

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
HISTORICKÝ ÚSTAV

Diplomová práce

**Kolektivizace zemědělství – Sušicko a
Horažďovicko (1949-1959)**

Jan Šmíd

Vedoucí práce: PhDr. et PaedDr. Jiří Dvořák, Ph.D.

České Budějovice 2007

ANOTACE

Kolektivizace zemědělství – Sušicko a Horažďovicko (1949-1959)

Kolektivizace zemědělství neboli také socializace vesnice – proces, jehož pojmenování se stalo synonymem pro převratné změny v životě zemědělců, vesnice a potažmo celého venkova. Pro starší generace vzpomínka, vyvolávající rozporuplné, citově pohnuté reakce, pro ty mladší již jen mlhavá ozvěna počátků budování socialismu. Kolektivizaci zemědělství lze posuzovat různými kritérii a pohledy, přičemž dle jednoho z nich můžeme tuto etapu charakterizovat i jako období masové nezákonnosti. A právě posledně jmenované se snaží předkládaná diplomová práce v jistém ohledu postihnout. Předmětem a cílem této práce je především nastínit dopady tehdejší kolektivizační politiky na zemědělské obyvatelstvo s následně vyvolanými reakcemi, neboť zpracování této problematiky na úrovni regionální historiografie téměř chybí nebo se vyskytuje pouze v malé míře. Z mého pohledu o této interakci nejlépe vypovídají spisy trestně-právní agendy sušického a horažďovického soudu z let 1949-1959, jež také tvoří jádro mé práce. Toto zpracování je zaměřeno nejen na postižení obecných rysů kolektivizace, s přihlédnutím k výše zmíněným regionům, ale v nezanedbatelné míře věnuje pozornost konkrétním případům a pokouší se tak částečně učinit z této práce i lidskou výpověď o naší nedávné minulosti.

ANNOTATION

The collectivization of agriculture – Sušicko and Horažďovicko (1949-1959)

The collectivization of agriculture, or in other words, the process of village socialization has become a term that is synonymous for revolutionary changes to the lives of farmers, villages, and the entire countryside. For the older generation, its remembrance illicitly mixed emotions; for the younger generation, it is only a foggy resonance of the beginning of the path towards socialism. The collectivization of agriculture can be evaluated by several criteria and points of view, whereas by referring to one of them we can characterize this era as the period of mass illegality. And it is this mass illegality that is the major concern of the diploma work. It aims to examine the impact of the collectivization policy on the rural inhabitants and the ensuing reactions as it is rarely studied by regional historiography – it is not available or is only available to a limited extent. From my point of view, this interaction is best described by the records of the criminal agenda of Sušice and Horažďovice court from 1949 to 1959; they also form the basis of my thesis. This thesis is focused not just on the general features of collectivization with regard to the mentioned regions, but to a considerable extent, it focuses on concrete examples. This thesis and peoples responses thus attempts, in part, to turn this work into a testimony of our recent history.

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ:

Prohlašuji, že diplomovou práci na téma Kolektivizace zemědělství – Sušicko a Horažďovicko (1949-1959) jsem vypracoval samostatně, pouze s použitím citovaných pramenů a literatury.

V Hrádku u Sušice, dne 28. listopadu 2007

.....

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl nejprve vyjádřit poděkování pracovníkům Historického ústavu Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích za jimi poskytnuté informace, rady a laskavý přístup, především pak vedoucímu mé diplomové práce PhDr. et PaedDr. Jiřímu Dvořákovi, Ph.D.

Mé díky patří též panu Maškovi, manželům Zeleným, paní Potužákové a Boublíkové, kteří mi obětovali svůj čas a dovolili „živě“ nahlédnout do kolektivizačních procesů padesátých let. Stejnou měrou bych též rád poděkoval pracovníkům SOkA Klatovy a Muzea Šumavy v Sušici, za jejich vřelé přijetí a ochotnou spolupráci.

Na závěr bych své největší díky rád vyjádřil svým rodičům, kteří mi umožnili dokráčet až do této etapy mého života a vždy mi na této cestě byli pevnou oporou.

Obsah

Úvod	9
1. Tři svědectví	14
1.1 „Kolektivizační řádky neznámého hospodáře	14
1.2 „Hon na Tišlerovi“	18
1.3 Škúdce Pažout před soudem	19
2. Kolektivizace = združstevňování	24
2.1 Družstevnictví	24
2.2 Zemědělské družstevnictví	25
2.3 Jednotné zemědělské družstvo – zostuzení družstevnictví?	28
2.3.1 Jednotné zemědělské družstvo a družstevní principy	30
2.3.2 Základní družstevní principy	30
3. Od osvobození k únoru 1948	32
3.1 Košický vládní program	33
3.2 KSČ a zemědělská politika	34
3.3 Ďurišovy zákony	38
3.3.1 Mechanizace zemědělství	39
3.3.2 Legislativní zakotvení Ďurišových zákonů	40
3.3.3 Komunisté zesilují tlak	42
3.3.4 Poslední záchvěvy demokracie	43
3.3.5 KSČ přebírá moc a dokončuje své zemědělské plány	45
3.3.6 Mezník – rok 1948	46
4. Boj začíná – léta 1948-1950	48
4.1 „Znepokojuje vás neprávem, že bude kolektivizováno“	49
4.1.1 Hlavní zásady nové zemědělské politiky	50
4.1.2 Počátky Jednotných zemědělských družstev	51
4.2 První zkušenosti, první projevy odporu	54
4.2.1 Rolníci z Měcholup dokladem obecných poměrů	54

4.2.2 Agitace na Sušicku	55
4.2.3 Neúspěchy v Plzeňském kraji	57
4.2.4 Reakce a IX. sjezd KSČ	58
4.3 Justiční zbraně proti kulakům	59
4.3.1 Kdo je nepřítel vesnice a jak s ním postupovat	61
4.3.2 Justice počíná své „dílo zkázy“	63
4.3.3 Přetrvávající nejasnosti a jejich řešení	64
5. Přehled dalšího vývoje v letech 1951-1960	66
5.1 Zostření postupu – Směrnice tří ministrů a Akce „K“	67
5.1.1 Seznamy vesnických boháčů	68
5.1.2 Konec Akce Kulak a jisté zmírnění	70
5.1.3 Kolektivizační krize	71
5.2 Nová fáze kolektivizace	74
5.2.1 Konečné zúčtování	75
6. Kolektivizace ve světle spisů horažďovického a sušického soudu	78
6.1 Charakteristika regionu	78
6.2 Jedinec versus stát	80
7. Trestní spisy 1949-1959	83
7.1 Rok 1949	83
7.2 Léta 1950 a 1951	84
7.3 Rok 1952	89
7.4 Rok 1953	95
7.5 Rok 1954	104
7.6 Rok 1955	110
7.7 Rok 1956	111
7.8 Léta 1957, 1958 a 1959	114
8. Okresní prokuratura	117
8.1 Okresní prokuratura Sušice	118
8.2 Okresní prokuratura Horažďovice	118

Závěr	120
Prameny a literatura	123
Seznam zkratek	128

Úvod

„Kolektivizace–združstevňování zemědělství v ČSR; zahájena po únorovém převratu r. 1948 podle zákona o jednotných zemědělských družstvech. Navazovala na znárodnění průmyslu. Probíhala pod nátlakem (vyvlastňování, vystěhování do pohraničí, likvidace velkých a středních sedláků apod.). Ukončena koncem 50. let 20. stol.“¹

I takto stručně lze v encyklopedii vyložit pojem „kolektivizace“. Toto lakonické vyjádření je plně dostačující a současně splňující základní podmínku zestručnění textu, kdy nám vynecháním okrajových a méně důležitých údajů vykryštalizují ty nejpodstatnější informace. Nyní zpět k uvedenému encyklopedickému heslu. Odhlédneme-li od stručného vyjádření podstaty daného jevu a též jeho chronologického vymezení, což jsou nezbytné a závazné prvky záznamu v jakémkoliv encyklopedickém díle, zbývá nám zde již jen pár „podstatných“ informací.

Dle mého soudu jde o skutečnosti, charakterizující a vystihující daný proces snad nejuvýstižněji. I přesto, že proces kolektivizace po sobě zanechal nedozírné obzory škod materiálních², které je nutno také mít na zřeteli, je dle mého mínění důležitější a závažnější druhá dimenze této katastrofy. Škody napáchané na lidských životech a ztráty v této oblasti jsou přece jen, na rozdíl od těch ekonomických, jen stěží vyčíslitelné a nahraditelné. A hlavně také těžko ospravedlnitelné a obtížně zapomenutelné. Na rozdíl od hmotných škod, které zasáhly „jen“ bezejmennou masu v podobě našeho národa, pohnuté lidské tragédie a osudy tohoto období krutě zasáhly do životů konkrétních lidí a rodin. A stále, jako neviditelná nit, se tato „vzpomínka kolektivizace“

---

¹ Ottova encyklopedie A–Ž, Praha 2004.

² „Kolektivizace zemědělství se negativně projevila nejen na vzhledu krajiny, ale rovněž na historickém stavebním fondu. Nejvíce samozřejmě postihla bohatší a výstavnější statky, z nichž mnohé již dávno uchvátil čas... Zánik původní funkce hospodářských objektů, tvořících nejpočetnější skupinu venkovských staveb, se negativně projevil nejen na jejich stavebně technickém stavu, ale bohužel na celém obrazu vesnice v krajině... Vedle ztráty funkce a postupného zániku hospodářských staveb se kolektivizace zemědělství negativně projevila rovněž na vzhledu krajiny. Jednalo se především o zcelování pozemků, rozorávání luk a rušení mezí. Socialistické období bylo navíc provázáno nepřiměřenými technickými zásahy narušujícími ekologickou stabilitu krajiny (vysoušení mokřadů, regulace vodních toků, monokulturizace lesů, budování velkých přehrad, velkoplošný důlní činnost atd.).“ – <http://www.rozhlas.cz/lidovestavby/uvod>

táhne jednotlivými generacemi, až do dnešních dnů. „...my jsme měli strašnej život, to bylo strašný, co nám tenkrát dělali...“³

V návaznosti na „mým pohledem viděný“ proces kolektivizace, bych ještě rád připojil slova Martina Nodla, jež pro mě byla jistou inspirací k výběru tématu mé diplomové práce. „*Historici bohužel u nás stále nemají cit a především vnitřní potřebu překročit vidění událostí padesátých let 20. století v makrostrukturách a sestoupit do nejnižších pater, do dějů každodennosti kolektivizace, plné lidských selhání, lidské statečnosti, pokrytectví, pragmatismu či naopak velké slepé víry mnoha kolektivizátorů, oslněných poválečnými propagandistickými hesly a věřících, že vynucená rovnost může stvořit, sama od sebe, bratrství. Jestliže v něčem naše historiografie tápe, tak je to především ve schopnosti vnímat dějiny po roce 1945, ať v jejich ryze totalitní, či později v normalizační podobě, prizmatem všedního dění, prizmatem pěny dní, již studovat a postihnout je mnohem obtížnější než shromáždit stranické direktivy a statistiky zabavených krav a koní.*“⁴

Hlavním záměrem mé práce tedy bylo zaměřit se na „hlas venkova“ a projevy těch, na které kolektivizace tíživě dopadla. A to především na projevy odporu, které tehdejší atmosféru vykreslují ještě živěji, než „pokorné přijetí trestu“. Tíhnutím k mému rodnému kraji, zvolil jsem oblast Sušicka a Horažďovicka. Krom obecného postižení průběhu kolektivizačního procesu se snahou zachytit jeho projevy v příslušných oblastech a nezbytným přehlédnutím legislativních prostředků, jež vyvolaly tyto „ozvěny“ kolektivizace, jsem se tedy zaměřil na trestní spisy Okresního soudu Sušice a Okresního soudu Horažďovice uložené v SOkA Klatovy.⁵ Zde jsem se v inkriminovaném desetiletí 1949-1959 pokusil vyhledat všechny případy, jež souvisely s kolektivizační politikou. Do svého výběru jsem v konečné fázi zařadil i některé případy, jejichž aktéři nebyli cílenou skupinou těchto restrikcí, ale jejich výpovědní hodnota je dle mého soudu pro postižení obecné socializační nálady neoddiskutovatelná. Z podobných důvodů jsem volil spisy, u nichž

---

³ Oral history, Anežka Boublíková, bytem Čermná, č.p. 13, přepis písemného záznamu rozhovoru z 3. září 2007.

⁴ Slova jsou převzata z článku uveřejněného na internetové adrese <http://www.souvislosti.cz>.

⁵ SOkA Klatovy, fond OS (LS) Sušice T 1949-T1959; tamtéž fond OS (LS) Horažďovice T 1949-T1959.

podstata trestných činů nespadá do kategorie zemědělských přestupků. Vedle materiálů z těchto fondů, které tvořily pramennou základnu pro druhou část mé práce, jsem též zařadil několik spisů z fondů Okresní prokuratura Sušice a Okresní prokuratura Horažďovice. Vzhledem k neuspořádanosti obou zmíněných fondů šlo většinou pouze o náhodný, v konečné fázi částečně rukou štěstěny vedený výběr. Navíc objemnost a nepřehlednost zmíněných fondů nedovolovala z časových důvodů pátrání ve větším rozsahu. Při obecném vykreslení kolektivizačního procesu jsem ve snaze o přihlídnutí k jeho postupu ve výše zmíněných okresech též využil zdrojů, jimiž mi byly fondy ONV Horažďovice a ONV Sušice,⁶ kroniky zdejších obcí,⁷ společně s regionální literaturou a též poznatky získané metodou oral history⁸, tedy jakési „ústní prameny“. Z regionální literatury lze pak snad pouze publikaci F. Hájka⁹ v jistém ohledu považovat za hodnou zmínění. Vzhledem ale k tomu, že její vznik spadá do období normalizačních let, je nutno nabízené vodítko ke kolektivizačnímu procesu uchopit s velkou obezřetností. Není snad ani nutno dodávat, že se s ohledem na tehdejší režim dotýká pouze neutrálních témat, případně si historické děje upravuje ke své potřebě.

K otázce pramenů bych pro její úplnost nyní rád parafrázoval několik postřehů Marca Blocha. Je nutné si uvědomit, že o věcech minulých nebudeme moci nikdy hovořit jinak než podle svědectví jiných a proto je tedy třeba je značně odstínit. Totéž platí především pro nutně ideologicky zabarvené dokumentování skutečnosti, příznačné pro určité publikace a dokumenty. To samé samozřejmě platí i pro stále živé „svědky minulosti“. V tomto případě je však ještě příznačnější, že pravdivost obrazů deformuje mnoho příčin, ať již jde o tehdejší fyzický stav pozorovatele, míru pozornosti či výmoly, jež v lidské paměti vyhloubí tok času. Je také nutné si uvědomit, že mnoho svědků se mýlí bez jakéhokoli špatného úmyslu a v konečném důsledku tedy absolutně spolehlivý svědek neexistuje. Postupem času vlastně i dospějeme

---

⁶ SOkA Klatovy, fond ONV Sušice; fond ONV Horažďovice.

⁷ Kronika obce Hlavňovice, kronika města Horažďovice.

⁸ Přepisy písemně zaznamenaných rozhovorů s pí. Boublíkovou, pí. Potužákovou, pí. Zelenou a p. Maškem.

k přesvědčení, že mnohem větší důvěru si zaslouží svědci, svědectví, která jimi jsou proti své vůli, oproti těm vědomě vytvořeným k informaci čtenářů. A dle mého názoru právě ze spisů výše zmíněných soudů a úst pamětníků zaznívají hlasy oněch „nechtěných“ svědků kolektivizace. Právě jejich slova nám, oproti ekonomickým rozborům hospodaření JZD, jejich stanovám, atd., znovu živě a pravdivě vykreslují onu dobu.

Pro nastínění obecných charakteristik pak, vyjma obecnějších prací k dané tematice¹⁰ a dobového tisku,¹¹ byla pro mě nejvýraznějším podkladem ediční řada SÚA Praha, poskytující dokumenty ke kolektivizaci zemědělství a vzniku JZD,¹² z hlediska legislativních opatření práce Karla Jecha *Soumrak selského stavu*¹³ a též sborníky Slováckého muzea v Uherském Hradišti, příslušně tematicky a časově zaměřené.¹⁴ V neposlední řadě bych také jako cenný pramen rád zmínil unikátní a jedinečný zvukový záznam soudního procesu se sedlákem Pažoutem, který jako jediný dochovaný dává nahlédnout do průběhu konkrétního případu a skrytě vypovídá o možném a dosti pravděpodobném průběhu tisíců obdobných případů.¹⁵

---

⁹ F. HÁJEK, *Vývoj socializace zemědělství na Klatovsku*, Plzeň 1971.

¹⁰ Zde bych rád zdůraznil především ucelené a do kontextu zasazené práce K. KAPLAN, *Československo v letech 1948–1953*, Praha 1991; Týž, *Československo v letech 1953–1956*, Praha 1992; Týž, *Sociální souvislosti krizí komunistického režimu v letech 1953–1957 a 1968–1975*, Praha 1993; J. KOČIÁN, *Poválečný vývoj v Československu 1945–1948*, Praha 1993; J. FALTUS – V. PRŮCHA, *Hospodářské dějiny*, Praha 1992; V. LACINA – J. PÁTEK, *Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace do současnosti*, Praha 1995; L. NĚMCOVÁ a kol., *Vybrané kapitoly z českého družstevnictví*, Praha 2001; K. PŮLPÁN, *Nástin českých a československých hospodářských dějin do roku 1990 I-II*, Praha 1993; A. VÁCLAVŮ, *Ke sporům o zemědělské družstevnictví a kolektivizaci v Československu*, Praha 1999.

¹¹ *Lidová demokracie*, č. 251, 1. listopadu 1946; *Lidová demokracie*, č. 41, 19. 2. 1948; *Rudé právo*, č. 42, 19. 2. 1948; *Stráž českého západu* z 2. 8. 1947; *Sušické noviny*, č. 5, 25. února 1953; *Svobodné slovo*, č. 41, 18. 2. 1948; *Zemědělské noviny*, č. 55, 4. března 1948; *Zemědělské noviny*, 29. a 30. únor 1948

¹² J. PŠENIČKOVÁ (ed.), *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Podmínky pro vznik JZD–1945*, SÚA Praha 2003; Táž, *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Podmínky pro vznik JZD–1946*, SÚA Praha 2004; Táž, *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Podmínky pro vznik JZD–1947*, NA Praha 2005; Táž, *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Vznik JZD 1948–1949*, SÚA Praha 1995; Táž, *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Vznik JZD 1950*, SÚA Praha 1998; Táž, *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Vznik JZD 1951*, SÚA Praha 1999; Táž, *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Vznik JZD 1952*, SÚA Praha 2000; Táž, *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Vznik JZD 1953*, SÚA Praha 2003.

¹³ K. JECH, *Soumrak selského stavu*, Praha 2001.

¹⁴ Především *Zemědělství na rozcestí 1945–1948*, Studie Slováckého muzea 3/1998, Uherské Hradiště 1998; *České a slovenské zemědělství v letech 2. světové války*, Studie Slováckého muzea 1/1996, Uherské Hradiště 1996; *Osudy zemědělského družstevnictví ve 20. století*, Studie Slováckého muzea 7, Uherské Hradiště 2002; *Zemědělství na rozcestí 1945–1948*, Studie Slováckého muzea 3/1998, Uherské Hradiště 1998.

¹⁵ Záznam procesu se sedlákem Pažoutem je volně dostupný na internetové adrese www.asz.cz/cs/svedectvi-ozlocinech-komunismu/proces-kolektivizace-soudni-proces-s-josefem-pazoutem.html.

1. Tři svědectví

1.1 „Kolektivizační řádky“ neznámého hospodáře

Hlášení!

„Nejdříve sebrali veškeré stroje v roce 1950. Neprodali žádná umělá hnojiva. Předepisovali záměrně nesplnitelné dávky jak v rostlinné, tak v živočišné výrobě. Dobře věděli, že bylo už 3 roky veliké sucho. Na svahu a bez hnojiva co může narůst. Za každé nesplnění dávali velké, až strašné pokuty. Nechali nám na 30 hektarů jen pluh, brány, sečku a kolečko na hnůj. Když zjistili, že rodiče jsou již žebráci, otce mého těžce nemocného, od dřeni chromého v 66 letech na 18 měsíců uvěznil a veškerý majetek sebrali. I můj a já jsem v usedlosti nic nevlastnil, moji vkladní knížku a moje osobní věci.

Otce uvěznil 3. 2. 1953, 4. 2. přijelo nákladní auto, naložili věci mého otce i moje veškeré šatstvo, obuv, prádlo i zašíváné, mouku, sůl i dřeváky. Řádili jak dravá zvěř. Když jim matka řekla, proč berou synovi věci, že žádné pole nevlastním, sebrali i moji vkladní knížku a řekli matce buďte zticha, nebo vás svlečem taky. Byl přítomen předseda MNV Karel Viklér, jeden civil a StB.

26. 3. 1953 moji matku a mne nacpali do osobního auta s pražskou poznávací značkou, že máme klatovský okres přísně zakázaný a stěhují nás proto 360 km daleko do Lanškrouna. Přijel také v 5 hodin stěhovák. My můžem bráti s sebou jen občanku a ostatní, že naloží do stěhováku. Nás už k nakládání našich věcí nepustili, že s nákladem pojedou příslušník StB. Moji matku a mne nechali zamčené v autě od 5 hodin do 13 hodin. Pak nás vlakem převážel do Lanškrouna civil s revolverem a hlášení zněla: „já je naučím“.

Ráno nám byl předveden nový domov. Stará bouračka někdejšího mlýna po Němcích, bez oken, žádná kamínka. Také žádné jiné topení, dveře bez kliky, vše rozkradené. Stěhovák přijel za 3 dny, tak jsme s matkou leželi v jedněch šatech na zemi, zaváti sněhem. Když přijel stěhovák, moc nás nepotěšil. Prvně jsme zjistili, že se ztratily potravinové lístky, chyběly deky, povlaky, záclony, veškeré věci ze skla a porcelánu. Nepřivezli ani kamna, žádnou postel, tak jsme leželi na

zemi dál. Oken jsme se dočkali za měsíc, ale dveře jsme si na noc přibíjeli hřebíkem. Oba jsme se zimou rozstonali a byl jsem nucen za poslední peníze se rozjetí do Klatov na okres. Řekl jsem, že se nám vše cennější stěhováním ztratilo, nemáme jednu celou postel, ležíme na zemi a žádná okna ani kamínka na topení.

Doma že jsou šestery kamna a zásoba uhlí a dřeva. Předseda Kašpar mně odpověděl: „já vás nestěhoval, já měl právě dovolenou, stěhoval vás od vás Bílý, ten mě zastupoval, že mám jít za ním“. Bílý to zapřel a řekl mně i s jeho paní: když ležíte na zemi, aspoň nespadnete. Za týden přijel nákladník z Klatov se šoférem a závozníkem. Cesta 360 km a bylo nám přivezeno: 10 lopat uhlí, 5 polen dřeva, dvě postranice z postele, které vůbec nepasovaly a stará propálená kamna. Mně vedoucí, že mě naučí dělat, poslal s koňma 3 týdny práškovat vápnodusík od rána do večera a nesměl jsem ani na oběd, až mě odvezla sanitka otráveného v bezvědomí do nemocnice, kde jsem pobyl přes půl roku.

Matka s 80,- Kč měsíčně měla na stravu, byt – nájem a na elektriku. Otec, když se vrátil z vězení úplně zdravotně a nervově zničený, dostal také 80,- Kč důchod a měl jen ty šaty, v kterých ho uvěznil. Našel na půdě starý oblek po Němcích a šel do práce, když měl každý den jen 2, 60 Kč. Vedoucí mu dal šrotovat namořené zbylé obilí a otec se otrávil a zemřel. Nebylo jemu ani na rakev, museli jsme si vypůjčit. Dopadla zle i babička, kterou nechali ve 83 letech bez důchodu a obživy a topení. Od března do prosince prý žádala po obci, pak ji našli hladovou, zmrzlou . . .“¹⁶ Zde toto hlášení končí.

Již z prvních řádků tohoto dopisu je nám zřejmé, kdo je autorem tohoto hlášení. Jeho jméno je sice neznámé, ale není pro nás ani podstatné. Mluví k nám takto za všechny oběti postižené podobnými křivdami a utrpeními, jež na nich napáchal komunistický režim ve svém snad nejkrutějším období. V desetiletí, kdy upevňoval moc tím, že se zbavoval nepohodlných, vysával z nich sílu a přímo či nepřímo ničil životy těm, kterým dennodenně sliboval život v blahobytu a míru. Toto

---

¹⁶ Uvedené hlášení bylo otištěno v měsíčníku Věrní zůstaneme, ročník XIV., únor 2004/2, vydávaném Konfederací politických vězňů. (V celé DP ponechávám v původní znění, včetně pravopisu).

hlášení není valné stylistické úrovně, používání jazyka a slov je prosté, ale právě o to lépe nám možná svou bezprostředností umožňuje vhled do atmosféry oněch let. Je syrovým popisem toho, jak bolestivým místem – z hlediska mezilidských vztahů – se vesnice a vůbec celý český venkov stal. Zamořen tíživým ovzduším lidské nenávisti a zášti, uměle vyvolané vládnoucí vrstvou a do nejmenších důsledků uskutečňované lidmi, kteří s touto ideologií slepě souhlasili. „...vzali i poslední zbytky slámy, všechno vymetli, tenkrát tady stáli i hodně známý lidi a posmívali se nám...“¹⁷ Anebo spíše, a tím hůře, byla moc svěřena do rukou lidí, kteří obratně dokázali využít tuto šanci jim nabídnutou a nechali režim, aby z jejich lidské a mravní, přinejlepším průměrnosti, vytěžil co nejvíce. Učinil tak z jejich povrchnosti a lidské lhostejnosti přednosti a jisté oprávnění pro vykonávání úkolů jim svěřených.¹⁸

Žádný vládní systém nebo forma vlády se samozřejmě nemůže chlubit jen čistým štítím úspěchů a neomylnými kroky na cestě za svými cíli. Stinné stránky jsou bohužel nesmazatelnou a dalo by se říci nevyhnutelnou součástí každé dějinné epochy. Ovšem tyto „neúspěchy“ lze dále dělit či ospravedlňovat podle míry jejich dopadu a závažnosti a především podle toho, zda byly chladnokrevným záměrným činem či tragickým vyústěním jednání, jehož cílem nebylo úmyslně a vědomě působit jakékoliv strádání. V případě socializace vesnice však šlo o vědomé terorizování a očerňování určité vrstvy obyvatel. V pohledu na marný boj selského stavu¹⁹ vidíme přímo snahu o vyhlazení tohoto pilíře českého venkova, jednoho ze stavebních kamenů středních vrstev české společnosti vůbec.

---

¹⁷ Oral history, Anežka Boublíková, Čermná, přepis písemného záznamu rozhovoru z 3. září 2007.

¹⁸ Dalším smutným okamžikem kolektivizace je též místní, na lokální úrovni praktikované zneužívání moci. Jednotliví zemědělci tak byli často vydáni napospas svévoli a zlovůli místních funkcionářů, jenž si shora zasláné direktivy dokázali vyložit zároveň i ve svůj prospěch. Vzdáleně se toho dotýká i paní Boublíková, jež při porovnávání své obce Čermná s obcí Odolenov (kde se dařilo plnit dodávkové povinnosti celkem bez větších problémů) dodává: „ono asi taky hodně záleželo na tom, kdo tam dělal předsedu“. Její další věta pak ilustruje další častý jev počátků kolektivizace - nekompetentnost: „předsedu nám dokonce také dělal jeden, co předtím seděl celou dobu v kanceláři Jednoty“. – Oral history, Anežka Boublíková, Čermná, přepis písemného záznamu rozhovoru z 5. září 2007.

¹⁹ K problematice selství podrobněji např.: K. KROFTA, *Dějiny selského stavu v Čechách a na Moravě*, Praha 1949; A. PALEČEK, *Nové selství – základy ruralismu*, Praha 1933; J. HOLEČEK, *Selství*, Praha 1928; T. ČEP, *Sociologický význam selství tradičního a moderního*, in: Jubilejní sborník SÚS, Brno 1933.; Sborník ruralistů „Tváří k vesnici“, Praha 1936.

Dále je nutno mít na paměti a nezapomínat na to, že každý čin má své původce, uskutečňovatele a naplňovatele. Žádný čin se neuskuteční či nenaplní sám od sebe, vždy je tu jeho strůjce a hybatel. A pokud jsou činy hrůzné, implikuje to v naší mysli závěr, že i ti kdo je páchají, se ve svém nitru blíží tomuto označení. Nechci nějak nemilosrdně pranýřovat komunistický režim, konkrétně v jeho československé podobě a jen v jeho určitém časovém období, ale jak jinak psát o zlovůli, vykoupené tolika lidskými životy. A to naneštěstí vidíme jen vnější projevy těchto represí a útlaku, ve formě trestů, restrikcí a všemožného ponižování a hanobení. Jak ale musel být ničen a poškozován nejnítěrnější život těchto lidí? „*Nemilosrdně provedená kolektivizace, ačkoli končí dnešním saturovaným vesnickým happy-endem (je-li to skutečně konec a konec šťastný), nebyla dosud vykreslena jako lidské a sociální drama českého rolníka.*“²⁰ Duše – krajina širá, byla tehdy jen krajinou zdevastovanou a zpustlou. Beznaděj a nakonec i rezignace všech postižených k nám alespoň trochu promlouvá ze stohů soudních spisů, ale stále je to jen ta pověstná špička ledovce. Každodenní stavy nejistoty, strachu o živobytí, o blízké, i holou existenci, by stěží dokázal opravdově postihnout a vtěsnat do svých řádků ne jeden spisovatel. Osudů zasažených touto divokou a zběsilou dobou jsou tisíce, většina z nich bohužel upadla do temna zapomnění. Oproti tomu jsou zde však i vzpomínky, jež jsou stále živé i po několika desetiletích.²¹

---

²⁰ J. KŘEN, *Bílá místa v našich dějinách?*, Praha 1990, s. 54.

²¹ Zde mám na mysli „setkání“ pana Maška a pana Dudy jež proběhlo po mnohaleté odmlce před několika roky. Zde je třeba však nejprve stručně nastínit jejich příběh z padesátých let, který je též výpovědí o tom, jakých praktik mohlo být také použito k odstranění nepřízřivých vesnických živlů. Pan Mašek pochází ze zemědělské rodiny, která dlouho před rokem 1948 žila v Tedražicích (okres Sušice), kde vlastnila 65 ha půdy. Po roce 1948 jim však byly pozemky zabrány MRK a bylo jim nařízeno vystěhovat se. Vystěhování neproběhlo ihned a nakonec k němu v důsledku místních událostí nedošlo vůbec. V roce 1950 ve zdejších obcích totiž došlo k velkému zatýkání, jehož důvodem byl tušený pohyb zahraničních agentů v těchto končinách. Hlavní postavou tohoto příběhu je právě zmíněný Duda (syn zemědělce z nedaleké Lipové Lhoty), jenž za účelem špionáže převáděl přes hranice bývalé uprchlíky z Československa. Tato jeho činnost však končí poté, co je odhalen nastrčeným agentem StB, který s ním nějakou dobu také obcházel místní obce a vše si pečlivě zapisoval. Mašek měl to štěstí, že právě v době, kdy se Duda s komplicem pohybovali v Tedražicích, nebyl doma a vyvázl tak „jen“ s dvouměsíční vyšetřovací vazbou. Jeho matka však byla odsouzena na 10 let, dle Maškových slov jen za to, že Dudovi a jeho společníkovi dala svačinu. Vše jim pak bylo zabaveno a matka nastoupila výkon trestu ve věznicí na Pankráci, odkud byla přesunuta do ženského pracovního tábora, patrně spadajícího pod Poldi ocel Kladno. Po podání odvolání bylo nakonec dosaženo snížení původního trestu na 3 roky a to především ze zdravotních důvodů. Všechny tyto okolnosti nakonec vyústily v Maškův odchod do Prahy, kde si nachází práci v průmyslu a do Tedražic se vrací až roku 1985. Dudovi se povedlo ještě před zatýkáním utéci a i když si Mašek

Mnohé ze života, zdánlivě nepodstatné, se vždy děje jen ústně, bez písemné fixace. Stalo se tedy „jen“ děděnou generační bolestí a traumatem. Tito lidé se ničím neprovinili, jen chtěli pokračovat v budování a zvelebování svých po generace předávaných statků a hospodářství. Mohli bychom zde bezpochyby uvést konstatování Josefa Petráně ohledně ouběnických selských rodů, které „*měli za jakýsi řád a povinnost držet do úpadu na zděděném gruntu, aby ho mohli odevzdat další generaci rodu*“.²² Hrdi na svou půdu, na kterou nepohlíželi jen jako na určitý kapitál a prostředek k nabývání bohatství, ale jako na svůj osud, charakterizovaný láskyplným vztahem, obětovali by i své životy. Vedeni rodovou moudrostí a zkušenostmi každodenní tvrdé lopoty, prohlédli klamné a nereálné cesty totalitního pseudodružstevnictví, budovaného dle obludných rysů sovětských kolchozů a sovchozů a postavili se proto na úpornou obranu svého vlastnictví, které však nakonec byli nuceni po vyčerpávajícím boji a neúnosném nátlaku předat do rukou přemožitele.

1.2 „Hon na Tišlerovi“

Jaká příkoří museli postižení prožít si ještě krátce ilustrujme na „přežívání“ rodiny Josefa Tišlera ze Šumavských Hoštic. „*Do roku 1948 jsme stačili plnit předepsaný kontingent. V tomto roce bylo nařízeno přidat a zvýšit kontingent dodávek těm zemědělcům, kteří mají větší výměru a kteří obhospodařují přes 20 ha zemědělské půdy. Přišla taková doba, že s těmito zemědělci se nejednalo jako s lidmi... Pracovali jsme od jara až do konečného výmlatu 18 hodin denně... Starší chlapec byl často nemocen, měl těžkou oční chorobu. Lékaři doporučovali máslo a sytou stravu, ale od nás se všechno odnášelo a odváželo. Dcera ve svých devatenácti letech měla vykloubené nohy v kolenou. Primář nemocnice se ptal, jakou máme výměru a když dcera*

---

není jistý, zřejmě emigroval do Brazílie. Po několik desetiletí trvajícím exilu se rozhodl návratit do rodného kraje a navštívit bývalé přátele a vrstevníky. Mašek, který je přesvědčen o tom, že o agentovi StB věděl, ho však nepustil ani přes práh a vykázal jej ze svého pozemku. „Nechápu jak se sem můžeš vrátit po tom, co jsi nám všem udělal?!“ – Oral history, Mojmír Mašek, bytem Sušice III – K vyhlídce 352, přepis písemného záznamu rozhovoru z 12. srpna 2007.

²² J. PETRÁŇ, *Příběh Ouběnic*, Praha 2001, s. 133.

řekla, že 23 ha, řekl jí: „Jak Vás mám léčit, když se Vám z podvýživy netvoří žádné mazivo v kloubech?“ ... U dojení stál komunistický špicl každou chvíli. My jsme dojili pod jejich dozorem. Když jsme podojili, tajemník nebyl s tím spokojen, běžel po vsi shánět jinou ženskou, zda jsme krávy řádně vydojili ... Jeden z pracovníků MNV mezi lidmi prohlásil: „Tišlerovi napaříme hodně dobytka, ať bagán dělá, sakra, to bych byl špatný komunista, abych s ním nezatočil.“²³ K tomu dodám již jen to, že v popisu tragédie rodiny Tišlerovi by se bohužel dalo pokračovat ještě dále.

Jen malým zadostiučiním a ospravedlněním pro ty, na jejichž bedra bylo naloženo to nejtěžší břemeno kolektivizace, může být skutečnost, že budou znovu označeni a připomenuti viníci a bude vyjádřen obdiv těm, kteří hned tento nespravedlivý úděl nepřijali se sklopenou hlavou.²⁴ Pravda a trvání této historické paměti je patrně snad nejlepším trestně právním postihem. Na rozdíl od právní mluvou formulovaných a dočasných trestů ji čas jen tak nevyhladí.

1.3 Škůdce Josef Pažout před soudem

Jeden z krušných osudů, který vyvěrá z anonymní masové nezákonnosti oněch let, přístupnější pro širší veřejnost, je osud Josefa Pažouta. Jednoho ze „škůdců, kteří se odvolávali na staré rolnické tradice a jakousi pomyslnou „čest“ českého rolníka...“.²⁵ Na rozdíl od výše uvedeného svědectví však tento materiál můžeme vnímat ještě z jiného pohledu. Nalezneme v něm ještě jaksi něco navíc, než jen politování hodný záznam tíživé životní zkoušky určitého člověka. Je to zemitá nátura Josefa Pažouta a jeho selský duch, které k nám zde promlouvají a můžeme je v mnoha okamžicích pocítit. Tím, že on a většina dalších z jeho stavu byli nuceni nakonec rezignovat a vzdát se tohoto svého „vyznání“, je zločin kolektivizace povýšen a svými

---

²³ J. PEK, *Kronika šumavských hvozdů*, Vimperk 1998, s. 185–8.

²⁴ Zajímavý je příklad malé obce Odolenov (okres Sušice) na úpatí hory Svatobor, kde všichni zemědělci dokázali plnit dodávkové povinnosti a tím si udržet soukromý charakter svého hospodaření až do 1. pol. 70. let. – Oral history, Růžena Potužáková, bytem Odolenov č.p. 9, přepis písemného záznamu rozhovoru z 27. září 2007.

²⁵ Zpravodaj města Sušice 1984 /1/, Sušice 1984.

důsledky dalece přesahuje ono dusivé období padesátých let. I „*násilné rozervání rodin mělo za následek, že někdejší rolníci ztratili dobrý poměr k venkovu.*“²⁶ Duch venkova byl destruktivně narušen, což ve svých důsledcích znamenalo nenahraditelnou ztrátu pro celou naši společnost. Zvukový záznam procesu s tzv. kulakem, který spatřil světlo světa teprve nedávno, poté co byl po mnoho let skladován v plzeňské pobočce Českého rozhlasu²⁷, je ještě o to cennější, že jde zatím o jediný záznam procesu tohoto druhu. Je to typický příklad nenávistného boje proti selskému stavu za účelem jeho vyhlazení a jeden z nejhorších zločinů komunistického režimu. Sedlák Pažout, samostatný zemědělec z Bystřice, je zde souzen kvůli dvěma trestným činům.²⁸ V tehdejší soudní terminologii je obviněn a odsouzen pro trestný čin pobuřování proti republice a trestný čin ohrožení jednotného hospodářského plánu. Je mu vyměřen trest odnětí svobody v době trvání 6 měsíců a peněžitá pokuta 5 tisíc Kčs. Trest je nepodmíněný. Další zajímavou postavou tohoto procesu je prokurátor Lev Bloch, absolvent tzv. Právnícké školy pracujících. Původní profesí byl dělník a své místo u justice si „vydobył“ po devíti měsících „studia“ (lépe by snad bylo říci ideologického drilu) na výše uvedené škole. Podle této stručné charakteristiky je nade vše zřejmé, že jeho jedinou a nejlepší kvalifikací byla loajalita k režimu.

Důležitým doplněním k výše uvedeným řádkům, k tomu jak fungovalo tehdejší soudnictví, je též „Zpráva o činnosti zdejší justice“ z okresu Horažďovice.²⁹ „*Dne 2. července 1951 nastoupil jsem službu u zdejší prokuratury. Pokud jde o výkaz činnost zdejší justice od uvedeného data k dnešnímu dni, mohu říci, že z prvopočátku jsem byl s činností okresního soudu spokojen, k čemuž podotýkám, že zde byly*

---

²⁶ J. PEK, c. d., s. 181.

²⁷ Záznam procesu je volně dostupný na internetové adrese www.asz.cz/cs/svedectvi-o-zlocinech-komunismu/proces-kolektivizace-soudni-proces-s-josefem-pazoutem.html.

²⁸ Za prvé je obviněn z pobuřování proti lidově demokratickému zřízení, kterého se dopustil tím, že při sečení žita našel leták protistátního obsahu, který si ponechal doma. Jeho obsahem bylo pobuřování proti usnesení strany a vlády o zemědělské výrobě a Pažout jej dal údajně ještě přečíst dcerám a měl si jej ponechat za účelem dalšího šíření. Druhým bodem obvinění je porušení dodávkové povinnosti za léta 1953 a 1954, jež byla dle obžaloby zapříčiněna tím, že tento sedlák záměrně nevěnoval dostatečnou péči provozu svého hospodářství a tím mařil a ztěžoval plnění jednotného hospodářského plánu v úseku zemědělské výroby.

²⁹ SOKA Klatovy, fond Okresní prokuratura Horažďovice, zn. T 25/52.

projednávány jen normální případy, týkající se obecné trestné činnosti. Jinak jest tomu od 8. 4. 1952, kdy se začaly projednávat případy zdejších vesnických boháčů... Těchto pár případů ukazuje možnost soudu, jak může hájit zájmy pracujícího lidu. Protože zdejší politická a hospodářská situace okresu vyžaduje spravedlivé trestání neplničů vesnických boháčů a zdejší obsazení soudu nemůže poskytovat politické záruky, aby tomu tak bylo, žádá se, aby ke zdejšímu soudu byl přidělen dělnický kádr, což se má v nejbližší době uskutečnit a dále jest potřeba organizovat sbor soudců z lidu, to znamená některé odvolat a jiné zvolit... To jest zhruba vše co mohu zatím uvést do této písemné zprávy, jejíž obsah budiž považován za tajný.“³⁰

Nyní však zpět k Blochovi. Z jeho projevů přímo číší nenávist a snaha smést z cesty vše „reakční“, co by stálo v cestě nově budovanému režimu. Pažouta po celou dobu nemilosrdně očeřuje a obviňuje a dle určitého schématu, jež mu byl s největší pravděpodobností naordinován na vzdělávacím rychlokursu, se snaží sedláka dohnat k tomu, aby svými výpověďmi nakonec potvrdil, že byl obviněn právem. Vše to činí s notnou dávkou posměšné arogance a opovržení, přičemž jeho největší zbraní k zakrytí vlastní nekompetentnosti je, že obviněného často nenechá dokončit výpověď, přičemž na něj začne chrlit proud z paměti naučených a stále se opakujících formulí. Tato jedna mluví za všechny: „*Ve všech bodech je to typická obhajoba kulaků, kteří si myslí, že budou moci beztrestně, svým vyloženým lajdáctvím zkracovat zásobování pracujících a škodit lidově demokratickému státu do doby než přijde jiný, tak toužebně očekávaný zvrát lidově demokratického zřízení, že? Na který se těší i za cenu toho, že vědí, že není toto možno provést jinak, než válkou, která by si vyžádala životy miliónů nevinných mužů, žen a dětí.*“³¹ Tato jeho důsledná nesnášenlivost a ideologické přesvědčení výmluvně naznačují poslání tohoto justičního činitele – usvědčit za jakoukoliv cenu obžalovaného, byť by jeho argumenty byly rozumné či odůvodněné.

---

³⁰ SOkA Klatovy, fond Okresní prokuratura Horažďovice, zn. T 25/52.

³¹ Přepis zvukového záznamu: www.asz.cz/cs/svedectvi-o-zlocinech-komunismu/proces-kolektivizace-soudni-proces-s-josefem-pazoutem.html.

Naopak sedlák Pažout zde svým hrdým a jistým vystupováním, které je však nesené v pokorném tónu ukazuje, jak velká ztráta byla způsobena naší společnosti pokusy o vyhlazení tohoto stavu. Pažout se hájí s nezlomnou vůlí a s vírou v pravdu, kterou vypovídá a s vědomím, že jednal dle svého nejlepšího úsudku, po generace předávaných zkušeností a moudrosti. „*Já jsem si svou věcí jist, poněvadž jdu s čistým selským svědomím.*“... „*Pokud to bylo v lidských silách a vlivem počasí, dodržoval, pane prokurátore.*“³² Jedná s odhodláním nepokořit se, protože ví, že jediné východisko z tohoto a dalšího perzekvování znamená, vzdát se všeho, co tak pracně budoval, své půdy a svobody, věci jemu takřka nejdražších. Když ho prokurátor s mírným tónem posměchu opět napadne: „*nějak jste se na nás špatně připravil s kulackými argumenty*“, úsečně odpoví: „*nepřipravoval jsem se vůbec*“.³³ Poté co prokurátor dodá: „*myslím, že jo*“, Pažout vzápětí rázně, hrdě, s naprostým přesvědčením a tónem nezájmu na dalším pokračování konverzace odvětví: „*ne*“.³⁴ Z jeho vystupování je cítit čest, hrdost a neoblomnost, tomuto stavu tak příslušná. Ne náhodou vzešel český agrarismus právě ze selského venkova a stal se silným konzervativním proudem pravicového středu politického spektra, jedním ze základních pilířů meziválečné československé politiky.³⁵ „*Tak jako selství bylo životní filozofií vesnice, agrarismus byl jeho programem.*

---

³² Přepis zvukového záznamu: www.asz.cz/cs/svedectvi-o-zlocinech-komunismu/proces-kolektivizace-soudni-proces-s-josefem-pazoutem.html.

³³ Tamtéž.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Podrobněji k tématu také např.: *10 let práce Republikánské strany zemědělského a maloroľnického lidu*, Praha 1929; *Agrární almanach 1907–1927*, Praha 1927; *Program české strany agrární*, Praha 1903; *Program Republikánské strany čs. venkova*, Praha 1919; *Program Republikánské strany zemědělského a maloroľnického lidu*, Praha 1929; Sborník ruralistů „*Tváří k vesnici*“, Praha 1936; M. CHARBUSKÝ, *Pojetí družstevnictví v ustavujícím programu České strany agrární*, in: *Osudy zemědělského družstevnictví ve 20. století. Studie Slovákckého muzea 7/2002*, Uherské Hradiště 2002, s. 53–57; V. V. DOSTÁL, *Agrární strana. Její rozmach a zánik*, Brno 1998; O. FRANKENBERGER, *Agrarismus*, Praha 1923; Š. KOLAŘÍK, *Politika agrární*, Praha 1929; *Osobnosti agrární politiky 19. a 20. století. Studie Slovákckého muzea 11/2006*, Uherské Hradiště, 2006; J. O. KUBÍČEK – O. FRANKENBERGER, *Antonín Švehla v dějinách československé strany agrární*, Praha 1931; F. PEROUTKA, *Budování státu I–IV.*, Praha 1933–38; *Politická a stavovská zemědělská hnutí ve 20. století. Studie Slovákckého muzea 5/2000*, Uherské Hradiště, 2000; J. ŠOUŠA – D. MILLER (edd.), *K úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách*, Praha 2001; A. ŠVEHLA, *Tři úvahy o agrarismu*, Praha 1925; Z. TOBOLKA, *Politické dějiny československého národa od r. 1848 do dnešní doby*, Praha 1937; B. TUMLÍŘ, *Agrární politika*, Praha 1928.

Agrarismus byl vlastně vývojovým stupněm selství, neboť z něho organicky vyrostl.“³⁶

Velmi výstižně charakterizoval tento stav Antonín Matula, jedna z nejnápadnějších osobností agrární strany první republiky, pro kterého se stal agrarismus a selství životním tématem. Selství chápal v rozměrech duchovní dimenze člověka, v rámci jeho vnitřních myšlenkových pochodů, které ven pronikaly v podobě silných citů, jakými byly především láskyplný vztah k půdě, porozumění pro její potřeby, čest a pracovitost. V selství spatřoval základní stavební kámen českého národa, neboť ho považoval za nositele jeho mravních, duchovních i fyzických postojů a hodnot.³⁷ I přesto, že před nás sedlák Pažout vystupuje již jen v podobě tohoto starého zvukového záznamu, je to hlas stále dosti živý, ozvěna minulých časů, ze které stále cítíme všechny výše uvedené atributy, které jeho stavu přísluší.

Nemůžeme si ovšem tuto skupinu obyvatel nějak extrémně idealizovat a přisuzovat ony bohubíbé ctnosti všem jejím příslušníkům. Tak jako v každé jiné sociální skupině, i zde se zajisté našli lidé mravně pokřivení, ziskuchtiví, jejichž hamižnost a bezohlednost jim v jejich prostředí zbudovala reputaci krutých tyranů. Pohlédneme-li však na to, jakým „fenomémem“ se selství stalo či jaké postavení si vydobylo, je nám jasné, že toho nebylo dosaženo jen díky několika význačným a silným jedincům. Tato určitá mytizace selského stavu je výsledkem generalizujícího pohledu, jenž vycházel z předpokladu, že většinu sedláků spojoval právě onen „selský duch“, kterým se navenek jednotně projevovali. Pro mnohé byli symbolem čistoty venkova, jež na vahách mravnosti stáli proti zkaženému městu. „*V ideovém kvasu městské, socialistické (dělnické) a vesnické kultury se pak agrarismus zasloužil o to, že selství a jeho kultura zaujaly nejvýznamnější pozici v písemnictví českých zemí až do roku 1948.*“³⁸

---

³⁶ J. SOUKUP, *Rodná hrouda. 30 let vývoje zemědělství v Československu v letech 1918–1948*, Praha 2006, s. 28.

³⁷ L. SLEZÁK, *K historii českého agrarismu. Antonín Matula*, in: *Politická a stavovská zemědělská hnutí ve 20. století. Studie Slovákého muzea 5/2000*, Uherské Hradiště, 2000, s. 25–37.

³⁸ J. SOUKUP, c. d., s. 30.

2. Kolektivizace = združstevňování?

Socializace vesnice neboli kolektivizace – slova, která by v nás nevyvolávala negativní konotace, nebýt oněch bolestných zkušeností s nimi spojených. „...*to víte, že jsme tenkrát brečeli, když nám všechny dobytek odváděli...*“³⁹ Slova naplněná trpkostí a stále obtížně vyslovitelná pro potomky bezprostředně postižených. Slova skrývající v sobě nezměrné škody, nejen ty na první pohled viditelné či přepočitatelné na měnové jednotky, ale především ty, jež zůstaly skryty v lidských duších a pokřivily mentalitu lidí na venkově vůbec. Pod změtí byrokratického materiálu, po rozkrytí této horní vrstvy kolektivizace, která měla vyvolat dojem oprávněného a spravedlivého jednání, jsou schovány děje, nad kterými bychom se měli pozastavit. „...*později už to nebylo tak strašný, už to docela šlo, ale v 50. letech, to byli komunisti jako psi, to bylo zlý...*“⁴⁰

Zjistíme, že není až tak důležité znát obsah tehdejších vyhlášek a opatření. Mnohem důležitější je uvědomit si jejich bizarní účel pro který byly vytvořeny a skrze který byli odsuzováni lidé, kteří se vlastně ničím neprovinili. Lze vůbec na základě několika málo řádků úředních zápisů přistoupit k těmto lidem a vžít se do jejich pocitů a stavů? Jaké stavy úzkosti asi ten který člověk prožíval, když mu rozhodnutím soudu bylo sděleno, že je mu („bezprávně“) odebrán veškerý jeho majetek a ještě bude vypovězen stovky kilometrů od svého domova?

2.1 Družstevnictví

Chceme-li se zabývat těžkými okamžiky selského stavu a soukromě hospodařících zemědělců vůbec, je nutné zprvu pohlédnout na onu organizaci (JZD), která měla být cílem jejich útrpné cesty a jež chtěla navázat na mnohaletou tradici českého zemědělského družstevnictví. Kořeny českého družstevnictví⁴¹ obecně, nalezneme již

³⁹ Oral history, Marie Zelená, bytem Tedražice č.p. 5, přepis písemného záznamu rozhovoru z 18. června 2007

⁴⁰ Oral history, Růžena Potužáková, Odolenov, přepis písemného záznamu rozhovoru z 27. září 2007.

⁴¹ Podrobněji k tématu: I. BAŽANTOVÁ, *Družstevnictví a svépomocné koncepce v českém ekonomickém myšlení*, Praha 2002; J. CÍSAŘ a kol., *Drobné podnikání*, Praha 1998; Kol. autorů, *Vývoj družstevnictví na území ČSFR*, Praha 1992; L. NĚMCOVÁ – V. PRŮCHA, *K dějinám družstevnictví ve světě a v Československu*, Praha 1999; L. NĚMCOVÁ a kol., *Vybrané kapitoly z českého družstevnictví*, Praha 2001; R. SEDLÁK –

v druhé polovině 19. století, konkrétně ve vydání zákona o výdělkových a hospodářských společenstvech.⁴² Družstva, jakožto hospodářský útvar, byla tedy tímto legislativním krokem výrazně odlišena od ostatních forem podnikání. A to sice tak, že za jejich jediný účel nebylo pokládáno dosažení zisku, nýbrž společné podnikání, chápané jako hospodářská služba členům za jejich hospodářské součinnosti. Na tomto principu tedy bylo postaveno družstevnictví od 70. let 19. století až vlastně do zániku předmnichovské ČSR. Konkrétně již zmíněný zákon o výdělkových a hospodářských společenstvech, přijatý ještě v rámci Rakouska-Uherska, „*který tvořil základ družstevního práva, platil na našem území do roku 1949 pro zemědělská družstva a do roku 1954 pro ostatní družstva*“.⁴³ Zásluhy družstevnictví na zvýšení ekonomické úrovně venkova a započítí jeho modernizace, spojené s celkovým zkvalitněním života venkovského lidu, jsou nesporné.

Postupem času se tak „*v demokratických podmínkách a funkční tržní ekonomice vytvořilo ekonomicky silné, dobře organizované, společensky významné, ale bohužel nejednotné odvětví, které se členilo nejen podle druhu podnikání, ale i pod vlivem národnostních a politických seskupení a konfliktů tehdejší společnosti*“.⁴⁴

2.2 Zemědělské družstevnictví

Také zásluhy družstevnictví zemědělského⁴⁵, které se stalo nejrozšířenějším a nejsilnějším odvětvím družstevního podnikání u nás vůbec⁴⁶, nejsou nezanedbatelné. Hlavním přínosem byl především jeho ekonomický a sociální rozměr (tím, že ochraňovalo a zabezpečovalo

---

V. VÁVROVÁ, *150 let družstevnictví v České republice*, Praha 1997; K. VLČEK, *České družstevnictví*, Praha 1940;

⁴² Zákon č. 70/1873 ř. z. z 9. dubna 1873. První pokusy o zakládání družstevních útvarů však spadají již do 40. let 19. st. Výše uvedený zákon byl již jen reakcí na nutnost úpravy legislativy pod tlakem stále se rozrůstající družstevní sítě.

⁴³ M. SVATOŠ a kol., *Agrární politika*, Praha 2001, s. 126.

⁴⁴ V. VÁVROVÁ, *Stručná historie českého družstevnictví*, in: L. NĚMCOVÁ a kol., *Vybrané kapitoly z českého družstevnictví*, Praha 2001, s. 31.

⁴⁵ A. HŮLKA, *Zemědělské družstevnictví*, Praha 1931; L. SLEZÁK, *Zemědělské družstevnictví jako historický problém*, in: *Studie k moderním dějinám. Sborník příspěvků k 70. narozeninám V. Laciny*, Praha 2001, s. 225–237; L. ŠPIRK, *Zemědělské družstevnictví v kapitalistické a lidově demokratické ČSR*, Praha 1959; L. DVOŘÁK, *Zemědělské družstevnictví v Republice československé*, Praha 1934;

⁴⁶ L. SLEZÁK, *Úspěchy a prohry zemědělského družstevnictví*, in: *Osudy zemědělského družstevnictví ve 20. století. Studie Slováckého muzea 7/2002, Uherské Hradiště 2002*, s. 9.

vrstvu malých výrobců před ekonomickým tlakem větších podniků), ale nelze jistě opomenout ani jeho zásluhy na poli vzdělanosti a pozvednutí kulturní úrovně vůbec.

Byl vytvořen komplexní systém, jenž byl tvořen mnohovrstevnatou sítí družstev, která vycházela jednotlivě hospodařícím zemědělcům vstříc poskytováním rozličných služeb a jenž podstatně ovlivňoval ekonomický život nejen venkova, ale celého státu. Postupem času se u nás vytvořilo 5 základních typů zemědělských družstev. I. družstva úvěrní – mezi které patřily kampeličky (pod názvem raiffeisenky v oblastech s většinovým podílem německého obyvatelstva) a hospodářské záložny – už z názvu je zřejmé, že jejich hlavní funkcí, kromě jiných činností, bylo poskytování výhodných úvěrů. II. družstva obchodní – do této skupiny patřila univerzální družstva nákupní a prodejní (známá též jako hospodářská skladištní družstva), specializovaná družstva prodejní a specializovaná družstva zásobovací. III. družstva zpracovatelská – družstva mlékárenská, lihovarská a škrobárenská, mlýnská, lnářská a tkalcovská apod. IV. družstva provozní – elektrárenská a strojní, stavební a chovatelská, meliorační, stavební apod. V. družstva výrobní – činnost většiny těchto družstev však byla kvůli finančním problémům a špatnému vedení předčasně ukončena.⁴⁷ S postupným rozvojem družstevnictví se místní družstva začala sdružovat do družstevních svazů a přidružených obchodních ústředí, jež byly zastřešeny v celostátní organizaci.⁴⁸

Slibný rozvoj družstevnictví byl však ukončen vypuknutím druhé světové války, která znamenala nucené sjednocení družstev i jejich vyšších organizačních forem a celkové podřízení válečně řízenému hospodářství pod dohledem dosazených německých správců a vládních komisařů.⁴⁹

---

⁴⁷ J. JELÍNEK, *Zemědělské družstevnictví*, in: L. NĚMCOVÁ a kol., *Vybrané kapitoly z českého družstevnictví*, Praha 2001, s. 128–149.

⁴⁸ Tímto zastřešujícím orgánem se stal Centrokooperativ, založený roku 1921 v Praze. Byl vrcholnou organizací zemědělského družstevnictví, včetně 12 družstevních svazů, předválečného Československa.

⁴⁹ Podrobněji o této etapě: J. BARTOŠ, *Zemědělství v okupovaném pohraničí českých zemí 1938–1945*, in: *České a slovenské zemědělství v letech 2. světové války*. Studie Slovákého muzea 1/1996, Uherské Hradiště 1996, s. 91–97; J. BUREŠOVÁ, *Zemědělství v zemích ovládaných za 2. světové války Německem*, in: *České a slovenské zemědělství v letech 2. světové války*. Studie Slovákého muzea 1/1996, Uherské Hradiště 1996, s. 135–141; J. DRACHOVSKÝ, *Řízené hospodářství státní a národní*, Praha 1940; O. FRANKENBERGER,

Poválečná euforie a nadšení spojené s chutí napravit škody v hospodaření způsobené německou okupací však byly celkem záhy utnuty.⁵⁰ Zemědělské družstevnictví sice po roce 1945 znovu nastoupilo na cestu vyšlapanou v meziválečném období⁵¹ a opětovným budováním družstevní sítě začalo znovu poskytovat zemědělcům své služby, ale „historický vývoj plně potvrdil správnost politiky KSČ a dovedl ji k vítězství v květnu 1945, kdy moc v osvobozené republice převzala Národní fronta pracujících lidu měst a venkova, v níž naší straně příslušelo vedoucí místo.“⁵²

Rok 1948 a jeho únorová změna mocenské konstelace však znamenal pro družstevnictví další krutou ránu, aniž by se úplně stačilo vzpamatovat z té poslední, zasazené hitlerovským Německem. Tentokrát mělo dojít k přebudování zemědělství a současně i zemědělského družstevnictví v sovětském socialistickém duchu.⁵³ A v určitém slova smyslu ani nezáleží na tom, zda nám na mysli vytane vzorová podoba sovětská⁵⁴ – „teror budil protiteror, na venkově vládl de facto výjimečný stav“⁵⁵, či její bratrské napodobení v Československu.

Zemědělská politika v Protektorátě, Praha 1941; F. HODAČ, *Hospodářství nového Česko–Slovenska*, Praha 1938; V. KRÁL, *Otázky hospodářského a sociálního vývoje v českých zemích 1938–1945*, Praha 1959; V. LACINA, *Krise československého zemědělství 1928–1934*, Praha 1974; L. NĚMCOVÁ, *Naše družstevní hnutí v letech 2. světové války*, in: *České a slovenské zemědělství v letech 2. světové války. Studie Slovákckého muzea 1/1996*, Uherské Hradiště 1996, s. 69–75; R. OLŠOVSKÝ a kol., *Přehled hospodářského vývoje ČSR 1918–1945*, Praha 1961; F. POTUŽIL, *Řízené hospodářství v českých zemích*, Praha 1941; V. PRŮCHA, *Včlenění českého zemědělství do systému válečného řízeného hospodářství nacistického Německa*, in: *České a slovenské zemědělství v letech 2. světové války. Studie Slovákckého muzea 1/1996*, Uherské Hradiště 1996, s. 29–35; V. PRŮCHA, *Základní rysy válečného řízeného hospodářství v českých zemích v letech nacistické okupace*, in: *Historie a vojenství*, č. 2/1967, s. 215–239; V. KRÁL, *Otázky hospodářského a sociálního rozvoje v českých zemích 1938–1945*, Praha 1957.

⁵⁰ Podrobněji – J. BUREŠOVÁ, *Osudy československého zemědělství po druhé světové válce*, in: *Historický obzor*, 7–8, 1997, s. 177–180. V. LACINA, *Obnova demokratického zemědělského družstevnictví v českých zemích v letech 1945–1948*, in: *Osudy zemědělského družstevnictví ve 20. století. Studie Slovákckého muzea 7/2002*, Uherské Hradiště 2002, s. 189–195.

⁵¹ Srov. *Dvacet let československého zemědělství*, Praha 1935; E. KUBŮ – J. PÁTEK (edd.), *Mýtus a realita hospodářské vyspělosti Československa mezi světovými válkami*, Praha 2000; V. LACINA, *Zlatá léta československého hospodářství (1918–1929)*, Praha 2000; R. OLŠOVSKÝ a kol., *Přehled hospodářského vývoje Československa v letech 1918–1945*, Praha 1961.

⁵² Č. CÍSAŘ, *Učení o straně*, Praha 1946, s. 7.

⁵³ Srov. J. BUREŠOVÁ, *Združstevňování nebo kolektivizace zemědělství po roce 1948?*, in: *Osudy zemědělského družstevnictví ve 20. století. Studie Slovákckého muzea 7/2002*, Uherské Hradiště 2002, s. 223–229.

⁵⁴ „V třicátých letech v SSSR při tzv. kolektivizaci zemřelo na hladomor na 20 miliónů lidí. Po násilném záboru naší Zakarpatské Rusi po druhé světové válce a přičlenění k SSSR, byli tamní hospodáři, kteří se zdráhali vstoupit do kolchozů, naloženi i s rodinami do odrátovaných nákladních vagonů a přesídleni do jiných gubernií v SSSR a místo nich byli dovezeni na jejich bývalé hospodářské usedlosti noví osídlenci z nitra SSSR, kteří se nezdráhali vstupovat do nově zakládaných kolchozů.“ – J. PEK, c. d., s. 182.

⁵⁵ M. HÁJEK – J. RYŠÁNKOVÁ a kol., *Svět a Československo ve 20. století*, Praha 1990, s. 34–35.

Opět se rozrůstající a prosperující specializovaná družstva, jež podávala pomocnou ruku soukromě hospodařícím zemědělcům, buď rovnou zanikla, v lepším případě byla donucena ke sloučení nebo bylo nařízeno jejich přetvoření. K výše uvedeným změnám došlo následkem zákonných nařízení shora a tím byly již v počátcích budování základů pro Jednotná zemědělská družstva porušeny principy družstevní demokracie. Tím byl vytvořen prostor pro vznik nového typu družstva, jež bylo na vesnici jediné svého druhu. Z hlediska oboru činnosti se mělo jednat o družstva výrobní a podle vztahu člena k družstvu, zemědělská. Podle příslušného zákona pak byla nakonec vytvořena Jednotná zemědělská družstva, tzv. JZD.⁵⁶

2.3 Jednotné zemědělské družstvo – zostuzení družstevnictví?

Myšlenky a principy zemědělského družstevnictví byly tedy zneužity pro vytyčení hrbolaté a klikaté cesty socializace vesnice. Tím, že ostatní specializovaná zemědělská družstva zanikla nebo byla jinak totalitním režimem pohlcena, stala se tak JZD výtečným nástrojem v potírání a rozrušení soukromého zemědělského sektoru.

„Koncepce zemědělských družstev sledovaly jako hlavní cíl zlepšení hospodářského, sociálního a kulturního postavení rolnictva cestou vzájemné solidarity a spolupráce. Družstva měla chránit a podporovat hospodářsky slabé v soutěži s ekonomicky silnějšími a mocnějšími. Družstevnictví vždy sledovalo současně cíle hospodářské, kulturní a mravní. Ve smyslu hospodářském šlo o zlepšení rentability podnikání, šíření hospodářského pokroku a celkové ulehčení rolníkovy práce. Kulturní a morální hodnoty spočívaly v ochraně slabých jedinců, v posilování jejich sebevědomí a ve zvyšování vzdělanosti a zušlechťování morálky vesnické společnosti.“⁵⁷

V tomto shrnutí hlavních zásad a cílů družstevnictví vidíme, žetehdejšímu režimu snad ani nešlo o navázání na tradice předválečného

---

⁵⁶ Zákon č. 69/1949 Sb. o Jednotných zemědělských družstvech byl schválen Národním shromážděním v únoru 1949 a v podstatě byl základním kamenem pro proklamovanou cestu socialistické zemědělské velkovýroby.

⁵⁷ L. SLEZÁK, *Úspěchy a prohry zemědělského družstevnictví*, in: Osudy zemědělského družstevnictví ve 20. století. Studie Slovákého muzea 7/2002, Uherské Hradiště 2002, s. 10.

družstevnictví. Pouze využil obecné povědomí o osvědčené struktuře družstevnictví ve snaze zajistit bezproblémový postup kolektivizace. Svým bezohledným jednáním na vesnici však doslova pošlapal tyto základní družstevní myšlenky. Vytváření morálních a kulturních hodnot, bylo nahrazeno vyvoláváním záště vůči těm, kdo do družstva nevstoupili, tedy vůči „nepřátelům státu“ a JZD se tak do jisté míry stala i hláskou troubou třídní nenávisti. Soutěž s ekonomicky silnějšími a mocnějšími se změnila v soutěž s vydíranými a utlačovanými. O zlepšení rentability podnikání a možném šíření hospodářského pokroku je přitom možno začít uvažovat až od druhé poloviny 60. let, kdy bylo teprve dosaženo předválečné úrovně zemědělské výroby.⁵⁸ Postoje vzájemné spolupráce a solidarity byly nahrazeny spíše postoji nezájmu a vlašného vztahu ke „společnému“ majetku. Na tradici předválečného družstevnictví nebylo tedy navázáno ani náhodou, vyjma snahy nalézt v družstevní myšlence alespoň počáteční inspiraci. Na dobu čtyř desetiletí nám zde nevznikla opravdová družstva (ty se JZD snažila napodobit snad jen nějakými formálními znaky), ale spíš jistý druh výrobních organizací založených na kolektivním hospodaření. Z „družstevníků“, kteří by měli sami rozhodovat o své práci a organizovat si svou činnost, se stali jen řadoví zaměstnanci státního aparátu.

2.3.1 Jednotné zemědělské družstvo a družstevní principy

Následná stručná charakteristika mezinárodních rysů družstevnictví nám bude dokladem, jak byl onen jistě obdivuhodný výtvar českého venkova násilně překroucen a že Jednotná zemědělská družstva vůbec neměla právo být čestnými nositeli tohoto názvu.⁵⁹ O to výmluvněji k nám promlouvá

---

⁵⁸ Celý vývoj zemědělské výroby od konce války až do poloviny 60. let byl charakterizován soustavným zaostáváním za potřebami národního hospodářství. V r. 1945 byla úroveň zemědělské výroby hluboko pod předválečnou úrovní. Určitý vzrůst nastal v r. 1946, byl však následován dalším poklesem v r. 1947, zejména v důsledku nepříznivých přírodních podmínek (velké sucho). V r. 1948 pak bylo dosaženo pouze 76,4 % hrubé zemědělské produkce r.1936. Od r. 1948 se zemědělská produkce jen pozvolna zvyšovala. Předválečné úrovně bylo dosaženo až v r. 1960. Základní tendence vývoje struktury československého zemědělství v letech 1945–1964 v porovnání s předválečnou úrovní. – *Zprávy a rozbor*y, ročník 1965; srov. také V. PRŮCHA, *Vývoj zemědělské výroby v Československu v období socializace vesnice*, in: *Osudy zemědělského družstevnictví ve 20. století*. Studie Slovákého muzea 7/2002, Uherské Hradiště 2002, s. 31–49.

⁵⁹ Srov. L. NĚMCOVÁ, *Družstevní principy a zemědělské družstevnictví*, in: *Osudy zemědělského družstevnictví ve 20. století*. Studie Slovákého muzea 7/2002, Uherské Hradiště 2002, s. 49–53.

jejich pravá podstata, svědčící především o snaze KSČ dostat venkov plně pod svou kontrolu. Jak následně uvidíme, měla být družstva budována na určitých všeobecně uznávaných principech.⁶⁰ Při vytváření a následném chodu JZD však byly mocenskými orgány porušeny hned všechny čtyři hlavní zásady.

2.3.2 Základní družstevní principy

V prvním případě se jednalo o nedodržení podmínky dobrovolného vstupu, o čemž nemůže být, při pohledu na administrativní, politický a ekonomický nátlak, žádných pochyb.⁶¹

Dalším atributem skutečného družstva je družstevní samospráva spolu s autonomií a nezávislostí, která dává družstvu možnost samostatně rozhodovat o svém tržním a ekonomickém chování bez závislosti na nějaké další instituci. V systému centrálně plánovaného hospodářství, jakým ten československý bezpochyby byl, nemohl být ani tento bod naplněn, neboť veškeré kroky se řídily shora přijímanými direktivami. „*Správa JZD je v souladu se zásadou družstevní demokracie obstarávána vlastními orgány družstva. Nejvyšším orgánem družstva je členská schůze – kolektiv všech družstevníků. Členská schůze volí výkonné orgány JZD (představenstvo družstva, které řídí činnost družstva mezi členskými schůzemi, dále předsedu družstva pro denní řízení práce JZD) a revizní komisi JZD, která reviduje a kontroluje veškerou činnost družstva... JZD jsou ve své činnosti vedena státem.*“⁶² Jak vidíme, princip družstevní samosprávy zde měl být představen pod rouškou družstevní demokracie. Závěrečná věta nám však jasně ukazuje, jak to se samostatným působením družstev ve skutečnosti bylo. Otázku členských podílů snad nejlépe charakterizuje závěr Antonína Václavů, že po celou dobu fungování JZD dokonce

---

⁶⁰ Základní družstevní principy by se daly shrnout takto – 1. samostatnost a nezávislost, 2. dobrovolné členství a otevřenost pro všechny osoby, 3. demokratická kontrola a řízení, 4. podíl na majetku, 5. výchova, školení a informace, 6. družstevní spolupráce, 7. odpovědnost za společnost.

⁶¹ Obsáhle se těmto formám nátlaku a trestním postihům „nepřízpůsobivých“ zemědělců po dobu celého kolektivizačního procesu věnuje Karel JECH ve své knize *Soumrak selského stavu*, Praha 2001. Od tohoto autora k zemědělské problematice též *Probuzená vesnice*, vydáno v Praze 1963.

⁶² V. PROCHÁZKA a kol., *Příruční slovník naučný II*, Praha 1964, s. 360–361.

nedošlo ani k vyřešení otázky týkající se vlastnictví půdy, jež byla zemědělci do družstev vložena.⁶³

Touto stručnou charakteristikou zemědělského družstevnictví, jehož rozvoj byl vytvořením JZD sveden z cesty opravdového družstevnictví a skončil ve slepé uličce, jsme se tedy již dostali do počátečního období kolektivizace. Abychom však nepohlíželi na trestní postihy zemědělců v 50. letech jako na nějaké okolnostmi vynucené excesy, je nutno obrátit se k počátkům a přípravám na tuto revoluční změnu českého zemědělství. Sledováním kroků zemědělské politiky, která byla již v prvních poválečných letech vedena pod taktovkou komunistů, vynoří se před námi linie systematického postupu KSČ.

---

⁶³ A. VÁCLAVŮ, *Ke sporům o zemědělské družstevnictví a kolektivizaci v Československu*, Praha 1999, s. 24.

3. Od osvobození k únoru 1948

Po osvobození Československa v květnu 1945 bylo zemědělství ovlivněno několika skutečnostmi. Selský stav, tedy rolníci s přibližně 15-50 ha půdy, byli v důsledku agrární krize třicátých let⁶⁴ značně zadluženi. Válečná inflace a podíl sedláků na černém trhu, spolu se vzestupem cen zemědělských výrobků napomohly k jejich částečnému oddlužení. Od válečných let také nadále trval systém povinných dodávek (kontingentů) zemědělských výrobků, jejichž kvóty byly rozepisovány jednotlivým zemědělcům a neplnění bylo trestné. Zemědělská veřejnost včetně větších zemědělců byla nakloněna potřebným reformám a to včetně otázky zemědělského družstevnictví. V letech 1945-1948 se tedy napříč politickým spektrem rozpoutal boj o budoucí charakter tohoto odvětví.⁶⁵ Poválečná euforie a radikalizace však znamenala, že většina české společnosti byla po válce spíše levicově orientována, což spolu s faktem, že ministerstvo zemědělství od počátku ovládala KSČ⁶⁶, zhruba vysvětluje dominantní vliv komunistů na zemědělskou politiku od r. 1945.

---

⁶⁴ Hlavní negativní vliv měla světová agrární krize z přelomu 20. a 30. let, z níž se naše zemědělství do r. 1938 nedokázalo vzpamatovat. První příznaky agrární krize se u nás začaly projevovat na podzim r. 1928 a k jejímu překonání došlo až v r. 1935. – K. PŮLPÁN, *Nástin českých a československých hospodářských dějin do r. 1990. II. díl*, Praha 1993, s. 466–471; srov. také V. LACINA, *Krize Československého zemědělství 1928–1934*, Praha 1974; O. ŠAŠECÍ, *Průběh zemědělské krize v roce 1931–1932*, Praha 1933; A. M. MAYER, *Pět let krise na českém venkově*, Praha 1935.

⁶⁵ Hlavním jádrem sporů se stalo nové legislativní zakotvení družstevnictví, které by udávalo i charakter družstevnictví zemědělského. Družstevnictví v pojetí KSČ se mělo přetvořit v účinný prvek k omezení soukromého vlastnictví a nastolení kolektivního hospodaření. Komunisté se především snažili narušit samostatnost a autonomii zemědělského družstevnictví spojením s ostatními družstvy v Ústřední radě družstev. Návrhy komunistů vzbuzovali velký odpor především proto, že za jejich zády již někteří spatřovali hrozivý stín zkušenosti sovětských kolchozů a sovchozů. Naopak ostatní strany se snažily hájit tradiční družstevní demokratické principy a jejich samosprávný statut. K tématu v širším rámci též: M. CHARBUSKÝ, *Pojetí družstevnictví v ustavujícím programu České strany agrární*, in: *Osudy zemědělského družstevnictví ve 20. století. Studie Slovákého muzea 7/2002, Uherské Hradiště 2002*, s. 53–57; M. TRAPL, *Zemědělské družstevnictví a Československá strana lidová*, in: *Osudy zemědělského družstevnictví ve 20. století. Studie Slovákého muzea 7/2002, Uherské Hradiště 2002*, s. 73–79; V. LACINA, *K agrárním koncepcím sociální demokracie a národních socialistů v letech 1945–1948*, in: *Československý časopis historický XVII.*, 1969, s. 43–56.

⁶⁶ Komunisté již v r. 1945 ovládli nejdůležitější ministerstva. Bylo to již zmíněné ministerstvo zemědělství, v jehož čele stál v letech 1945-1951 J. Ďuriš. Dále se jednalo o ministerstvo informací (V. Kopecký) a ministerstvo vnitra (V. Nosek).

3.1 Košický vládní program

Již v Košickém vládním programu⁶⁷ přijatém 5. dubna 1945 byla v XI. hlavě vyjádřena nutnost nové a důsledné pozemkové reformy.⁶⁸ Uskutečněním tohoto požadavku se staly především dekrety prezidenta republiky⁶⁹ o konfiskaci zemědělského majetku osob německé a maďarské národnosti (vyjma antifašistů), zrádců republiky a kolaborantských společností a o urychleném rozdělení tohoto majetku a dekret, na jehož základě se měla osídlit zemědělská půda Němců.⁷⁰ Konfiskovaný majetek přešel na Národní pozemkový fond zřízený k tomuto účelu⁷¹ a o rozdělení půdy, respektive o návrhu přidělů rozhodovaly desetičlenné tzv. místní rolnické komise (MRK) při místních národních výborech složené ze zájemců o přiděl. „*Odvážně a nebojácně jsme svěřili hlavní část tohoto historického úkolu našemu lidu – národním výborům a rolnickým komisím, ...*“⁷² Z místních rolnických komisí byly voleny okresní rolnické komise při okresních národních výborech (ONV), které schvalovaly návrhy místních přidělových plánů navržených místními rolnickými komisemi.⁷³ Např. v Horažďovicích začala MRK svou práci velmi slavnostně: v neděli 24.června 1945 byla konfiskace půdy na Horažďovicku vyhlášena na náměstí za přítomnosti ministra zemědělství Júlia Ďuriše, generálního tajemníka Jednotného svazu českých zemědělců⁷⁴ Antonína Volavky a Jiřího Kořátka, přednosty odboru pro dělení půdy ministerstva zemědělství.⁷⁵ V některých případech se dokonce ustoupilo od přidělení

⁶⁷ Košický vládní program byl vydán v Praze roku 1945.

⁶⁸ Je nutno podotknout, že Košický vládní program byl v podstatě dílem komunistů a tím pádem se do něj snažili také prosadit co nejvíce svých požadavků. K. PŮLPÁN, *Nástin českých a československých hospodářských dějin do r. 1990. I. Díl*, Praha 1993, s. 184–193.

⁶⁹ K. JECH, K. KAPLAN, *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945: Dokumenty*, Brno 2002.

⁷⁰ Dekret prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. z 21. 6. 1945 a dekret č. 28/1945 Sb. z 20. 7. 1945.

⁷¹ Národní pozemkový fond při ministerstvu zemědělství byl zřízen vládním nařízením č. 70/1945 Sb.

⁷² J. KOŘÁTKO, *Nové úkoly v zemědělsky osídleném pohraničí*, Praha 1946.

⁷³ Již 10. května 1945 vydává ministerstvo zemědělství *Směrnice ministerstva zemědělství pro národní výbory o nejnnutnějších opatřeních v zemědělství*. Rolníci jsou v nich vyzváni, aby skrze Národní výbory „vzali moc v českých vesnicích a vládu nad českou půdou do svých rukou“. V tom jim mají napomáhat i současně zřizované Rolnické komise. – J. PŠENIČKOVÁ (ed.), *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Podmínky pro vznik JZD–1945*, SÚA Praha 2003, s. 19–26.

⁷⁴ Jednalo se o zájmovou organizaci zemědělců. Mezi jeho úkoly patřilo např. řízení organizace odborového zemědělského hnutí, zvelebování zemědělské výroby, zajišťování spravedlivé odměny, péče o kulturní život zemědělců, zajišťování podpory při postižení živelnými pohromami, sledování potřeb zemědělců a snaha o jejich uspokojování apod. V podstatě se tedy jednalo o odborovou organizaci zastupující zemědělce.

⁷⁵ SOKA Klatovy, Kronika města Horažďovice.

půdy za poplatek a byla předána bezplatně, jak tomu bylo např. v obci Hlavňovice, kde byla dána bez úhrady několika rodům, které na ní po generace pracovaly.⁷⁶ Konfiskace byly zcela v souladu s politikou KSČ, která vycházela vstříc malým a středním rolníkům. Snažila se zde tak dosednout na pomyslný trůn, který zde musela zakázaná agrární strana zanechat opuštěný. „Vyřadili jsme ty, kdož chtěli vrátit republiku do minulých dob nadvlády agrárníků a kapitalistů.“⁷⁷ Velký zájem a podíl KSČ na ukončení činnosti této strany dokazuje, že plány na úplné převzetí moci byly dlouhodobě promyšleným taktickým postupem. Zde konkrétně šlo o získání venkovských voličských hlasů, které mohly být nejspíše získány právě tímto „politickým vyčištěním“ venkova, o kterém se začalo jednat již během válečných let.⁷⁸

3.2 KSČ a zemědělská politika

Dalšími tématy, která chtěla komunistická strana prosadit, byla revize první pozemkové reformy dle zákonů z r. 1919 a 1920⁷⁹, jíž se zabírala půda vlastníkům držícím více jak 150 ha zemědělské nebo 250 ha veškeré půdy a která nebyla nikdy dokončena.⁸⁰ Rovněž tak prosazovali možnost komasace (tj. scelování) roztráštěných pozemků. Jelikož však tyto a další návrhy začaly překračovat společně dohodnutou zemědělskou vládní politiku, byly také opozičními stranami už od počátku odmítány. Přesto však vznikaly podmínky pro určitou

---

⁷⁶ SOKA Klatovy, Kronika obce Hlavňovice.

⁷⁷ Tato slova zazněla z úst K. Gottwalda 29. 2. 1948 u příležitosti konání sjezdu zemědělců.

⁷⁸ KSČ se již během exilových jednání (mezi tzv. londýnskou a moskevskou emigrací) o poválečném uspořádání Československa snažila o vytlačení agrární strany z politického kolbiště. „Komunisté položili její zákaz jako podmínku své účasti ve vládě.“ Agrární strana byla tedy nakonec spolu s dalšími příslušnými zakázána, neboť se tzv. provinily na zájmech národa a republiky. V českých zemích tak zůstaly pouze čtyři strany – KSČ, Čs. strana sociálně demokratická, Čs. strana národně socialistická a Čs. strana lidová, sjednocené v Národní frontě. Podrobněji J. ROKOSKÝ, *Zákaz agrární strany a pokusy o její obnovení v letech 1945–1948*, in: *Zemědělství na rozcestí 1945–1948. Studie Slováckého muzea 3/1998*, Uherské Hradiště 1998;

⁷⁹ J. SOUKUP, c. d., s. 15–23.

⁸⁰ Pozemková reforma, jež probíhala v letech 1918–1936, znamenala dalekosáhlé hospodářské, ale i politické a sociální změny. Prakticky se ocitla v režii agrárníků, což s jejím návrhem vycházejícím vstříc potřebám rolnictva znamenalo i významné posílení jejich pozic (ne náhodou obdobný postup použila KSČ a v poválečných letech tak získala venkov na svoji stranu). Její nejsilnější tempo proběhlo ve 20. letech a vzhledem k následnému utlumení výkupů, bylo její pokračování odloženo až do let 50. Její nutnost byla všeobecně uznávaná různými vrstvami české společnosti a souvisela s nutností přeměny feudálních struktur. Konfiskovaná velkostatkářská půda byla přerozdělena drobným přidělcům, postátněna nebo přeměněna v tzv. zbytkové statky. Podrobněji k této reformě v záp. Čechách – G. HOFMANN, *První pozemková reforma v západních Čechách*, in: *Minulostí západočeského kraje XX.*, Plzeň 1984, s. 35–43.

socializaci venkovského hospodářství, otázkou však zůstávalo, nakolik se ujasní hranice mezi soukromým hospodařením, družstevním a státním sektorem.

Nelze opomenout, že do otázky družstevnictví zasahovali i nekomunističtí odborníci prosazováním myšlenek o univerzálních družstvech vedle družstev hospodářských, strojních, elektrizačních aj., která by poskytovala servis soukromým usedlostem, jež se považovaly za ekonomický základ vesnice. Nepočítalo se ovšem se společným obděláváním půdy a sdruženou živočišnou výrobou.⁸¹ Dalším tématem proklamovaným KSČ a diskutovaným veřejností byla mechanizace zemědělství, která se jevila jako nezbytný předpoklad zvyšování výroby při soustavném úbytku pracovních sil (ten souvisel především s odsunem německého obyvatelstva). Již směrnice z května 1945 umožňovaly ONV také zřizovat strojní stanice ze strojů opuštěných Němci, popř. ze strojů vypůjčených od rolníků. Organizováním jejich rozdělování byly taktéž pověřeny národní výbory ve spolupráci s rolnickými komisemi.⁸² Strojní stanice byly podporovány státem (např. přednostní přiděly strojů z akce UNRRA⁸³, bezúročné půjčky, státní dotace) a byly v této době chápány jako doplněk práce místních strojních družstev, vznikajících z iniciativy rolníků, kteří do družstev přispívali svými vklady.

Právě prosazováním výše zmíněných opatření, která vycházela vstříc zemědělskému lidu a distancováním se od myšlenky kolektivizace sovětského typu⁸⁴, krom jiného, získala si KSČ většinu veřejnosti

---

⁸¹ Tzv. generace Brázdy přišla s otázkami perspektiv a vývoje družstevnictví, i celé řady dalších problémů spjatých se zemědělstvím, již ve 30. letech. Na jejich odkaz navázali v r. 1948 Ing. Josef HOJDAR a Ing. Miloš TEPLÝ vydáním knihy *Vesnické družstvo*. Objevuje se zde také myšlenka jednotného družstva, které by svým univerzálním charakterem sdružovalo ostatní družstva. – A. VÁCLAVŮ, c. d., s. 41–42. Srov. také J. HARNA, *Generace Brázdy a koncepce zemědělského družstevnictví*, in: *Osudy zemědělského družstevnictví ve 20. století*. Studie Slovákého muzea 7/2002, Uherské Hradiště 2002, s. 89–99; J. HOJDAR, *Zemědělské družstevnictví a jeho význam pro zemědělskou výrobu*, Tábor 1943; F. KUTNAR, *Generace Brázdy*, Praha 1992; M. TEPLÝ, *Dynamické pojetí družstevnictví*, Praha 1945; Týž, *Poslání družstevní organizace v zemědělském plánování*, Praha 1948; Týž, *Vývojové tendence zemědělského družstevnictví*, Praha 1945.

⁸² J. PŠENIČKOVÁ (ed.), *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Podmínky pro vznik JZD–1945*, SÚA Praha 2003, s. 24.

⁸³ UNRRA (United Nation Relief and Rehabilitation Administration = Správa Spojených národů pro hospodářskou pomoc a obnovu) – mezinárodní organizace poskytující materiální pomoc pro země postižené 2. světovou válkou.

⁸⁴ „Znepokojuje Vás neprávem, že bude kolektivizováno a zesocializováno celé naše hospodářství, neboť nám jde o věc i zájmy nejen Vás, zemědělců, ale i celého našeho národního hospodářství a státu. Strašili Vás, že Vám bude půda brána, ale místo aby chom ubírali, přidáváme malým i středním rolníkům a dokonce i těm nad 50 ha.“ Z projevu ministra zemědělství J. Ďuriše ze dne 2. října 1945 v Obecním domě hl. m. Prahy.

a dokázala tak vyhrát volby v květnu r. 1946.⁸⁵ Platí zde, co se objevilo jako základní postřeh pozdějšího hodnocení, že totiž opozice podcenila jak taktiku, tak silnou pozici KSČ a plně si neuvědomila ani situaci mezi drobným a středním rolnictvem. To se mělo projevit v zemědělské politice následného období do února 1948.⁸⁶ Že nešlo o specifickou československou cestu, ale o postup v intencích SSSR snad netřeba dodávat.⁸⁷

Jak KSČ, která zesílila tlak na prosazení svých představ o vývoji poválečného zemědělství v ČSR, tak i opozice vedly konfrontační politiku a svou agitaci směřovaly na venkov, kde ještě zdaleka neměli komunisté takovou převahu. Kupř. na Klatovsko, Sušicko, Domažlicko a Přešticko zajížděl často poslanec Národního shromáždění za Československou stranu národně socialistickou Josef Ševčík, jenž byl zároveň funkcionářem Hospodářského družstva v Klatovech. Kromě Ševčíka se zde často také objevoval národně socialistický poslanec a významný agrárník Ladislav Feierabend. Na Klatovsko a Sušicko jezdil rovněž lidovecký poslanec Stanislav Broj a další opoziční politici jako oponenti KSČ, kladoucí stále větší důraz na ochranu zájmů soukromého podnikání v zemědělství.⁸⁸

K výše zmíněnému poslanci Brojovi bych rád ještě dodal pár slov

---

⁸⁵ „Volby z r. 1946 se staly posledními svobodnými volbami v Československu a v celé východní Evropě. Vítězstvím komunistické strany se staly důležitým milníkem na cestě ke zřízení komunistického mocenského monopolu.“ KSČ v českých zemích získala 40, 2% hlasů. – J. SLÁMA, *Statistický rozbor československých parlamentních voleb 1935, 1946, 1990 a 1992*, in: *Stránkami soudobých dějin*, Praha 1993, s. 227–240.

⁸⁶ Srov.: *Československé zemědělství očima historiků*, Praha 1969; *Některé perspektivy hospodářského vývoje Československa v letech 1945–1948*, Praha 1967; M. OTÁHAL, *Zápas o pozemkovou reformu v ČSR*, Praha 1963; J. KOŤÁTKO, *Pozemková reforma v ČSR*, Praha 1963; K. JECH a kol., *Některé problémy československého zemědělství v letech 1944–1948*, in: *Československá revoluce v letech 1944–1948*, Praha 1966, s. 233–247; V. LACINA, *Problémy poválečné obnovy zemědělství v českých zemích*, in: *Studie Slovákého muzea 3/1998, Uherské Hradiště 1998*, s. 90–94; J. RYCHLÍK, *Pozemková reforma v českých zemích v letech 1945–1948*, in: *Zemědělství na rozcestí 1945–1948. Studie Slovákého muzea 3/1998, Uherské Hradiště 1998*, s. 5–23; L. SLEZÁK, *Vratká stabilita poválečného zemědělství*, in: *Zemědělství na rozcestí 1945–1948. Studie Slovákého muzea 3/1998, Uherské Hradiště 1998*, s. 94–104.

⁸⁷ Srov. J. BUREŠOVÁ, *Zemědělská politika v Československu v letech 1948–1960 jako součást vývoje komunistických režimů v Evropě*, in: *Sborník prací moravských historiků. Studijní materiály výzkumného projektu Československo 1945–1967*, č. 21, Praha 1996, s. 87–128; V. PRŮCHA, *Srovnání pozemkových reforem v evropských lidově demokratických zemích*, in: *Zemědělství na rozcestí 1945–1948. Studie Slovákého muzea 3/1998, Uherské Hradiště 1998*, s. 57–62; M. REIMAN, *Poznámky o úloze SSSR v poválečných dějinách střední a jihovýchodní Evropy*, in: *Stránkami soudobých dějin*, Praha 1993, s. 208–226; J. RYCHLÍK, *Obecné a specifické rysy nucené kolektivizace ve východní Evropě*, in: *Osudy zemědělského družstevnictví ve 20. století. Studie Slovákého muzea 7/2002, Uherské Hradiště 2002*, s. 21–31.

⁸⁸ F. HÁJEK, *Vývoj socializace zemědělství na Klatovsku*, Plzeň 1971, s. 21–24.

týkajících se dohry jeho konfrontace s komunisty. Toto soupeření se již samozřejmě konalo na zcela jiné úrovni, než o které právě čteme. Šlo o tichý, národem již neslyšený boj v temnu vězeňských cel a vyhaslosti vězněných duší. Je samozřejmě zároveň i všeobecným dokladem toho, jak komunistická moc jednala a soupeřila s opozicí v době, kdy již nemusela brát takový ohled na veřejné mínění a vytvářet dojem zákonných postupů, neboť vše a všichni byli pod její kontrolou. Stanislav Broj se v roce 1950 stal jednou z postav teatrální popravky dvou vězňů v borské věznici. „Ač vězni v samovazbě, kde si odpykávali svůj několikaletý trest, byli obžalováni a před celým fórem pozvaných hostů z jiných věznic obžeseni za to, že hodlali prý osvobodit politické vězně.“⁸⁹ „Prosil mě, abych mu někde sehnal, vypůjčil silnější brýle, aby až napíše dopis na rozloučenou svým dětem – měl tři, tak aby na to viděl. ...“ *Chlapče, to je strašný. My jsme se o případu dověděli teprve od soudu a před tím, když jsme se učili protokoly.*“⁹⁰

Zemědělská politika komunistů získala největší ohlas zejména v dosidlovaných oblastech, kde vznikala četná družstva potravinářská, ovocnářská apod.⁹¹ Šlo především o pohraničí a vzhledem k tomu, že komunisté ovládli příslušné úřady, řídicí jeho osidlování, nelze se divit, že jej politicky ovládli a stalo se jejich mocenskou oporou.⁹²

Významnou složkou, v níž neměli komunisté naprostou převahu, byl Jednotný svaz českých zemědělců. Naopak oporou KSČ byly již zmíněné rolnické komise, organizované pouze z bezzemků a drobných a středních rolníků do 13 ha, v nichž tedy nebyl vliv větších zemědělců.⁹³ Staly se tedy jakýmsi hnutím „vesnického proletariátu“, u kterého především hledala KSČ podporu a vycházela mu vstříc. Rozhodující vliv v nich tedy měla KSČ a využívala je jako účinný

---

⁸⁹ *Literární listy*, č. 7, 11. dubna 1968.

⁹⁰ Z vyprávění bývalého vězně Václava Petříka. Československý rozhlas, 16. června 1968.

⁹¹ Srov. také J. VACULÍK, *Reemigrace zahraničních Čechů a Slováků v letech 1945–1950*, Brno 1993; Týž, *Zemědělství reemigrantů v letech 1945–1948*, in: *Zemědělství na rozcestí 1945–1948*. Studie Slovákého muzea 3/1998, Uherské Hradiště 1998, s. 158–163; V. HOLÁ, *Osídlení šumavského pohraničí na Sušicku 1945–1948*, in: *Minulostí západočeského kraje XVII.*, Plzeň 1981, s. 27–36.

⁹² „Bylo možno předpokládat, že přistěhovanci budou hlasovat ve větší míře pro komunistickou stranu a proti ostatním stranám než starousedlé obyvatelstvo, a že volební podíly komunistů souvisely s podílem přistěhovalců v okresech.“ J. SLÁMA, c. d., s. 237.

⁹³ J. KOCIÁN, *Poválečný vývoj v Československu 1945–1948*, Praha 1993, s. 45.

nástroj k působení na venkovské obyvatelstvo, především tedy zemědělské dělnictvo a rolnictvo.

3.3 Ďurišovy zákony

Právě rolnické komise organizovaly na vesnicích schůze, v nichž se měl diskutovat návrh šesti tzv. Ďurišových zákonů. Ty byly vypracovány na základě Budovatelského programu Gottwaldovy vlády a předloženy odborníky ministerstva zemědělství krátce po volbách 1946 k všeobecné diskusi, přičemž úkolem rolnických komisí bylo, skrze tyto schůze vyjadřovat podporu pro jejich přijetí. Jednalo se o: 1) návrh zákona o revizi první pozemkové reformy, jímž se měly revidovat zejména pozemky vyloučené z první pozemkové reformy a ty, o nichž dosud nebylo rozhodnuto a případně je dodatečně rozparcelovat a přidělit, 2) návrh scelovacího zákona (scelování rozdrobených pozemků), 3) návrh zákona o myslivosti, 4) návrh zákona o zaknihování přídělů z konfiskací, 5) návrh zákona o zajištění zemědělského výrobního plánu (veškerá zemědělská půda musí být obdělána) a 6) návrh zákona o dělení podniků v pozůstalostním řízení a o zamezení drobení zemědělské půdy.⁹⁴ KSČ se tímto krokem vlastně snažila ovlivnit veřejnost a zajistit si její podporu, ještě předtím než byly tyto zákony představeny v politických kruzích.

Můžeme říci, že tímto krokem byl již zcela vyvolán otevřený boj mezi jednotlivými politickými stranami, jehož cílem bylo získat vesnici.⁹⁵ O vzrůstající nevraživé atmosféře svědčí též úryvek ze zprávy zvláštního oddělení bezpečnosti týkající se srazu k výročí úmrtí

---

⁹⁴ *Hlavní zásady 6 nových zemědělských zákonů připravených ministerstvem zemědělství k publikování a veřejné diskusi.* (říjen 1946, Praha). J. PŠENIČKOVÁ (ed.), *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Podmínky pro vznik JZD–1946*, SÚA Praha 2004, s. 230–248.

⁹⁵ „V poslední době bylo šest osnov, které vydalo ministerstvo zemědělství, jež znáte, a proto nemusím již o něm mluvit. Tyto osnovy vypracovalo ministerstvo zemědělství a místo, aby je předložilo národní frontě, místo aby je předložilo jiným ministerstvům k zaujmutí stanoviska, tak je nechalo natisknout ve formě, která je stylizována jednostranně a poslalo je mezi lid...“ – z projevu bývalého ministra zemědělství L. Feierabenda na schůzi venkovského lidu v Havlíčkově Brodě. Na to, že předložení hlavních zásad 6 zákonů min. zemědělství zemědělské veřejnosti je čin, který se přičí ústavě pak reagoval J. Ďuriš přímo odvoláním se na ústavu: „*Hned prvý paragraf naší dnešní ústavy hovoří v prvním odstavci: „Lid je jediným zdrojem veškeré státní moci v republice Československé.“ – Odpověď ministra zemědělství v zemědělském výboru ÚNS, Praha 1947.*

A. Švehly⁹⁶ a vlastně již celá zpráva sama o sobě. „V hloučcích, které debatovaly, nejvíce vynikal zemědělec Bačina z Chrudimska, který nabádal delegace, že musí tlačiti na zemědělskou otázku a za každou cenu zemědělce sjednotit dle příkazu mrtvého Švehly. Privil, že dvouletka se nikdy nepovede. Byl často upozorňován, by nemluvil tak hlasitě, že Ďuriš tam jistě poslal svoje špehy, že nemá cenu prozatím něco dělat, že komunisté na to čekají, aby mohli proti zemědělcům zakročiti.“⁹⁷ I ostatní strany Národní fronty ovšem měly své návrhy zemědělských reforem a tak se tedy vedla konfrontace na celostátní i místní úrovni. Např. v časopise Lidová demokracie byl uveřejněn článek „Nová zemědělská politika“, ve kterém byl otevřeně kritizován monopolizující vliv KSČ na zemědělskou politiku. „Dnes celý venkov ví, že pan ministr Ďuriš má málo času na přijímání návštěv a když již někoho přijme, obyčejně rozhovor začíná páním ministrovým prohlášením: „Vemte na vědomí, že jsem nejdříve komunista.“ A tu máme kámen úrazu. Rolníci nepřijíždějí za účelem rozmluvy s komunistou, nýbrž chtějí mluvit s ministrem zemědělství Československé republiky. Proto bude nesoulad mezi zemědělci a jejich ministrem do té doby, dokud všichni zemědělci nebudou komunisty, nebo dokud pan ministr neodloučí svou stranickou příslušnost od státní nejvyšší funkce.“⁹⁸

3.3.1 Mechanizace zemědělství

Otázky zemědělství se tedy týkalo i již zmíněné programové prohlášení nové Gottwaldovy vlády z 8. července 1946 (Budovatelský program), v němž se deklaroval požadavek zvýšení zemědělské výroby na konci dvouletého plánu na předválečnou úroveň prostřednictvím mechanizace zemědělství. Středisky mechanizace se měly stát okresní

---

⁹⁶ Antonín Švehla (1873–1933) – český politik a státník, vůdce agrární strany. 1915–1917 hlavou české politické reprezentace. Od července 1918 místopředseda Nár. výboru čs., jeden z „mužů 28. října“. 1918–1920 ministr vnitra, 1922–1929 předseda vlády. Zasloužil se o konsolidaci vnitřních poměrů po 1918. – *Encyklopedický slovník*, Praha 1993.

⁹⁷ Zpráva zvláštního oddělení bezpečnosti o pietní vzpomínce k výročí Švehlova úmrtí, která byla zaslána ministerstvu vnitra, ministerstvu zemědělství a Zemskému národnímu výboru. – J. PŠENIČKOVÁ (ed.), *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Podmínky pro vznik JZD 1946*, s. 316–317.

⁹⁸ *Lidová demokracie*, č. 251, 1. listopadu 1946.

strojní stanice. Program dále vyjádřil podporu rozšiřování sítě místních a obvodních zemědělských strojních družstev.⁹⁹

Ačkoli nová vláda stále ještě počítala i s nestátními centry mechanizace zemědělské výroby¹⁰⁰, snažila se zároveň posílit vliv státu na tento proces. V listopadu 1946 předložilo ministerstvo zemědělství návrh zákona o mechanizaci, který počítal se vznikem Ústředí pro mechanizaci zemědělské výroby¹⁰¹, prostřednictvím kterého by ministerstvo zemědělství mohlo úkolovat i nestátní strojní stanice a družstva a pokud by tyto neplnily své povinnosti, mohlo by je převzít i s veškerým jejich majetkem a vybavením podle svého uvážení. Nestátní centra mechanizace byla ovšem řízena družstevními centrály, v Čechách to byla Kooperativa a na Moravě Moragro, které se však stavěly proti nové zemědělské politice ministerstva zemědělství. Přímý vliv státu na mechanizaci byl tedy omezen pouze na hrstku státních strojních stanic. Zákon byl přijat (ovšem již za jiných politických i organizačních okolností) až v únoru 1949. Ministerstvo se proto alespoň snažilo vybudovat co nejvíce státních strojních stanic, dle vládního usnesení se jich mělo v r. 1947 zřídit 83, zároveň však bylo naplánováno založit 1900 nových strojních družstev.¹⁰²

3.3.2 Legislativní zakotvení Ďurišových zákonů

První polovinu r. 1947 tedy zaplnila snaha KSČ o prosazení Ďurišových zákonů, což na jednu stranu odsunulo problém strojních stanic, na druhou stranu se však čtyři z těchto zákonů podařilo zhruba do poloviny roku prosadit z větší části podle návrhu komunistů. První vyšel zákon o pomoci rolníkům při uskutečňování zemědělské výrobního plánu¹⁰³, jehož hlavní myšlenkou byla povinnost obdělat veškerou zemědělskou půdu dle výrobního plánu s tím, že pokud

⁹⁹ L. ŠPĚTOVÁ (ed.), *Počátky státních zemědělských strojních stanic v českých zemích 1945–1949*, SÚA Praha 1975, s. 7.

¹⁰⁰ Jednalo se o družstevní strojní stanice a klasická strojní družstva.

¹⁰¹ L. ŠPĚTOVÁ (ed.), *Počátky*, s. 94–105. – *Osnova zákona o zřízení Ústředí pro mechanizaci zemědělské výroby* (1946, listopad, Praha).

¹⁰² Tamtěž, s. 120 – *Příloha č. 7 vládního usnesení, jímž se stanoví dílčí úkoly v oboru zemědělství, určuje počet strojních stanic, které se vybudují v r. 1947 v rámci sítě strojních stanic proponované dvouletým hospodářským plánem a základní vybavení strojní stanice.*

¹⁰³ Zákon č. 55/1947 Sb.

vlastník půdy není schopen půdu obdělávat, musí to oznámit Místnímu národnímu výboru (MNV), který zorganizuje sousedskou pomoc. Při úmyslném či nedbalostním nesplnění této povinnosti mohla být tato půda převedena do povinného pachtu, či ji mohl obhospodařovat sám MNV. Bylo také možno přikázat nasazení zemědělských strojů v soukromém vlastnictví na obdělání této zanedbané půdy. Rovněž bylo nařízeno poskytovat i stodoly, nejsou-li využívány k původnímu účelu. Tento zákon byl později hojně využíván, zejména jeho represivní opatření, při potlačování selského stavu. V květnu byl vydán zákon o zaknihování přídělů z konfiskací¹⁰⁴, v červenci pak zákon o rozdělování pozůstalostí se zemědělskými podniky a o zamezování drobení zemědělské půdy¹⁰⁵ a též zákon o revizi první pozemkové reformy¹⁰⁶, jímž se mj. přebíraly za určitých okolností i tzv. zbytkové statky (statky, které nebyly v první pozemkové reformě rozděleny drobným zemědělcům). Ke konci roku vyšel také nový zákon o myslivosti¹⁰⁷, který poskytoval možnost zapojit se do této činnosti širšímu okruhu uchazečů. Ministerstvu zemědělství se tedy nepodařil prosadit pouze scelovací zákon.¹⁰⁸

Dne 4. dubna 1947 vyhlásil ministr zemědělství Julius Ďuriš na celostátním sjezdu rolníků v Hradci Králové svůj tzv. Hradecký program, jímž definoval zásady současné zemědělské politiky. Krom jiného se dotýkal mechanizace zemědělství (zajištění strojů pro strojní stanice), rolnických úvěrů (zvýhodnění pro drobné rolníky), jednotné zemědělské daně dle výměry půdy, uzákonění JSČZ, ale zejména navrhoval třetí etapu pozemkové reformy, která by znamenala parcelaci půdy nad 50 ha a jejího bezplatného přidělování (příděl půdy bylo dosud nutno uhradit minimálně ve výši jedné průměrné roční úrody z přidělené výměry).¹⁰⁹

---

¹⁰⁴ Zákon č. 90/1947 Sb.

¹⁰⁵ Zákon č. 139/1947 Sb.

¹⁰⁶ Zákon č. 142/1947 Sb.

¹⁰⁷ Zákon č. 225/1947 Sb.

¹⁰⁸ Podrobněji o přijetí jednotlivých zákonů – J. SOUKUP, c. d., s. 79–134.

¹⁰⁹ *Hradecký program*, Praha 1947, s. 20–31. – Hlavní body opatření připravených ministerstvem zemědělství v rámci Hradeckého programu: 1. Konečné vyřešení otázky půdy. 2. Příděl lesů. 3. Odstranění disparity mezi cenami průmyslových a zemědělských výrobků. 4. Reorganizace distribuce. 5. Výstavba družstevnictví. 6. Cukrovarský průmysl. 7. Rolnické pojištění. 8. Zemědělský úvěr. 9. Jednotná zemědělská daň. 10.

3.3.3 Komunisté zesilují tlak

Na podporu těchto návrhů spolu s probíhajícím prosazováním nových zemědělských zákonů organizovala KSČ, hlavně prostřednictvím opět se ustavujících rolnických komisí v souvislosti s revizí první pozemkové reformy, různé deputace do Prahy a zasílání rezolucí těchto komisí požadujících přijetí ministerských návrhů.¹¹⁰ Též opozice organizovala četné sjezdy. Lidová strana organizovala v tomto období četné protiakce, např. v Malechově, Sušici a Plánici, kde na sjezdech proti Hradeckému programu stavěla svůj vlastní program.¹¹¹ Tento tzv. pardubický program byl krom jiných bodů především jasným a otevřeným nesouhlasem s komunistickou zemědělskou politikou.¹¹²

V polovině roku 1947 po ztroskotání snah ministerstva zemědělství dostat pod kontrolu státní i družstevní, když neprošel ani návrh zákona, ani vládní nařízení posilující a protěžující státní strojní stanice, rozhodlo se ministerstvo vyřešit věc po svém. Vlastním výnosem z 9. června 1947 zřídilo Ústředí státních zemědělských strojních stanic při podniku Státní lesy a statky, které bylo organizačně zapojeno do tohoto podniku. Po personální, finanční a účetní stránce bylo samostatné.¹¹³

Mechanizace zemědělství. 11. Opatření v zájmu zemědělských žen a zemědělské mládeže. 12. Zlepšení živočišné výroby. 13. Zahradnictví. 14. Rybářský zákon. 15. Výstavba území bývalých německých vojenských cvičišť. 16. Hospodářská výstavba v r. 1948. 17. Uzákonění Jednotného svazu českých zemědělců a Svazu slovenských rolníků.

¹¹⁰ Ne všechny rezoluce zasílané na ministerstvo zemědělství však vyjadřovaly kladný postoj k zemědělským opatřením KSČ. Např. jako vyjádření nesouhlasu zemědělců z obce Pučery s návrhy 6 zemědělských zákonů – „... *K tomu prohlašujeme, že tyto zákony by ohrozily svobodu zemědělců i příštích jejich mladých generací, jsme ve svobodné a demokratické republice a nechceme, aby nám bylo zákony diktováno, což neodpovídá ústavě svobodné demokratické republiky. Svobodný sedlák chce žít na svobodné české půdě.*“ „*Nechceme družstva, ani kolchozy..., aby nebyla dotčena svoboda českého sedláka.*“ J. PŠENIČKOVÁ (ed.), *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Podmínky pro vznik JZD-1947*, NA Praha 2005, s. 26–27.

¹¹¹ *Stráž českého západu* z 2. 8. 1947.

¹¹² Československá strana lidová (ČSL) vyhlásila svůj zemědělský program na vlastenecko-nábožensko-zemědělské slavnosti na Kunětické hoře u Pardubic. Proto také označován jako tzv. kunětický program. ČSL se v něm mimo jiné stavěla za zachování soukromého vlastnictví a důrazně odmítala kolektivizaci. Důkladně propracovaný zemědělský program měla ovšem také sociální demokracie (program tzv. zemědělského socialismu) a v r. 1947 byl také dokončen Zemědělský akční program Československé strany národně socialistické (program byl zastřešen heslem Svobodný zemědělec na svobodné půdě). – J. BUREŠOVÁ, *Zemědělská politika v Československu v letech 1945–1948 v kontextu vývoje ostatních evropských zemí sovětské sféry vlivu*, in: *Zemědělství na rozcestí 1945–1948. Studie Slovákého muzea 3/1998, Uherské Hradiště 1998*, s. 63–65.

¹¹³ *Výnos ministerstva zemědělství o zřízení Ústředí státních zemědělských strojních stanic při SLS.* – L. ŠPÉTOVÁ (ed.), *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Podmínky pro vznik JZD-1947*, s. 144.

Nadále však sílil tlak shora i zdola k vyřešení zemědělských otázek podle politiky KSČ. 5. října 1947 se konala konference rolnických komisí ve Slaném, kde byl vysloven nesouhlas s vleklým jednáním o zemědělských otázkách ve vládě a v zemědělském výboru Národního shromáždění a také požadavek svolání celostátního sjezdu zástupců rolnických komisí. Vedení Národní fronty bylo tedy donuceno na svém prosincovém zasedání přijmout dohodu o řešení aktuálních problémů zemědělské politiky s požadavkem, aby vláda přijala návrhy zemědělských zákonů do 15. února 1948.¹¹⁴ Z podnětu vedení KSČ reagovalo na tuto dohodu ministerstvo zemědělství dalšími výzvami k podpoře přijetí dodatku k zákonu o revizi pozemkové reformy a schválení osnovy zákona o nové pozemkové reformě (podle tehdejší terminologie „o definitivní úpravě pozemkového vlastnictví“, tj. parcelace půdy nad 50 ha).¹¹⁵

3.3.4 Poslední záchvěvy demokracie

Samo ministerstvo zemědělství se již chystalo provádět některé kroky v intencích teprve navrženého zákona o nové pozemkové reformě, na což demokratická opozice reagovala jedním z posledních vzepětí svých sil a zemědělský výbor Národního shromáždění dosáhl odložení obou navrhovaných zákonů. KSČ tedy přešla k zesílení lidového tlaku. 16. února 1948 se konala konference předsedů okresních rolnických komisí v Praze, kde byl naplánován celostátní sjezd rolnických komisí na 28. a 29. únor.¹¹⁶ Proti svolání tohoto sjezdu se hned 18. února vyslovil ve Svobodném slově předseda JSČZ V. Mikuláš, jenž takový sjezd považoval za nelegální.¹¹⁷ O den později reagovala i lidová strana článkem v Lidové demokracii¹¹⁸ „Vypište volby, ať lid sám rozhodne!“, kde označila chystaný sjezd za nezákonnou akci ministra zemědělství

---

¹¹⁴ E. GREGOROVIČOVÁ (ed.), *Sjezd rolnických komisí 28.–29. únor 1948*, SÚA Praha 1988, s. 2.

¹¹⁵ KSČ ani nečekala na dokončení revize první pozemkové reformy a předložila návrh zákona o tzv. „nové pozemkové reformě“. Ten byl vládou schválen již 21. ledna 1948, ale zemědělský výbor ho odmítl projednávat. Jednalo se v něm o definitivní úpravu pozemkového držení v ČSR. Kromě výkupu půdy nad 50 ha mělo dojít i k výkupu tzv. „spekulační půdy“ (půda ve městech žijících osob, na které osobně nepracovaly).

¹¹⁶ E. GREGOROVIČOVÁ (ed.), c. d., s. 2.

¹¹⁷ *Svobodné slovo*, č. 41, 18. 2. 1948.

¹¹⁸ *Lidová demokracie*, č. 41, 19. 2. 1948.

J. Ďuriše. Ten samý den však generální tajemník JSČZ Josef Nepomucký odmítl na stránkách Rudého práva tvrzení předsedy Mikuláše.¹¹⁹ Jak je vidět, v názoru na chystanou nátlakovou akci se představitelé JSČZ postavili proti sobě podle příslušnosti k té či oné politické straně. Obdobná situace byla v Ústřední radě zemědělců (ÚRZ).¹²⁰ Zatímco část vedení vyhotovila návrh usnesení vyjadřující souhlas s chystaným sjezdem rolnických komisí, většina nakonec přijala rezoluci odmítající požadavky ústředního výboru rolnických komisí. 22. února 1948 se konalo celostátní zasedání delegátů závodních rad ROH, na němž se dělníci jednoznačně postavili za požadavky zemědělců. Za těchto okolností se i nejvyšší zemědělské organizace rozhodly sjezd rolnických komisí podpořit. 23. února bylo na mimořádné schůzi přípravného výboru Jednotného svazu českých zemědělců rozhodnuto krom podpory sjezdu také požadovat urychlené vydání zemědělských zákonů.¹²¹

V době, kdy vrcholila vládní krize, dostala příprava sjezdu rolnických komisí daleko širší politický kontext než jen prosazení zemědělských požadavků. Spolu s aktivizací dělnictva tak měli komunisté k dispozici v hlavním městě další velkou skupinu obyvatelstva, podporující jejich politiku. Rolnické komise povětšinou vyjádřily podporu nové Gottwaldově vládě po demisi ministrů 25. února 1948. Ve dnech 28.-29. února se sjelo na sjezd do Prahy na 150 tisíc rolníků. První den byl ve znamení projevů především K. Gottwalda a J. Ďuriše ve Slovanském domě, druhého dne sjezdu se konala veliká manifestace rolníků na Václavském náměstí, která završila atmosféru vítězství KSČ a převzetí moci do jejích rukou. Hned 2. března 1948 padl návrh na odvolání opozičních funkcionářů a členů a na nové složení Akčního výboru ÚRZ.¹²² 4. března vyšly v Zemědělských

---

¹¹⁹ *Rudé právo*, č. 42, 19. 2. 1948.

¹²⁰ Spolu s Jednotným svazem českých zemědělců zřízena zákonem č. 145/1947 Sb. o organizaci zemědělců republiky Československé.

¹²¹ E. GREGOROVICHOVÁ (ed.), c. d., ss. 3 a 11.

¹²² *Tamtéž*, s. 17.

novinách¹²³ pokyny Ústředního akčního výboru JSČZ pro ustavování okresních a místních akčních výborů JSČZ a zároveň se začalo rozhodovat o složení nového přípravného výboru JSČZ a o pokračující očištění v organizaci.

3.3.5 KSČ přebírá moc a dokončuje své zemědělské plány

Opozice zemědělské politiky KSČ byla tedy zlomena a nic nestálo v cestě dovést ji k vytčeným cílům. V oblasti legislativní¹²⁴ přijalo nové Národní shromáždění 21. března 1948 hned čtyři zákony. Prvním zákonem¹²⁵ se měnil a doplňoval zákon o revizi první pozemkové reformy (nyní bylo – oproti starší verzi zákona – možno bez omezení převzít zbytkové statky z první pozemkové reformy z důvodu místní naléhavé potřeby půdy; náhrada za zábor se vyplácela ve výši obecné ceny, ovšem nyní se srážkou 20%; oznámení o výpovědi z hospodářství na základě revize už nemusel oznamovat jen okresní soud, nýbrž i ministerstvo zemědělství, popřípadě správní úřad vyhláškou vyvěšenou na úřední tabuli: proti tomuto rozhodnutí nebylo odvolání). Dále to byl zákon¹²⁶, jímž se doplnil zákon o zamezení drobení půdy¹²⁷ a zákon o nové pozemkové reformě¹²⁸ (trvalé úpravě vlastnictví k zemědělské a lesní půdě) – zde se objevuje ono zásadní „*půda patří těm, kdož na ní pracují*“. Půdu přesahující 50 ha stát vykoupí a dále tu, na které vlastníci trvale sami nepracují, za finančních podmínek jako dle příslušného zákona.¹²⁹ Půda se přidělovala zejména maloročníkům, případně zemědělským výrobním družstvům a to zdarma. Nakonec byl přijat zákon o některých technicko-hospodářských úpravách pozemků (scelovací zákon)¹³⁰, tedy poslední ze šesti Ďurišových zákonů

---

¹²³ *Zemědělské noviny*, č. 55, 4. března 1948.

¹²⁴ Přehled zemědělských zákonů z let 1945–1949 poskytují následující publikace: V. FÁBRY, *Zemědělské zákony Československé republiky*, Praha 1949; J. BALÍK, *Zemědělské právo*, Praha 1949; T. SOUKUP, *Zemědělství–soupis právních norem*, Praha 1958–1960.

¹²⁵ Zákon č. 44/1948 Sb.

¹²⁶ Zákon č. 45/1948 Sb.

¹²⁷ Zákon č. 139/1947 Sb.

¹²⁸ Zákon č. 46/1948 Sb.

¹²⁹ Zákon č. 44/1948 Sb.

¹³⁰ Zákon č. 47/1948 Sb.

z r. 1946. Scelování (komasaci) rozdrobených a rozptýlených pozemků, zaokrouhlování (arondaci) pozemků a lesů, vyrovnávání hranic apod. prováděly oblastní komise technicko-hospodářské úpravy pozemků, popřípadě zemské komise za pomoci scelovacích družstev.¹³¹

V nových podmínkách byl dokončen také vývoj státních strojních stanic. Ústředím byla vybudována jejich druhá síť. Práce strojních stanic se začala postupně zkvalitňovat, o jejich služby začal být mezi zemědělci zájem. Jedním z posledních kroků k ovládnutí a kontrole mechanizace zemědělství na vesnicích ze strany státu byl plán z konce r. 1948 na převzetí družstevních strojních stanic do rukou státu, který se uskutečnil do jara následujícího roku.¹³² Konečně 2. února 1949 vyšel zákon¹³³ o mechanizaci zemědělství, jímž se státní strojní stanice převedly pod nově zřízené Ústředí pro mechanizaci zemědělství v Praze.¹³⁴

3.3.6 Mezník – rok 1948

Rok 1948 je tedy pro KSČ vítězným vyústěním postupné cesty k převzetí absolutní moci nad československým zemědělstvím, potažmo celým národem. Tímto činem však na sebe vzala i zodpovědnost za životy a osudy miliónů lidských životů a celé naší země. Muselo jí být zřejmé, že jí na vrub jednou budou připsány všechny její činy bez rozdílu. A především ty hrozivé a pošpiněné, jež jsou, ať se nám to líbí nebo ne, přece jen vždy jaksi viditelnější a pro mnohé snad i „přitažlivější“. Mezníkem, kterým je rok 1948, u nás nastává doba masové nezákonnosti, kdy je postihováno vše nekomunistické, každý kdo nesouhlasí s oficiální linií politiky a světonázoru vůbec, je považován za vnitřního nepřítele. Ochrana občanských práv, mezi nimi soukromého vlastnictví, spolu s nepřekročitelností hranice osobního

---

¹³¹ J. SOUKUP, c. d., ss. 85–91, 118. Zákony v plném znění pak obsahuje *Sbírka zákonů a nařízení 1948*.

¹³² L. ŠPÉTOVÁ (ed.), *Počátky*, s. 216–220.

¹³³ Zákon č. 27/1949 Sb.

¹³⁴ L. ŠPÉTOVÁ (ed.), *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Podmínky pro vznik JZD–1947*, s. 226–230.

života, se staly prázdnými pojmy. Většina společnosti postupně upadla do letargie, jež byla udržována všudypřítomným pocitem strachu. Tato osudová změna, jež se udála roku 1948, měla tedy samozřejmě neblahé důsledky i pro české zemědělství. Dřívější proklamace komunistické strany, kterými si získávala obyvatelstvo, se ukázaly jako nepravdivé. Obavy zemědělců z možného zakládání kolchozů a sovchozů se snažila rozptýlit tvrzeními, že se Československo vydá svou vlastní specifickou cestou. Tento slib, společně s údajným zachováním soukromého hospodaření do 50 ha, však vzal poměrně rychle za své. Můžeme tedy konstatovat, že taktika komunistů, jež obecně vycházela vstříc sociálně slabším vrstvám a naplňovala jejich potřeby, slavila úspěch.

4. Boj začíná – léta 1948-1950

„Východisko je v tom, aby drobná a trpasličí rolnická hospodářství byla postupně, avšak neústupně, nikoli nátlakem, nýbrž mocí příkladu a přesvědčováním, sjednocována ve veliké hospodářství na podkladě pospolného, družstevního, kolektivního obdělávání půdy, při používání hospodářských strojů a traktorů, při využívání vědeckých metod zintensivnění zemědělství. Jiného východiska není.“¹³⁵

České zemědělství a lidé, pro něž byla půda obživou, nyní vstupovali do období plných citelných změn, kdy pro ně opravdu nebylo „jiného východiska“. Cesta k němu však nebyla tak bezproblémová, jak je nadneseno ve výše uvedeném projevu a již vůbec nebyla dobrovolná. Volba jiného východiska téměř neexistovala, bylo vynucené a mnohými odmítané.¹³⁶

Dosavadní politika KSČ byla tedy završena a nastolení dalšího kurzu na sebe nenechalo dlouhou čekat. Bezprostředním podnětem bylo Bukurešťské zasedání Informačního byra komunistických stran v červnu r. 1948, které kriticky vystoupilo proti vedení Komunistické strany Jugoslávie, mj. i pro její zemědělskou politiku.¹³⁷ Jugoslávie byla obviněna z toho, že na jednu stranu příliš rychle zlikvidovala kapitalistický sektor na vesnici bez dlouholetého vytváření předpokladů pro kolektivizaci, na stranu druhou zaujímal příliš shovívavý postoj ke kulakům, neboť vesnice byla chápána bez ohledu na třídní rozdíly, i když – jak bylo zřejmé dle sovětských zkušeností – třídní boj se na přechodu mezi kapitalismem a socialismem zákonitě zostřuje. Předsednictvo ÚV KSČ vyslovilo s Bukurešťskou rezolucí svůj souhlas a jasně proklamovalo, že socializace vesnice půjde podle vzoru sovětské kolektivizace.

---

¹³⁵ Z projevu J. V. Stalina na XV. sjezdu VKS(b) r. 1927.

¹³⁶ Srov. J. BUREŠOVÁ, *Zemědělství v českých zemích a na Slovensku v podmínkách kolektivizace 1949–1960. (Poznámky k převratu v životě a práci zemědělců.)*, in: Česko-slovenská historická ročenka, 1998, Brno 1998, s. 197–203.

¹³⁷ A. VÁCLAVŮ, c. d., s. 44 – 45.

4.1 „Znepokojuje vás neprávem, že bude kolektivizováno . . .“¹³⁸

Již v podzimních měsících roku 1948 byly vypracovány bezprostřední opatření zemědělské politiky.¹³⁹ V otázkách mechanizace šlo především o to, že státní strojní stanice, vedené jen spolehlivými kádry, budou provádět kontrolu plánu orby a sklizně za spolupráce správních a družstevních orgánů. Zároveň budou kontrolovat veškerou mechanizaci a místní strojní družstva, ve kterých musí být potlačeny kulacké elementy. Své služby budou poskytovat přednostně výrobním družstvům (za 50 % ceny práce), malým rolníkům (100 %) a teprve poté velkým sedlákům (150 % ceny).

V otázce družstev již daná opatření operují s termínem místní univerzální družstva, především výrobní, zajišťující společné obdělávání půdy (půda přitom zůstává v individuálním vlastnictví, organizují se brigády a scelují pozemky). Stát také bude subvencovat nákup strojů, dobytka, osevu, stavební investice apod. a družstvům bude také poskytován úvěr.

Další otázka se týká povinných dodávek zemědělských výrobků. Dodávky jsou rozepsány podle třídního hlediska a podle odevzdaných kontingentů má být zemědělcům přidělováno průmyslové a spotřební zboží (textilie, boty, hnojiva, náradí). Při neplnění dodávek má následovat snížení přídelu tohoto zboží. Jedním z bodů bylo i omezení JSČZ a prověrky jeho zaměstnanců.

14. října 1948 se konalo zasedání předsednictva ÚV KSČ věnované výhradně zemědělské politice. Zde zaznělo konstatování o skutečném nasměrování zemědělské politiky KSČ před únorem, což, jak přímo vyjádřil Antonín Zápotocký: „*nebyla socialistická politika, to byla politika, kterou jsme dělali v daných poměrech, kdy se nám jednalo o získání politické moci, abychom mohli k budování socialismu přikročit*“.¹⁴⁰ Přímo a otevřeně zde přiznal to, co mnozí možná tušili,

¹³⁸ Z projevu J. Ďuriše 2. října 1945 v Praze.

¹³⁹ *Návrhy bezprostředních opatření v zemědělské politice KSČ vypracované zemědělským oddělením sekretariátu ÚV KSČ pro předsednictvo ÚV KSČ.* – J. PŠENIČKOVÁ (ed.), *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Vznik JZD 1948 – 1949*, SÚA Praha 1995, s. 25–31.

¹⁴⁰ J. PŠENIČKOVÁ, *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Vznik JZD 1948 – 1949*, s. 31–50.

ale plně si to uvědomili, až když bylo pozdě na zaujetí účinného opozičního postoje. Na tomto zasedání se dostatečně projevilo, že ani nejvyšší vedení strany nemělo dosud jasnou představu o tom, jaké konkrétní kroky se mají v rámci socializace venkova dále provést. Snad za vše hovoří věta, kterou bylo později okomentováno toto jednání jedním z jeho účastníků – „*Primitivnost diskutujících je přímo otřesná*“ (A. Václavů).¹⁴¹

4.1.1 Hlavní zásady nové zemědělské politiky

Byly však vytyčeny tři hlavní zásady nové komunistické politiky v zemědělství: omezit kapitalistické živly na vesnici – jako možný postup k dosažení takového cíle ministr Ďuriš navrhoval sankce za neplnění povinných dodávek zemědělských výrobků¹⁴², dále využití scelování, kontrolu mechanizace, popř. i nějaké formy finančního nátlaku a pokračování v dosavadní politice, snažící se izolovat velké rolníky.

Další zásadou bylo přebudování zemědělské malovýroby na velkovýrobu – zde očekával ministr velké problémy a odpor na vesnici. Společně se zaváděním velkovýrobních forem zemědělského hospodaření bude tedy třeba zároveň podporovat malovýrobce, aby neztratili jejich přízeň.

Poslední zásadou bylo budování státních statků. Gottwald na tomto zasedání shrnul závěrečnou diskusi prohlášením, že je třeba vypisovat povinné dodávky zemědělských výrobků za státní ceny, s ostatním mohou zemědělci hospodařit sami, a že plnění kontingentů se bude přísně hlídat. Jako dobrou označil Gottwald myšlenku univerzálních družstev, kam by byly soustředěny všechny obory

---

¹⁴¹ K. JECH, *Soumrak selského stavu*, Praha 2001, s. 15.

¹⁴² Sankce za neplnění povinných dodávek byly jedním z nejčastějších postihů celé kolektivizace. „Politiku“ povinných dodávek celkem výstižně postihla jedna z pamětnic tehdejší doby. „...dodávky byly strašně velké, to se nedalo splnit...Něco málo jsme za dodávky dostali, to nám ale hned na pokutách vzali...“ Příznačné bylo také úmyslné ztěžování možností k plnění za využití všech příhodných okolností. „...manžel musel chodit na výsechy (důvodem především nejspíše emigrace bratra – pozn. autora), schválně ho pouštěli až po 21⁰⁰, aby nestihnul vlaky, on pak musel jít pěšky 8 kilometrů domů a druhý den v 6⁰⁰ už tam zase musel jet a tak se to opakovalo, ty dodávky opravdu nebylo možné splnit...Prohlídky u nás byly často, i 26 policajtů tady jednou bylo, všichni vyházeli, zpřevraceli. Jednou na půdě našli takový akumulátor od rádia a chtěli to vydávat za vysílačku, aby nás mohli udat...“ – Oral history, Anežka Boublíková, Čermná, přepis písemného záznamu rozhovoru z 3. září 2007.

zemědělské výroby, které na vesnici již jsou. Družstvům by se daly vzorné stanovy, jejich vedení by bylo v rukou strany a jako možnost činnosti družstva by se zde objevilo společné obhospodařování půdy. Družstvům se přidělí jen menší stroje, neboť základní mechanizaci dostanou státní strojní stanice. Se scelováním a zaknihováním přídelů by se mělo pokračovat jednodušeji a laciněji a pak se bude moci kolektivizovat.

Stavovská organizace, jakou je JSČZ, není již potřeba. Likvidovat se však nebude, ale má se vést jako dobrovolné odbory. Veřejnoprávní působnost se má soustředit do státního aparátu a do družstev. Využít se také měla co nejvíce kapacita státních statků, aby se zvýšila živočišná výroba a tím i váznuocí zásobování měst. Dle závěrečného usnesení z říjnového zasedání předsednictva ÚV KSČ se měly především upravit povinné kontingenty mléka a dalších zemědělských výrobků a dále projednat problémy zemědělské politiky na organizačním sekretariátu ÚV KSČ. Změna kurzu byla tedy jasná, nebyla však zvolena radikální politika rychlé kolektivizace, spíše pozvolný nenápadný postup.¹⁴³

Nakolik už byla mentalita zemědělců připravena alespoň na princip soutěživosti a plnění plánů, který jistě zapadal do poválečného budovatelského nadšení, svědčí zapojení zemědělců do tzv. chlumecko-nitranského hnutí k výstavbě republiky, v rámci něhož se zemědělci a družstva zavazovala k zvýšení dodávek zemědělských výrobků, k sousedské výpomoci a k dalším stavebním, ale i kulturním závazkům. Centrálně se organizování takového hnutí chopil JSČZ, obce a družstva měla sestavit tzv. protiplán, jímž se k národní soutěži připojovala.

4.1.2 Počátky Jednotných zemědělských družstev

Ještě na konci roku 1948 vypracovalo ministerstvo zemědělství návrh na vybudování jednotných místních družstev (původní název JZD). Důvodem jejich vzniku je „*na družstevní základně vésti v zájmu malých a středních rolníků důrazněji boj za omezování kapitalistických*

---

¹⁴³ Výše uvedené zásady zemědělské politiky jsou stručným shrnutím jejich obsáhlejšího rozpracování v dokumentu *Zápis ze schůze širšího předsednictva ÚV KSČ ze dne 14. října 1948 zabývající se zemědělskou*

živlů na vesnici a aby bylo možno použití družstevních forem spolupráce jako přechodu k socialistické velkovýrobě v zemědělství, je nutno odstraniti dosavadní roztržitost družstevního systému na venkově . . .“¹⁴⁴ Jedním z principů takovéhoho družstva je, že nahradí téměř všechna dosavadní družstva na vesnici. Jeho hlavním úkolem pak bude: scelování půdy, mechanizace a organizace zemědělské práce, péče o zvyšování technické a kulturní úrovně vesnice a spoluúčast při výkupu zemědělských výrobků. Organizována budou v rámci zvláštního oddělení Ústřední rady družstev v Praze.¹⁴⁵

Shora byla Jednotná zemědělská družstva, aniž bylo ještě zahájeno jejich zakládání, zakotvena zákonem z 23. února 1949¹⁴⁶. Ten definoval jejich hlavní úkoly a postup zakládání JZD, když již na počátku února přijalo družstevní oddělení ministerstva zemědělství akční plán zakládání JZD¹⁴⁷, který počítal s vybudováním organizační základny shora, v podobě odborů JZD v ústředí ÚRD, krajských národních výborech (KNV) a ONV, složených z členů ÚRD, JSČZ, KSČ a družstevníků. Poté se budou – dle akčního plánu – provádět konference na všech úrovních, v obcích pak pracovní schůze JSČZ o významu zákona o JZD, vydá se brožura, JZD se budou propagovat v tisku a v rozhlase. Bude probíhat školení krajských a okresních instruktorů, kteří budou propagovat JZD v rámci okresů a jednotlivých obcí. Organizačního zajištění celé akce zakládání JZD se chopilo zemědělské oddělení sekretariátu ÚV KSČ: krom organizace potřebných schůzí zmíněných představitelů na krajské a později okresní úrovni, požadovala strana, aby se do celé akce propagace a zakládání JZD zapojily i další politické strany v rámci Národní fronty, tedy Československá strana lidová a Československá strana národně

---

politikou po únoru 1948 s usnesením. – J. PŠENIČKOVÁ (ed.), *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Vznik JZD 1948 – 1949*, s. 31–50.

¹⁴⁴ J. PŠENIČKOVÁ (ed.), *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Vznik JZD 1948 – 1949*, s. 50–53. – *Návrh ministerstva zemědělství vybudovat jednotná místní družstva vypracovaný pro předsednictvo ÚV KSČ*.

¹⁴⁵ Tento orgán vznikl zákonem č. 187/1948 Sb. z 21. července 1948 a každé družstvo muselo být jeho povinným členem.

¹⁴⁶ Zákon č. 69/1949 Sb.

¹⁴⁷ *Akční plán zakládání jednotných zemědělských družstev vypracovaný družstevním odborem ministerstva zemědělství* (4. únor 1949, Praha). – J. PŠENIČKOVÁ (ed.), *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Vznik JZD 1948–1949*, s. 56–59.

socialistická. I z těchto stran, ale především z politicky spolehlivých členů KSČ, budou jmenováni instruktoři, kteří budou nejprve v obcích informovat místní organizaci KSČ a poté spolu s místním akčním výborem Národní fronty organizovat veřejné schůze na vesnicích, na kterých budou společně přesvědčovat rolníky o výhodách JZD a pomáhat jednotná družstva následně zakládat.

*„...Ve vzorných JZD ukážeme našim rolníkům skutečné příklady pokrokového a výnosnějšího hospodaření. Názornými příklady a trpělivým přesvědčováním získáme rolníky pro nový způsob hospodaření v JZD... Velkou důležitost přikládáme v tomto plánu masovým hovorům se zemědělci a získávání drobných a středních rolníků přímo na vesnici.“*¹⁴⁸ Základním argumentem při agitaci ve prospěch JZD mělo být, dle materiálu zemědělského oddělení sekretariátu ÚV KSČ z 8. března 1949, zejména zjednodušení družstevní činnosti a pomoc drobným a středním rolníkům.¹⁴⁹ Tento materiál také definuje základní argumenty proti JZD, které vyplynuly z prvních zkušeností s jejich zakládáním. Především existovala obava, že JZD jsou přípravou na kolchozy, navíc se poukazovalo na neúspěchy hospodaření některých státních statků. Dále je přiznáno, že odpor k JZD projevovali i sami komunisté v místních organizacích KSČ.

Na konkrétních jednáních na půdě Ústředního akčního výboru Národní fronty¹⁵⁰ (ÚAV NF) 15. března 1949 byla vyjádřena politická proporcionalita akce zakládání JZD.¹⁵¹ Interně bude přípravné výbory JZD v jednotlivých obcích navrhnout KSČ, navenek pak Místní akční výbor Národní fronty (MAV NF), aby se zajistila širší odezva veřejnosti. Má jít o přesvědčovací kampaň po linii Okresní rady družstev, JSČZ a Národní fronty, ačkoli půjde o akci řízenou především

---

¹⁴⁸ Učební oddělení Kádrového odboru Ministerstva zemědělství ve svých pokynech pro referenty „Hovorů se zemědělci“. – SOkA Klatovy, fond ONV Sušice, kart. 172, sign. 600.

¹⁴⁹ *Informace o zakládání JZD, důvodech, úkolech, průběhu zakládání a vzniku zpracované V. Sovou, pracovníkem zemědělského oddělení sekretariátu ÚV KSČ. J. PŠENÍČKOVÁ (ed.), Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Vznik JZD 1948–1949, s. 73–79.*

¹⁵⁰ AV NF – orgány politické moci KSČ. Krátce po výzvě ÚV KSČ z 21. února 1948 byly zakládány i v zemědělských družstvech, jež měly „očistit“.

¹⁵¹ *Zápis z jednání akční čtyřky na sekretariátu Ústředního akčního výboru Národní fronty v Praze, na kterém byly stanoveny konkrétní úkoly v budování JZD v březnu 1949. – J. PŠENÍČKOVÁ (ed.), Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Vznik JZD 1948–1949, s. 79–83.*

KSČ. O účasti nekomunistů v akci hovořil i oběžník generálního sekretariátu ÚAV NF z března 1949. V oběžníku se hovořilo i o tom, že MAV NF budou zasahovat především tam, kde se očekávají potíže a nesouhlas zemědělců s JZD.¹⁵²

V březnu 1949 sepsalo ministerstvo zemědělství také zásady o provádění zákona o nové pozemkové reformě, z nichž mj. vyplýval přednostní příděl vykupované půdy státním statkům a JZD.¹⁵³

4.2 První zkušenosti, první projevy odporu

Již na konci března začaly docházet informace o prvních zkušenostech se zakládáním JZD. Zpočátku bylo konstatováno, že kampaň byla vedena příliš zprudka a vyvolala buď přímý odpor, anebo alespoň vyčkávací stanovisko. Pořádaly se proto veřejné projevy a diskuse a pozornost byla soustředěna na vybudování vzorných družstev ve vhodných vesnicích. Pozornost byla centrálními úřady věnována také rychlé konsolidaci nových JZD (šlo především o rychlé převzetí majetku a mechanizace, pomoc instruktorů-specialistů apod.) a dohledu nad nimi. Zemědělské stroje byly do JZD urychleně přebírány od strojních družstev či volných sdružení.¹⁵⁴

4.2.1 Rolníci z Měcholup dokladem obecných poměrů

O tom, že panovala obecná nechuť k JZD svědčí mj. zpráva dvou instruktorů JZD, jinak zaměstnanců Okresní spořitelny v Klatovech, o průběhu veřejné schůze věnované JZD v Měcholupech u Klatov dne

---

¹⁵² *Návrh oběžníku generálního sekretariátu Ústředního akčního výboru Národní fronty při zakládání JZD zaslaný k připomínkovému řízení zemědělskému oddělení sekretariátu ÚV KSČ.* – J. PŠENIČKOVÁ (ed.), *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Vznik JZD 1948–1949*, s. 84–87.

¹⁵³ *Zásady pro provádění zákona o nové pozemkové reformě s důrazem na přednostní příděl půdy JZD a státním statkům, které byly projednány a schváleny na 25. schůzi kolegia ministrů zemědělství dne 18. března 1949.* Tamtéž, s. 83–84.

¹⁵⁴ Pokud se jednalo o „řádná“ družstva, tedy ta, která nebyla ovládána venkovskými boháči, neuzavírala se přijímání dalších členů a řádně vybírala poplatky za práci strojů, pak se od takových družstev stroje vykupovaly za nákupní cenu s amortizací podle skutečného stavu a opotřeбенí; u tzv. krycích družstev, v nichž jeden či více venkovských boháčů používali stroje více méně pro sebe a poplatky za práci strojů nebyly řádně vybírány, pak se od kupní ceny odečítá 20% amortizace ročně (v případě samovazačů až 25%). V případě volných sdružení: tato nepřecházejí do družstva ze zákona o JZD, ale dobrovolně za určitých výhod, popřípadě podle zákona o mechanizaci zemědělství (za určitých podmínek by jim mohla být mechanizace nuceně vykoupena).

6. dubna 1949.¹⁵⁵ Zpráva byla mimochodem zaslána pro ilustraci obecných poměrů nejen generálnímu sekretariátu ÚV KSČ, ale i Klementu Gottwaldovi. Výsledkem zmiňované schůze 66-ti rolníků bylo jednomyslné odmítnutí založit v obci družstvo. Jejich argumentace by se dala shrnout takto: měcholupští rolníci si chtějí zachovat nezávislost a také dále postrádají širší diskusi o JZD, jaká se vedla např. o zemědělských zákonech či Hradeckém programu. Ačkoli byli první komunistickou obcí na okrese a mají medaili za vzorné plnění dodávek, nedostávají šatstvo, obuv, stavební materiál ani stroje. Dále mají též obavu ze špatného hospodaření družstva a cítí, že lidé ve městech jsou prý štváni proti vesnici. V praxi podle měcholupských nefunguje podpora malým a středním rolníkům, neboť při skutečné podpoře by byli schopni zvýšit zemědělskou výrobu sami. Stěžují si také, že jsou jim bez náhrady státním statkem brány splacené přiděly půdy a vyjadřují svou nespokojenost s prací traktoristy ze strojní stanice v Klatovech. V závěru žádají svobodu projevu a svobodu volného hospodaření a také, aby jejich argumentace byla předána příslušným úřadům. Instruktoři pak v závěru své zprávy doporučují, aby byli na venkov vysíláni skuteční zemědělství odborníci, ne-li výkonní zemědělci.

4.2.2 Agitace na Sušicku

Dokladem této atmosféry jsou i vzpomínky jednoho z agitátorů, zaznamenané v článku „*Mezník ve vývoji zemědělství*“ na stránkách Zpravodaje města Sušice.¹⁵⁶ „*Docházelo i k trapným situacím, kdy jsme museli zachovávat potřebný klid, funkcionářskou rozvahu a stranickou disciplinovanost. Jakmile se rozkřiklo, že jsou zase v obci agitátoři z okresu, zavíraly se mnohde před námi dveře, lidé se ukrývali, kromě malých dětí najednou nebyl nikdo doma atd... Návštěvy jsme několikrát opakovali, než se nám podařilo prosadit myšlenku socialistického*

---

¹⁵⁵ Zpráva 2 instruktorů JZD, zaměstnanců Okresní spořitelny v Klatovech, o průběhu veřejné schůze v Měcholupech dne 6. dubna 1949, postihující obecnější příčiny nechuti na vesnici zakládat JZD. – J. PŠENÍČKOVÁ (ed.), *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Vznik JZD 1948–1949*, s. 101–104.

¹⁵⁶ Zpravodaj města Sušice 1984 /1/, Sušice 1984.

*společného hospodaření. Leckde jsme se také setkali s hrubostí, vyhrožováním i náznaky možného použití násilí.*¹⁵⁷ V obci Kolinec pak *„říkal jeden funkcionář doslova na schůzi: „Bratři, jen klid, dokud tady budu já, nemusíte se bát, že JZD tady bude založeno!“*.¹⁵⁸ I samotní komunisté se však v místních organizacích strany často stavěli proti zřizování JZD. *„...jsou zde rozpory mezi členy strany (rozuměj KSČ), které se odráží na ostatní obyvatele. Pro společné práce a založení JZD nejsou dosud příznivé podmínky“*. Takto např. vypadala situace v obci Bílenice, okres Sušice.¹⁵⁹

Další zpráva z okresu Sušice začíná zajímavým sdělením: *„Zemědělská veřejnost byla rozvířena propagací referentů o JZD, kteří thema neovládali a v mnohých případech se dopustili chyb tím, že přímo řekli zemědělcům, že budou tito donuceni, ať chtějí, či ne.“*¹⁶⁰ Zmiňovanými referenty byli funkcionáři vyslaní přímo z krajského sekretariátu KSČ. *„Obec Strašín, která se jako jedna z prvních hlásila spontánně o JZD, po instruktážích o JZD toto odmítla.“*¹⁶¹ Členové jiných stran a nestraníci v tomto okrese odmítli podílet se na celé akci, někde odmítali JZD mnohem ostřeji sami komunisté než ostatní. Celá akce je zde vedena čistě po linii KSČ, která nemá k NF důvěru. Jako přílohu své zprávy poslali z okresu Sušice rezignaci předsedy MAV NF v Damíči, jenž ji odůvodnil slovy: *„Nechci dál slyšet a snášet výčitky, že strana slibovala půdu drobným zemědělcům a dnes, že jim chce vzít jejich mozoly.“*¹⁶²

Na posílení akce zakládání JZD byla v obcích zřízena funkce lidového agronoma jako odborného poradce pro JZD a zároveň byl na počátku května 1949 vypracován ministerstvem zemědělství návrh na systém výhod vůči JZD. Šlo např. o výhody přednostního přidělu mechanizace (včetně např. praček pro ženy), pohonných hmot a také i strojů strojních stanic soukromníkům. Dále se jednalo o hnojiva, osiva i

---

¹⁵⁷ Zpravodaj města Sušice 1984 /1/, Sušice 1984, s. 16–17.

¹⁵⁸ Zpravodaj města Sušice 1979, s. 37.

¹⁵⁹ SOkA Klatovy, fond ONV Sušice, k. 172, sg. 602.

¹⁶⁰ Zpráva generálního tajemníka JSČZ Josefa Zlesáka pro kolegium ministra zemědělství o situaci a průběhu akce zakládání JZD v jednotlivých krajích. – J. PŠENIČKOVÁ, *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Vznik JZD 1948–1949*, s. 96–99.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 99.

krmiva apod., která byla přidělována pouze družstvům a ta je dále přerozdělovala v rámci obce. Výhody se týkaly i přednostního zavádění biografů, distribuce spotřebního zboží (obuv, šatstvo aj.) a finančních výhod v oblasti daní a úvěrů.

4.2.3 Neúspěchy v Plzeňském kraji

Z 12. května 1949 pochází zpráva Krajského akčního výboru Národní fronty (KAV NF) v Plzni pro ÚAV NF v Praze obsahující nejprve souhrnnou zprávu o zakládání JZD z celého kraje.¹⁶³ Dosavadní průběh celé akce se podle zprávy neosvědčil. Zemědělci JZD odmítají nebo alespoň vyčkávají jak se osvědčí, k výstupům proti zakládání družstev se připojují i drobní zemědělci a členové KSČ. Bylo tedy upuštěno od pořádání veřejných schůzí v širokém měřítku a akce měla být nadále prováděna spíše výběrově. Byla provedena instruktáž krajských (ti byli vysíláni po dvojicích do každého okresu v kraji) a okresních (ti měli na starost 1 až 2 obce) referentů pro JZD a také byly vybrány obce, u nichž byly největší předpoklady pro založení JZD. O dalším postupu referentů (instruktorů) JZD v obcích se ve zprávě píše: *„Referenti tyto obce několikrát navštíví, vejdou ve styk s vlivnými zemědělci v obci, zjistí podmínky o činnosti pro JZD. Referent vybere dále důvěrníka v obci, který bude s ostatními získanými zemědělci připravovat půdu pro JZD. V kladném případě dá svolat schůzi, na které si již napřed připraví diskusi vlivných a dobrých zemědělců. Bude-li mít tato schůze dobrý průběh, zařídí, aby Místní akční výbor NF dal hlasovat o ustavení JZD a navrhl kandidátku přípravného výboru. Při veřejné schůzi zaměří referenti zemědělce na některou činnost JZD, kterou v obci potřebují a chtějí a jsou pro ni v obci příznivé podmínky. Mluví o JZD povšechně a o všech činnostech se neosvědčilo.“*¹⁶⁴

---

¹⁶²Tamtéž, s. 98.

¹⁶³ Zpráva Krajského akčního výboru Národní fronty v Plzni pro Ústřední akční výbor Národní fronty v Praze o zakládání JZD. – J. PŠENIČKOVÁ (ed.), *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Vznik JZD 1948–1949*, s. 124–134.

¹⁶⁴ Zpráva generálního tajemníka JSČZ Josefa Zlesáka pro kolegium ministra zemědělství o situaci a průběhu akce zakládání JZD v jednotlivých krajích. – Tamtéž, s. 96–99.

¹⁶⁵ Informace pro generální sekretariát Ústředního akčního výboru Národní fronty o situaci a potížích při zakládání JZD v krajích Plzeň, Olomouc, České Budějovice, Ostrava, Liberec, Pardubice, Jihlava a Karlovy

Příkladem hromadnějšího odporu pak bylo 39 vesnických organizací v okrese Stod (Plzeňský kraj), které na svých výborových a členských schůzích JZD odmítly už při projednávání dopisu ÚV KSČ věnovanému této otázce. Ojedinele pak docházelo i k násilnému projevu odporu ze strany některých jednotlivců: ve Zlínském kraji došlo k zavraždění a těžkému zranění venkovských funkcionářů KSČ, v Pražském kraji byl postřelen s. Štastný.¹⁶⁵

Obecně můžeme říci, že byl se zakládáním JZD vyslovován spíše nesouhlas a to i ze strany menších rolníků a členů KSČ, neboť mezi zemědělskou veřejností panovala obava z toho, že budou muset v družstvu hospodařit hromadně jako ve výrobních družstvech.

4.2.4 Reakce a IX. sjezd KSČ

Ministerstvo zemědělství na vzniklou situaci pak reagovalo propracovanější organizací instruktorů JZD a větším důrazem na to, aby se instruktory stávali především zemědělství odborníci obeznámení se situací na jednotlivých okresech, kde požívají určitou vážnost. Zatímco výše zmíněné organizační aktivity ministerstva zemědělství a jiných orgánů v rámci akce zakládání JZD zůstávaly veřejnosti více méně utajeny, oficiálně byla stávající zemědělská politika strany proklamována na IX. sjezdu KSČ 24.-29. května 1949, kterýrazil heslo o „vytlačování venkovských kapitalistů“¹⁶⁶ tím, že budou zbavováni funkcí v národních výborech, nebudou moci disponovat mechanizací a budou svoje stroje povinně poskytovat místním strojním družstvům a státním traktorovým stanicím. Dále na ně budou uvaleny vysoké dodávkové povinnosti a vyšší ceny za přídělky půdy a stroje pracující pro jejich hospodářství. V neposlední řadě budou zvýšeny daně a zrušeny daňové úlevy, zvýšeny úrokové sazby a odbourány státní cenové intervence. IX. sjezd zároveň zdůraznil sepětí dělníků a rolníků,

---

Vary. – Tamtéž, s.87–93. A také již zmíněná *Zpráva generálního tajemníka JSČZ Josefa Zlesáka pro kolegium ministra zemědělství o situaci a průběhu akce zakládání JZD v jednotlivých krajích.*

¹⁶⁶ K. JECH, *Soumrak*, s. 21.

kteřé mělo být vyjádřeno tím, že si průmyslové podniky budou brát patronáty nad jednotlivými družstvy.¹⁶⁷

Postupně se také začal klást důraz na to, aby nově vznikající družstva měla všechny základní obory zemědělské výroby a nejen některé obory, pro které byly v obci podmínky. Zároveň bylo zdůrazňováno, že otázku vlastnictví půdy je možno ponechat stranou, neboť nedocházelo k znárodnění půdy vstupem do JZD, ani přechodem k společnému obdělávání půdy.

4.3 Justiční zbraně proti kulakům

Politika kolektivizace zemědělství a potlačení velkých zemědělců na vesnici, jak ji formuloval IX. sjezd strany, začala nabývat konkrétní podoby na konci roku 1949 a v roce 1950. Nejprve se přistoupilo k přehledu dosavadní legislativy, která by umožnila omezení venkovských boháčů novým výkladem stávajících zákonů. Takto byl využíván především již zmíněný zákon o pomoci rolníkům při uskutečňování zemědělského výrobního plánu¹⁶⁸. A to zejména k nucenému výkupu mechanizace, při kterém se rovněž užíval zákon o mechanizaci zemědělství¹⁶⁹. To byl například případ Václava Brejchy ze Soběšic: *„Okresní národní výbor v Sušici rozhodl..., že bude vykoupěn Váš traktor Svoboda 12, kára 4 kolová /vleč. vůz/ a to z důvodu, že... zaviněně neplníte smlouvy o výrobě nebo o výkupu a dodávce zemědělských výrobků u Vás tohoto mechanizačního prostředku není využito... Jste povinen... prodat za kupní cenu, která se rovná jeho skutečné hodnotě s přihlédnutím k jeho opotřebení a odevzdat ihned po doručení výměru.“*¹⁷⁰ Byl používán společně s vyhláškou ministerstva zemědělství¹⁷¹, kdy jako důvod nuceného výkupu postačovalo, jak vidíme, buď neplnění dodávkových povinností ze strany hospodáře, anebo formulace, že dotyčné mechanizace není

---

¹⁶⁷ Rámec zostřeného postupu proti „venkovským kapitalistům“ určovaly především 3 skupiny opatření – 1. se týkala otázky vlastnictví půdy a soukromého vlastnictví, 2. spočívala v ovládnutí zemědělské mechanizace a nakonec 3. se týkala finanční politiky. – Tamtéž, s. 20–21.

¹⁶⁸ Zákon č. 55/1947 Sb.

¹⁶⁹ Zákon č. 27/1949 Sb.

¹⁷⁰ SOkA Klatovy, fond ONV Sušice, kart. 173, sign. 616.

¹⁷¹ Vyhláška č. 612/1949.

u hospodáře či organizace náležitě využito a proti výkupnímu výměru nemělo případné odvolání odkladný účinek. Zákon o pomoci rolníkům při uskutečňování zemědělského výrobního plán bylo možné použít také k odebrání stodol, stájí a chlévů a k příkazování půdy do nuceného pachtu. V takovém případě byl pak využíván zákon o úpravě pachtovného¹⁷² a to tak, aby při novelizaci tohoto zákona bylo pachtovné sníženo na minimum v okamžiku, kdy bylo potřeba selskou půdu předat JZD nebo státním statkům. Scelovací zákon¹⁷³ pak umožňoval tvořit souvislé celky půdy pro zakládání JZD či státní statky. ÚV KSČ ve svých pokynech z 30. května 1950 píše, že „*bude třeba při slučování vytlačit vesnického boháče na okraj honů nebo katastru podle scelovacího zákona § 94 tím, že jeho půda bude přidělena JZD a jemu přidělena půda náhradní na okraji honů či katastru*“.¹⁷⁴ Vhodným byl i zákon o stíhání černého obchodu¹⁷⁵, který měl původně zamezit zásobovacím obtížím při nedostatku potravin. Po únoru 1948 bylo možno využít širokého rozpětí trestů podle tohoto zákona od správního řízení až po trestné činy trestané mnoholetým nebo doživotním žalářem (při kvalifikaci činu jako součásti spolčení). Při ohrožení životů občanů pak dokonce i trestem smrti. Při takto určeném trestném činu mohl soud vyslovit také konfiskaci majetku viníka.¹⁷⁶

Již v listopadu 1949 byla vydána opatření¹⁷⁷, která určovala neplnění dodávkových povinností jako přestupek, popřípadě zločin podle právě zmiňovaného zákona či podle nechvalně proslulého zákona

---

¹⁷² Zákon č. 126/1946 Sb.

¹⁷³ Zákon č. 47/1948 Sb.

¹⁷⁴ K. JECH, *Soumrak*, s. 34.

¹⁷⁵ Zákon č. 18/1947 Sb.

¹⁷⁶ Podrobněji se k jednotlivým legislativním opatřením vyjadřuje Karel JECH v kapitole „*Ve jménu zákona*“ – K. JECH, *Soumrak*, s. 21–29. Dále také – *Opatření k potlačování kapitalistických živlů v zemědělství a vesnických boháčů spolu s interními podklady VII. odboru ministerstva zemědělství z 21. listopadu 1949 a 3. prosince 1949 pro kabinet ministra zemědělství; Návrh sankcí za neplnění výrobního plánu v zemědělství, podle kterého by byli více postiženi tzv. vesničtí boháči, vypracovaný zemědělským oddělením ÚV KSČ; Pokyny ministerstva zemědělství pro NV o použití zákona č. 55/1947 Sb. z. a n. a č. 46/1948 Sb. pro přebírání půdy od vesnických boháčů (tzv. dobrovolné nabídky půdy); Zásady pro řešení otázky vesnických boháčů, které vypracoval pro sekretariát Ústředního výboru Komunistické strany Československa člen tohoto sekretariátu J. Frank – J. PŠENIČKOVÁ (ed.), *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Vznik JZD 1948–1949*. SÚA Praha 1995.; TÁŽ, *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Vznik JZD 1951*. SÚA Praha 1951; Sbírky zákonů a nařízení pro příslušné roky.*

¹⁷⁷ Oběžník ministerstva výživy pro KNV, listopad 1949.

na ochranu lidově demokratické republiky¹⁷⁸ (ten za neplnění povinností určoval sazbu od jednoho roku do pěti let, v případě spolčení k hospodářské sabotáži od pěti do deseti let vězení). I v trestním zákoně správním¹⁷⁹ a soudním¹⁸⁰ bylo v příslušných částech pamatováno na trestní postih za neplnění dodávkové povinnosti, odstupňovaný podle kvalifikace činu, jehož určení bylo v kompetenci správních orgánů (ONV a KNV), orgánů činných v trestním řízení, prokuratury či soudů.

4.3.1 Kdo je nepřítel vesnice a jak s ním postupovat

Pojmenování nepřítele, jímž byl na vesnici sedlák označován podle sovětského vzoru jako kulak či ještě častěji jako venkovský boháč, předcházelo jeho přesné určení, které po celou dobu kolektivizace vesnice kolísalo. Základními kritérii byla výměra půdy nad 15 či nad 20 ha, kterou sedlák vlastnil. Další hledisko (jak jsme mohli sledovat a jak ještě dále uvidíme často vnucené) bylo neplnění třídně rozepsaných povinných dodávek zemědělských výrobků – „...rozpisy musí býti prováděny třídně ve prospěch malých a středních zemědělců a že se tímto způsobem musí sledovat diference naší vesnice a zbavit venkovské boháče svého vlivu nad vesnicí...“¹⁸¹ Často rozhodoval i osobní postoj sedláka k současné zemědělské politice.¹⁸²

Zajímavé jsou také návrhy sankcí za neplnění výrobního plánu z 15. prosince 1949, které předneslo zemědělské oddělení ÚV KSČ v důsledku plánovaného zvýšení především živočišné výroby v plánu na rok 1950. Hlavním prostředkem dohledu na plnění tohoto plánu budou kontroly osevních ploch, způsobu obdělávání půdy, hektarových výnosů, stavu skotu, doживosti atd. Tyto kontroly však budou odstupňované především z hlediska třídního a teprve potom z hlediska výrobního. To znamená, že u vesnických boháčů budou prováděny

---

¹⁷⁸ Zákon č. 231/1948 Sb.

¹⁷⁹ Zákon č. 88/1950 Sb.

¹⁸⁰ Zákon č. 86/1950 Sb.

¹⁸¹ SOkA Klatovy, fond ONV Horažďovice – Rada ONV Horažďovice 1949, Zápisy ze schůzí pléna ONV – 31. prosinec 1949.

¹⁸² K. JECH, *Selský stav v českých zemích 1945–1948*, in: *Zemědělství na rozcestí. Studie Slováckého muzea 3/1998*, Uherské Hradiště 1998, s. 74.

soustavné a důsledné kontroly a sankce za případné zjištěné nedostatky bude určovat ONV dle vlastního uvážení a dle politické nutnosti. U malých a středních rolníků budou prováděny jen namátkové kontroly.¹⁸³ V souladu s těmito sankcemi bylo návrhem projednaným na sekretariátu ÚV uloženo potrestat v každém okrese ještě před koncem zimy pro výstrahu několik venkovských boháčů, kteří nesplnili dodávky v základních zemědělských výrobcích.

Ke konci roku 1949 bylo dle zprávy zemědělského oddělení ÚV KSČ ze 17. prosince v ČSR 2137 přípravných výborů a schválených JZD (z toho 973 na Slovensku). Velká část z nich pokračovala v činnosti strojních družstev a budovala stavby drobných družstevních zařízení, které byly podporovány ministerstvem zemědělství. Bylo zde také usneseno, že původní trend věnovat se dosud založeným JZD byl dle stranického vedení nedostatečný, neboť nově vznikající JZD mohou snadněji než ta starší z 1. etapy přejít na rozhodující činnost, jíž je organizování společných prací. Bude tedy třeba větší agitace ukazující přednosti velkovýroby před malovýrobou a dále kontroly, zda v nových JZD nemají navrch venkovští boháči. O tom, že nebylo ponecháno nic náhodě svědčí i „seznam zemědělců, členů JZD, kteří mají více jak 15 ha zemědělské půdy a jejich charakter“.¹⁸⁴ Důležité má být též poukazování na hmotné výhody plynoucí z členství v JZD.¹⁸⁵

Výnosem ministerstva vnitra se ke jmenovanému trestnímu zákonu správnímu z 12. července 1950 podával okresním a krajským národním výborům prováděcí výklad, který jim ukládal neprodleně zřídit tříčlenné trestní komise, do jejichž kompetence spadalo i rozhodování o trestech odnětí svobody, jejichž místem výkonu měly být tábory nucené práce.¹⁸⁶

---

¹⁸³ *Návrh sankcí za neplnění výrobního plánu v zemědělství, podle kterého by byli více postiženi tzv. vesničtí boháči, vypracovaný zemědělským oddělením ÚV KSČ.* – J. PŠENIČKOVÁ (ed.), *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Vznik JZD 1948–1949*, s. 185–188.

¹⁸⁴ SOkA Klatovy, fond ONV Sušice, kart. 192, sign. 170.

¹⁸⁵ *Zpráva zemědělského oddělení ÚV KSČ o situaci v zakládání JZD ke konci roku 1949 pro 99. schůzi sekretariátu ÚV KSČ.* – J. PŠENIČKOVÁ (ed.), *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Vznik JZD 1948–1949*, s. 190–193.

¹⁸⁶ K. JECH, *Soumrak*, s. 25.

4.3.2 Justice počíná své „dílo zkázy“

Na základě této legislativy začal v druhé polovině roku 1950 růst počet trestních řízení proti sedlákům a docházelo už i k prvním kulackým procesům pod dohledem okresních a krajských výborů KSČ (např. proces proti sedmi vesnickým boháčům v ústeckém kraji). Ve shromažďování podkladů pro trestní řízení a dále i např. ve formulaci obžaloby se stále více angažovala Státní bezpečnost, pro kterou bylo v květnu 1950 vyčleněno zvláštní ministerstvo národní bezpečnosti v čele s Ladislavem Kopřivou.¹⁸⁷

Změnu nálady z poválečného budovatelského nadšení oslavující jakýkoliv úspěch k postoji hledání škůdce a narušitele pokroku nám ukazuje též kronikářský zápis z roku 1950, ve kterém je zaznamenáno, že nyní nebude *Věstník pro zemědělství* jen vyzdvihovat ty nejpilnější, ale též bude pranýřovat ty, kteří poškozují.¹⁸⁸ Na obdobné dehonestující opatření si vzpomíná též pamětnice z Čermné: „jednou nám ve stáji našli kousek z kostky másla, co jsme dělali a zbylo tam, hned to vzali a dali do Sušice do výkladní skříně, kde o nás psali, že jsme kulaci, kolaboranti, ...“¹⁸⁹ Stupňující se represe proti zemědělcům neplnícím povinné kontingenty vzbuzovaly na vesnici nejistotu a přispívaly k tomu, že daleko více zemědělců vstupovalo do JZD. Začali být postihováni i menší rolníci.

Proto justiční i bezpečnostní orgány ke konci roku 1950 instruovaly své podřízené, aby byl hlavní zřetel při vyšetřování brán na to, že mají být postihováni především vesničtí boháči a že se jejich delikty musí řádně vyšetřit, neboť pak teprve může proběhnout hladký a exemplární soud. Právě tyto soudní procesy měly poukazovat na údajné hlavní viníky, působící problémy v zemědělství a současně demonstrovat, že nejde o likvidaci soukromě hospodařících rolníků, ale jen a pouze nepřátelských živlů, jimž byla vina řádně prokázána. Prokurátor má konzultovat svůj postup s bezpečnostním referentem

---

¹⁸⁷ Vládní nařízení č. 48/1950 Sb. ze dne 23. května 1950, kterým se zřizuje ministerstvo národní bezpečnosti.

¹⁸⁸ Kronika města Horažďovice.

¹⁸⁹ Oral history, Anežka Boublíková, přepis písemného záznamu rozhovoru z 3. září 2007.

a řídit se názorem příslušných výborů KSČ, jak v otázkách zda-li dotyčnou osobu začít stíhat, tak i v tom, jaký trest jí posléze vyměřit.¹⁹⁰

4.3.3 Přetrvávající nejasnosti a jejich řešení

Otázku vesnických boháčů a potlačování jejich vlivu nemělo vedení strany ani resortu zemědělství ani v r. 1950 úplně vyřešeno. Myšlenka likvidace kulactva jako třídy nebyla v té době ještě propagována z obavy před možným odporem této zatím dosud početné skupiny venkovského obyvatelstva.¹⁹¹ Protože mezi nižšími stranickými funkcionáři v důsledku neinformovanosti vládla nejistota o dalším postupu v otázkách praktické zemědělské politiky, bylo třeba z hlediska vedení jasně tuto politiku formulovat. Kolegium ministerstva zemědělství proto v květnu 1950 znovu schvaluje základy zemědělské politiky: platí zásada dalšího omezování vesnických boháčů, na které je nahlíženo jako na nepřátelskou třídu a tak má být s nimi také nakládáno, tedy je bude třeba poté, co ztratí půdu, odstranit z vesnice, stejně jako z JZD. Je nutno dodat, že tento postoj nebyl jednoznačně přijímán a objevovaly se i případy soucitných postojů k těm, na něž byly kladeny neúnosné požadavky. Dokladem toho může být příklad dvou funkcionářů, členů rady MNV v Hradešicích, „kteří přišli na ONV prosit za velké sedláky-neplniče mléka“.¹⁹² O podobné solidaritě nám podávají důkaz též slova paní Potužákové z Odolenova: „byli jsme označeni jako kulaci, ale dodávky se nám dařilo plnit, ani si nevzpomínám, že bychom dostali pokutu. Když jsme na tom byli hůře, tak nám pomáhali i ostatní, když to šlo, tak třeba u výkupu nahlásili naše jméno...“¹⁹³

Důležitá byla také problematika sedlácké půdy a proto předsednictvo KSČ vypracovalo 30. května 1950 dokument „Otázka půdy v procesu omezování a zatlačování vesnických boháčů“, který

¹⁹⁰ Některé případy se ještě před přelíčením řeší na zasedáních krajské bezpečnostní pětky (členy byli především krajský tajemník KSČ, předseda KNV a krajský velitel bezpečnosti), popřípadě okresní bezpečnostní trojky.

¹⁹¹ Situaci komplikovali také sedláci, kteří sami vstupovali do JZD, popřípadě se stávali i členy předsednictva družstva, což jim zákon o JZD umožňoval, pokud 4/5 vedení družstva budou tvořit menší rolníci.

¹⁹² SOkA Klatovy, fond ONV Horažďovice – Rada ONV Horažďovice 1949, Zápisy ze schůze pléna ONV – 5. květen 1951.

¹⁹³ Oral history, Růžena Potužáková, Odolenov, přepis písemného záznamu rozhovoru z 27. září 2007.

sloužil jako tajný pokyn krajským a okresním výborům KSČ.¹⁹⁴ Tento dokument vybízí k opatrnému postupu a opět zdůrazňuje zásadu v otázce vlastnictví půdy, v jejímž důsledku zůstane půdy zbavený vesnický boháč i nadále jejím vlastníkem, neboť znárodnování půdy by bylo zvláště ve vztahu ke středním rolníkům příliš riskantní, jelikož by tyto mohlo odradit a ztížit tak zakládání JZD. Půda bude tedy přidělována k užívání JZD, státním statkům či národním výborům formou pachtu. O možnosti nuceného vystěhování sedláků z vesnice zatím tento dokument v obecné míře nepojednával, pouze v krajních případech u zjevných nepřátel a sabotérů. Dokument počítal i s tím, že družstva či národní výbory nebudou schopny sedláckou půdu obdělávat, v takovém případě měl být vesnický boháč donucen, aby půdu i za stávajících diskriminujících podmínek obdělával sám. Tam, kde by většinu zájemců o vstup do JZD tvořili větší sedláci, mělo být toto JZD založeno jen za předpokladu, že přejde rovnou na společné hospodaření bez poskytování renty z vložených pozemků. Stranické prověrky měly řešit také otázku kulaků, kteří byli zároveň členy KSČ.¹⁹⁵

V druhé polovině roku 1950 stoupal počet větších i středních rolníků, kteří se vzdávali soukromého hospodaření a někdy i odcházeli do měst.¹⁹⁶ Narůstalo tak množství půdy, kterou neměl kdo obdělávat, neboť státní sektor nebyl v této oblasti ještě dostatečně schopný přizpůsobit se těmto okolnostem. Ministerstvo zemědělství však bránilo svým podřízeným složkám takovou půdu vykupovat a hospodáři měli být donuceni k tomu, aby svůj majetek předali JZD či státu bez náhrady.

Na konci roku 1950 byly tedy učiněny potřebné legislativní, politické i mocenské kroky k tomu, aby se naplno rozvinula politika zatlačování venkovských kapitalistů a kolektivizace zemědělství, jak se také v následujících letech do roku 1960 i stalo. Je smutnou pravdou, že *„masová nezákonnost se stala běžným jevem kolektivizace zemědělství“*.¹⁹⁷

---

¹⁹⁴ K. JECH, *Soumrak*, s. 25–26.

¹⁹⁵ Obsah obou zmíněných dokumentů z 11. a 30. května 1950 v konkrétnějším rozboru – Tamtéž, s. 33–36.

¹⁹⁶ Srov. L. KALINOVÁ (ed.), *K proměnám sociální struktury v Československu 1918–1968*. Praha 1993.

¹⁹⁷ O formách hospodářského a politického nátlaku na rolníky také K. KAPLAN, *Československo v letech 1948–1953*, Praha 1991, s. 78–80.

5. Přehled dalšího vývoje v letech 1951-1960

Jak se od roku 1951 celkově zvyšovalo tempo industrializace výroby a zvyšovaly se nároky v rámci 1. pětiletky v souvislosti s tlakem Sovětského svazu na dodávky průmyslových výrobků, zvyšovalo se i tempo kolektivizace venkova.¹⁹⁸ Byl kladen důraz na zakládání JZD vyššího typu, tedy takových, které přistupovaly k rozorávání mezí, k společnému osevu a chovu dobytka.¹⁹⁹ Hlavní překážkou zrychleného tempa kolektivizace byli shledávání venkovští boháči a proto se represe zpříšňovaly zvláště vůči nim. Procesy v rámci hledání viníků (ve vlastních řadách) problémů v zemědělské politice se nevyhnuly ani vysokým komunistickým funkcionářům.²⁰⁰ Upravil se pohled na to, kdo je vesnickým boháčem, tím že se zemědělci rozdělili do skupin – výnosem min. vnitra ze dne 5. července 1951 bylo KNV a ONV uloženo, aby čtvrtletní situační zprávy z oboru trestní agendy správní byly pozměněny tak, že „*ve statistických údajích nahradí se text „rolníků“ a) do 20 ha, b) přes 20 ha textem „rolníků“ a) malých a středních, b) vesnických boháčů*“.²⁰¹ K určení vesnického boháče byla také v některých oblastech snížena spodní hranice pozemkové držby (např. v řepařských oblastech už to bylo pouze 8-12 ha).

---

¹⁹⁸ Na přelomu let 1952/1953 dospěla československá ekonomika do chaotického stavu a ztratila schopnost plnit svou společenskou roli. Příčinami její hluboké krize bylo přijetí koncepce ekonomické politiky a militarizace. Československo převzalo – ať z vlastní vůle, nebo proti ní – roli strojírenské velmoci v sovětském bloku. Její realizace vyvolávala neřešitelné problémy a měla samozřejmě neblahé následky i pro zemědělství. – K. KAPLAN, *Sociální souvislosti krizí komunistického režimu v letech 1953–1957 a 1968–1975*, Praha 1993, s. 7.

¹⁹⁹ JZD byla původně rozdělena na 4 typy: I. typ by vlastně při dodržování zásady dobrovolnosti vstupu neznamenal nic špatného – vložené pozemky měly původní hranice a zůstávaly výhradním vlastnictvím rolníka, jenž z nich dostával i úrodu. Společně se měly využívat stroje, potahy a pracovní potenciál členů, přičemž vše by bylo řádně vyúčtováno, aby při využití výhod kooperace jeden nedoplácel na druhého. Tento typ družstva zůstal jen na papíře. Ve II. typu JZD zůstávala v individuálním hospodaření jen živočišná výroba, pozemky se měly účelně zcelit – „rozorání mezí“ – a rostlinná výroba měla probíhat plánovitě, leč produkce se měla dělit nejen podle pracovního přínosu, ale především podle vložené půdy. III. typ kolektivizoval i živočišnou výrobu, při rozdělování výnosů se přednostně oceňoval pracovní podíl a jen částečně vložená půda a inventář. IV. typ jenž se pak dosti rychle na úkor II. a III. typu prosadil, nebral již vůbec ohled na vložený kapitál, rozdělovalo se „podle množství a kvality práce“. – K. PŮLPÁN, *Nástin českých a československých hospodářských dějin do r. 1990 II*, Praha 1993, s. 474–475.

²⁰⁰ Zatčena byla Marie Švermová, členka předsednictva ÚV KSČ, Josef Smrkovský, rovněž člen předsednictva ÚV a předseda zemědělského oddělení ÚV (zároveň náměstek ministra zemědělství, generální ředitel Československých státních statků a vedoucí sekce živočišné produkce na ministerstvu zemědělství) a na Slovensku pak Gustav Husák, člen předsednictva KSS a předseda Sboru pověřenců Slovenské národní rady.

²⁰¹ SOKA Klatovy, fond ONV Sušice, k. 177, sg. 070.

5.1 Zostření postupu – Směrnice tří ministrů a Akce „K“

Zejména se však přistoupilo k realizaci myšlenky vystěhovávat venkovské boháče z vesnice na vzdálená místa. Přes počáteční opatrnost se tohoto postupu používalo stále častěji. Neustále se zpříšňovala kontrola dodávek zemědělských výrobků a zvyšoval se počet odsouzených za jejich neplnění, i výše trestů. Postižena byla také zemědělská a katolická inteligence spjatá svou tvorbou s životem na vesnici.²⁰² Pokus o vyloučení kulackých dětí ze zemědělských škol se v roce 1951 represivním složkám nezdařil, neboť narazily na houževnatý odpor studentstva, ale o rok později se tato akce již uskutečnila.²⁰³ K tvrdším represím vůči sedlákům přiměla vedoucí místa v roce 1951 nespokojenost městského obyvatelstva s vážnoucí zásobováním a nedostatkem především živočišných výrobků. Záměrem těchto opatření bylo především odvést pozornost od skutečných problémů. Po tzv. babickém případě a následujícím jihlavském procesu v červenci 1951 se situace ještě přiosťřila a počet procesů se sedláky se zvyšoval.²⁰⁴ 20. října 1951 byla bez konzultace s vládou a Národním shromážděním a zároveň bez jakéhokoli legislativního zakotvení podepsána tzv. Směrnice tří ministrů (vnitra, národní bezpečnosti a spravedlnosti), která měla autoritu celostátního zákona a umožňovala vedle propadnutí jmění vystěhovat z vesnice nejen odsouzeného sedláka (v praxi však i před vynesemím rozsudku), ale rovněž celou jeho rodinu (včetně výminkářů, leckdy i osob, které bydleli jinde než sedlák) a pod

---

²⁰² V květnu až srpnu 1951 bylo zatčeno a v dubnu 1952 odsouzeno 14 osob – např. Jan Zahradníček, Zdeněk Kalista, Václav Renč a jiní.

²⁰³ Podrobněji k tématu – K. JECH, *Vyloučení selských dětí ze zemědělských škol (1951–1953)*, in: Stránkami soudobých dějin, Praha 1993, s. 123–142. Srov. také on-line verze dokumentu *Zásady pro očistu vysokých škol zemědělských a veterinárních od dětí vesnických boháčů a městské buržoazie, které schválil politický sekretariát ÚV KSČ dne 13.8.1952 v Lánech* na internet. adrese www.usd.cas.cz/UserFiles/File/Publikace/Jech_Dok1.pdf.

²⁰⁴ Příklad Babice a tzv. jihlavský proces – i když kolem tohoto případu stále existují nejasnosti, můžeme říci, že šlo s největší pravděpodobností o StB vykonstruovaný proces s vrahy funkcionářů MNV v Babicích na Českomoravské vrchovině. Následný jihlavský proces je soudním vyústěním babického případu. Čin měl být spáchán ilegální skupinou, vyjadřující svůj odpor ke kolektivizaci a komunistickému režimu, kolem Ladislava Malého. Jeho napojení na StB či zahraniční rozvědky není dodnes plně objasněno. „*Babické události začínají strachem totalitní moci z formujícího se protikomunistického odboje a z jejího úsilí o zlomení odporu církve proti omezování práv a svobod. Babické události, to jsou monstrprocesy, výstražné popravy a státní mocí řízený rozvrat selských rodů na jihozáp. Moravě a na Vysočině... Všechny babické procesy byly vedeny proti uměle vytvořeným skupinám, které dnes nazýváme občanská společnost a znamenaly i jejich nové propagandistické zneužití. Dělo se tak po linii třídního boje zaměřeného jednak proti zemědělcům, jednak proti církvi.*“ – A. RÁZEK, *StB + justice. Nástroje třídního boje v akci Babice*, Praha 2002, s. 7.

dozorem a organizací StB je umístit na vzdálený státní statek (požadavek zněl do jiného kraje) a zde je ubytovat a zaměstnat. Akce s krycím názvem Akce kulak začala 1. listopadu 1951 a její řídicí centrum bylo na ministerstvu národní bezpečnosti. Kvůli určitým nejasnostem byla akce dočasně zastavena v květnu 1952. Do té doby se podařilo vystěhovat 58 rodin. Zároveň probíhala také akce odstraňování sedláků z národních výborů. Počátkem roku 1952 pak byl v tichosti zlikvidován JSČZ, ke konci roku také kampeličky.

5.1.1 Seznamy vesnických boháčů

Pro potřebu správních orgánů byly vypracovány seznamy kulaků, kterým se podle nového zákona o dodávkové povinnosti²⁰⁵ z 30. října 1952 a vládního nařízení²⁰⁶ ze 4. listopadu téhož roku dodávky zvyšovaly o 10%, zemědělská daň se pak podle nového zákona²⁰⁷ z 11. prosince 1952 vesnickým boháčům mohla zvýšit až o 30%. Např. seznam vesnických boháčů z ONV Sušice má následující podobu.²⁰⁸ Byl vypracován jednotlivými MNV a obsahuje 127 jmen jednotlivých kulaků, spolu s jejich stručnou charakteristikou. Typické a nejčastější rysy určující kulaka jsou zde především – odpovídající výměra půdy, neplnění dodávek, negativní vliv na malé a střední rolníky, „vykořisťování pracovních sil“, nepřátelský postoj k lidově demokratickému zřízení a konečně také nějaká spojitost či sympatie s bývalou agrární stranou. Pro ilustraci uveďme 2 charakteristiky. První se týká Jakuba Širokého z obce Čermná, čp. 27 – *„výměra 20.03 ha, zaměstnával kočího, typický vesnický kulak, za protektorátu plnil dobře a dnes notorický neplnič, ale má vliv na střední rolníky a je brzdou rozvíjení se JZD.“*²⁰⁹ Druhá nás zavede do Kolince, čp. 80. Zde bydlel František Denk – *„výměra 14.46 ha, majitel pily a mlýna, kde zaměstnával prac. síly a ještě v loni r. 1952 měl kočího nějakého něm.*

²⁰⁵ Zákon č. 56/1952 Sb.

²⁰⁶ Vládní nařízení č. 57/1952 Sb, kterým se provádí zákon o dodávkové povinnosti a o výkupu zemědělských výrobků.

²⁰⁷ Zákon o dani z příjmů obyvatelstva č. 78/1952 Sb.

²⁰⁸ SOkA Klatovy, fond ONV Sušice, k. 203, sg. 600.

²⁰⁹ Tamtéž.

*národnosti, bývalý agrárník, švagr bývalého ministra Machníka.*²¹⁰ O tom, že otázka, koho označit za kulaka, nebyla vůbec jasná, nám dokládá i přiložený seznam nadepsaný „*Zdůvodnění návrhu na vyškrtnutí ze seznamu vesnických boháčů*“. Spolu s ním zde nalézáme i několik odvolání příslušných zemědělců, v nichž žádají o vyškrtnutí z daného seznamu, přičemž jmenují jednotlivé důvody, proč do této kategorie nepatří. Zde opět narážíme na nejistotu, spojenou se zařazováním do „kategorie kulak“ a „zákulisní“ komunikaci jednotlivých institucí řešící tento problém. Jako příklad nám může posloužit částečná citace z dopisu zaslaného redakcí Zemědělských novin, jenž reaguje na stížnost Julia Andrleho. „*Vážení soudruzi, náš čtenář Julius Andrle, Sušice 39/II. nám napsal, že ho vedete jako kulaka, ačkoliv obhospodařuje jen 9 ha půdy. Budeme vám vděční, když nám napíšete poněkud více o zmíněném čtenáři, abychom věděli, jaké stanovisko k jeho stížnosti máme zaujmout.*“²¹¹

Jedním z nespokojených s označením „vesnický boháč“ byl i Josef Blažek z Dobrušky: „*... Dotýká se mě však to, že jsem ač nevinný, byl označen za nespolehlivého a venkovského boháče, jen proto, že mám 19 ha půdy, z které jsem však jinak nezbohatl a myslím, že ten, kdo mě navrhol použil nás proto, že jsme staří, kde asi podle jeho názoru to bude nejméně bolet, ale zajisté nebylo postupováno tak, jak mají býti skuteční venkovští boháči vybíráni, jelikož se za něho ani co do majetku, ani co do ovládnutí vesnice nepovažuji*“.²¹² Z výše uvedeného je zřejmé i to, že zde často mohla rozhodovat zvláště, případně osobní zášť jednotlivých funkcionářů. „Očerňování“ a hanobení těchto zemědělců samozřejmě nezůstalo jen na úřední úrovni. To nám dokládá článek ze Sušických novin s mírně štvavým názvem, záměrně budícím třídní nenávist, „*Jen si na kulaka posvítit*“.²¹³

---

²¹⁰ SOkA Klatovy, fond ONV Sušice, k. 203, sg. 600.

²¹¹ Tamtéž.

²¹² Tamtéž.

²¹³ Sušické noviny, č. 5, 25. února 1953.

5.1.2 Konec Akce Kulak a jisté zmírnění

Nyní se vraťme zpět k akci Kulak. Při jejím pozastavení nastala v krajích zbavených instrukcí jistá bezradnost. Počátkem listopadu 1952 byla Akce kulak obnovena a probíhala s daleko větší razancí a rozsahem.²¹⁴ Postupně ale začaly narůstat problémy i v této druhé vlně. Akce se začala prodražovat, rostly problémy s obhospodařováním selské půdy a potíže byly i s koordinací akce. Na postupném zastavení akce měly vliv i vnější události: v březnu 1953 umírá Stalin i Gottwald, kterého ve vedení státu střídá Antonín Zápotocký.²¹⁵ Tím dochází k personálním přesunům na vedoucích místech a pomalu se mění i politické priority. 30. května 1953 dochází k známé měnové reformě²¹⁶ a tento krok před žněmi drasticky zasáhl především rolníky.

Došlo i k první velké krizi kolektivizace, jejímž běžným jevem se staly hromadné odhlášky z JZD.²¹⁷ Nejspíše v červenci 1953 byla na ústní rozkaz ministerstva národní bezpečnosti Akce kulak zastavena. Do října pak probíhalo dokončování vysídlení selských rodin. V září celé centrum akce zaniklo, neboť StB přešla do nového sjednoceného ministerstva vnitra. Z obavy před možným odporem byla celková zemědělská politika poněkud uvolněna. Nově byli dočasně podporováni krom státního sektoru i soukromí rolníci a byly odstraněny nejkřiklavější nezákonnosti. Vedlejší trest propadu majetku a zákazu pobytu měl být udělován opět jen zjevným sabotérům a škůdcům. V prosinci 1953 byla zrušena praxe kulackých seznamů a zvýšení dodávkové povinnosti pro kulaky o 10%. Na příště již také nemohly národní výbory vynášet trest zákazu pobytu v obci. Tím byli oprávněni pouze prokurátoři či soud. V lednu 1954 byla zrušena Směrnice tří ministrů, která prý nedostatečným politickým zajištěním a nesprávným provedením nesplnila svůj účel, neboť v očích venkovské veřejnosti

---

²¹⁴ Do konce roku bylo v českých zemích vystěhováno 129 selských rodin, do března 1953 dalších 300 rodin, ve druhém čtvrtletí pak 506 rodin, v červenci až září 225 rodin.

²¹⁵ Srov. *Výňatky z projevu prezidenta A. Zápotockého na Klíčavské přehradě* – J. PŠENIČKOVÁ (ed.), *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Vznik JZD 1953*, SÚA Praha 2002.

²¹⁶ Při této reformě byly anulovány vázané vklady z podzimu 1945, zatímco větší peněžní hotovosti, nové vklady apod., byly vyměňovány v kurzu 50:1, menší pak v poměru 5:1.

²¹⁷ Srov. *Zprávy o situaci na venkově a o náladě obyvatel zaslané ministrem národní bezpečnosti* – J. PŠENIČKOVÁ (ed.), *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Vznik JZD 1953*, SÚA Praha 2002.

neodhalila kulaka jako nepřítel malých a středních rolníků a často postihovala nesprávné osoby (staří rodinní příslušníci nebo takoví, kteří pracovali jinde). „... provázeny politickým i ekonomickým tlakem a perzekucemi, které uplatňovali hlavně místní i vyšší funkcionáři. Komunistické ústřední instituce o těchto jevech věděly, dokonce varovaly před jejich používáním, ale proti jejich vykonavatelům nezasahovaly a ani je veřejně neodsoudily.“²¹⁸ Ovšem i přes vnitřní kritiku akce nebyl nikdo z iniciátorů potrestán, čímž se mlčky schvalovalo, co se od listopadu 1951 do podzimu 1953 dělo. Odmítány s odůvodněním, že nebyl porušen zákon, byly hojné stížnosti osob, jakými byli např. ženatí synové a provdané dcery, kteří nebydleli s odsouzeným sedlákem v jednom domě či dokonce ani v jedné vesnici. Dále se jednalo o odsouzené sedláky, jimž byl národním výborem na pokyn StB vysloven zákaz pobytu dle zákona o pomoci rolníkům při uskutečňování zemědělského výrobního plánu²¹⁹, aniž by byli soudně či správně stíháni. A konečně se jednalo o vesnické boháče, kteří byli soudem odsouzeni k vysídlení, avšak při odvolání byli vedlejších trestů zproštěni. Ačkoli se zatím nedá přesně vyčíslit celkový počet rodin vystěhovaných v rámci Akce kulak, odhaduje se nejméně na 2000 rodin.

5.1.3 Kolektivizační krize

Přelom roku 1953 a 1954 byl ve znamení zvyšujícího se počtu odhlášek z JZD²²⁰ v důsledku celkové hospodářské, sociální, politické i právní nespokojenosti zemědělské veřejnosti. To vedlo politické představitele k tomu, aby v těchto oblastech volili, z obavy před možným hromadnějším odporem, strategii ustupování, což na vesnici vytvářelo příslib zdánlivého uvolnění poměrů.²²¹ Dokladem stále bídného stavu družstev jsou řádky *Směrnice pro organizování kampaně pro pomoc JZD s nízkou hodnotou pracovní jednotky*, vydané

---

²¹⁸ K. KAPLAN, *Československo v letech 1953–1956*, Praha 1992, s. 85.

²¹⁹ Zákon č. 55/1947 Sb.

²²⁰ Srov. *Informace týkající se vystupování z JZD* – J. PŠENIČKOVÁ (ed.), *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Vznik JZD 1953*, SÚA Praha 2002.

²²¹ Do konce r. 1953 odešlo z JZD 56 433 rolníků. – K. KAPLAN, *Československo v letech 1953–1966*, s. 10–11.

ministerstvem zemědělství: „jednou z obtíží dalšího rozvoje JZD a získávání drobných a středních rolníků ke vstupu do družstva je ta skutečnost, že ještě nemálo družstev vykazuje špatné výsledky hospodaření a nejsou působivými vzory zemědělské velkovýroby, ba mnohdy jsou pro malé a střední rolníky odstrašujícím příkladem.“²²² Tento trend hromadného odchodu z JZD a převažující stav špatného hospodaření družstev můžeme sledovat i při čtení zápisů z III. okresní konference JZD z 20. ledna 1955 v Sušici.²²³ Již v zahajovací řeči vidíme, že zemědělství stále ještě pokulhává za předválečnou úroveň. „Zvyšování zemědělské výroby stalo se usnesením X. sjezdu hlavním článkem rozvoje národního hospodářství. K tomu nejvíce přispěje poctivá práce a plnění úkolů na všech úsecích, zvláště pak na úseku zemědělském, který je dosud jedním z nejslabších v našem hospodářství.“²²⁴ Dále následují diskusní příspěvky představitelů jednotlivých JZD. První vystupuje s. Chmelík a svou řečí o JZD Budětice dokumentuje celorepublikovou vlnu vystupování z JZD: „... i v naší obci v r. 1953 zachvátilo naše JZD, ve kterém byli všichni zemědělci, nakažlivá nemoc – z JZD vystupovat, tak jako se do JZD vstupovalo, tak se i vystupovalo s heslem – Když všichni do JZD, tak i všichni z JZD... K 1. lednu 1954 se s konečnou platností zmenšila členská základna ze 62 členů na 10.“²²⁵ S. Nikodemová z JZD Dlouhá Ves pak shrnuje hlavní důvody špatných výsledků hospodaření – špatná organizace a odměňování práce a pracovní morálka. A nemluví jistě jen za své družstvo, když dodává: „Řeknu přímo, že pro nás, pro naše družstvo již jsou jen dvě cesty. Buď začít od základu a pořádně nebo se rozejít.“²²⁶ Podobně na tom bylo i JZD Mačice: „Při zakládání jsme viděli pouze nanášené výhody družstev... a neuvážili jsme všechny podmínky, potřebné pro zdárný chod družstva. Dnes vidíme, že jsme opomenuli nejhlavnější podmínku, t. j. řádné provedení prověření všech

²²² SOkA Klatovy, fond ONV Sušice, kart. 192, sign. 170.

²²³ III. okresní konference JZD 20. ledna 1955 v Sušici. Tento archivní materiál pochází z knihovny SOkA Klatovy a není uložen v žádném fondu.

²²⁴ Tamtéž, s. 1.

²²⁵ Tamtéž, s. 3.

²²⁶ Tamtéž, s. 14.

*přihlášených členů, po stránce politické, sociální i mravní a jejich pracovní schopnosti. To má za následek, že nám chybí schopní a věci oddaní pracovníci... Žádáme o další radu a pomoc, jak se máme nadále zachovati, ježto jako členové představenstva nemůžeme za takový stav nésti další odpovědnost“.*²²⁷ Příspěvek s. Pfeifera z Okresního skladu zemědělského zásobování nám zase dokládá, jak se strnulé zemědělství snažil různými prostředky podpořit stát. V přihlédnutí k tehdejší neblahé situaci JZD však vidíme, jak byly ohromné proudy státních dotací bezúčelné. „Z rozhodnutí strany a vlády byla všem JZD v republice dána 30% sleva při odběru strojních hnojiv. Veškeré ostatní zboží účtujeme vám jako socialistickému podniku, bez příslušné obrátové daně. Pozdější rozhodnutím strany a vlády z r. 1953 dostali družstevníci v pohraničních okresech dalších 20% slevu při nákupu hnojiv – celkem mají 50% slevy. Toto nelze přejít bez povšimnutí. Náš družstevník by měl mít stále na paměti, jak velké výhody má od státu. A snad by bylo dobré, kdyby naši družstevníci o těchto výhodách více mluvili i s ostatními zemědělci, kteří do JZD ještě se nerozhodli vstoupit. Pokud jsou někde nedostatky, je to jen vinou dotyčného JZD neboť neumí podporu využívat.“²²⁸ Moc peněz není nezměrná a ukázalo se, že nedokáže jen tak nahradit opravdové (a zkušené) hospodáře. Situace v JZD se začala lepšit teprve poté, co se do jejich čela začali dostávat střední zemědělci, v některých případech i kulaci. Zpráva s. Duška, předsedy JZD Zbynice nám dále ukazuje, jak pochroumané vztahy nová družstva na vesnici také často vyvolávala. „V roce 1953 došlo k hromadnému vystupování a dnes celý MNV až na jednoho člena jest obsazen těmito vystouplými členy a žádosti JZD jsou zamítnuty v neprospěch družstva. MNV dává hlasovati o těchto věcech na různých veřejných schůzích, při čemž je jist vítězstvím v neprospěch družstva. Družstevníci na takové schůzky ani nechtějí, protože přechází v hádky, osobní spory a všeobecné pomluvy družstva.“²²⁹ V konstatování hlavních příčin rozchodů družstev stojí za zmínku především dvě, dosti

---

²²⁷ SOkA Klatovy, fond ONV Sušice, k. 192, sg. 170.

²²⁸ III. okresní konference JZD 20. ledna 1955 v Sušici, s. 8.

²²⁹ Tamtéž, s. 20.

překvapivé ve své kritice. Lze si je snad vysvětlit zmírněným postupem z vládní strany, v důsledku obav z masového odporu. „*Další příčinou rozchodu je, že již při zakládání družstev nebyla dodržena zásada dobrovolnosti (sic!)... Největší nedostatky se projevují v řízení a správě družstva a porušování vnitrodružstevní demokracie. Představenstva jako řídicí orgány družstva nekonají pravidelné schůze a rozhodování spočívá na předsedovi JZD nebo několika málo členech.*“²³⁰

Klesal také počet trestních postihů za neplnění povinných dodávek zemědělských výrobků, i tresty byly celkově nižší. Vrcholné justiční orgány ovšem v srpnu 1954 hodnotily tento trend jako špatný a vyvíjely iniciativu, aby byly trestní postihy opět přísnější a rychlejší.²³¹ Generální prokuratura trvala i na častějším udělování vedlejších trestů: propadnutí majetku a vystěhování z obce, pokud možno do jiného kraje. Častý byl i mimosoudní nátlak na sedláky: prohlídky usedlostí, předvolání k prokurátorovi, různé letáky proti sedlákům neplničům, propaganda v rozhlase apod.

5.2 Nová fáze kolektivizace

Lidovou nespokojenost se špatným stavem hospodářství se podařilo uklidnit snížením cen základních potravin a průmyslového spotřebního zboží i dalšími sociálními opatřeními. Na vesnici se tak někdy vyskytovaly i názory vyjadřující spokojenost s tvrdým postihem sedláků. KSČ se nakonec rozhodla i v tomto období pro celkovou a rychle provedenou kolektivizaci venkova s likvidací sedláků i malých soukromých hospodářství.²³²

„Další vlna kolektivizace, vyhlášená v červnu 1955... vyvolala u rolníků zklamání... Rolníci i moc získali zkušenosti. Rolníci znali bídný stav některých JZD, obávali se podobného osudu a rovněž si uvědomovali svou slábnoucí schopnost bránit se silnému tlaku moci...

²³⁰ III. okresní konference JZD 20. ledna 1955 v Sušici, ss. 6 a 9.

²³¹ Od srpna do října 1954 se tedy opět konaly veřejné procesy. Celkově jich v tomto období proběhlo 62, z toho 53 procesů bylo vedeno s kulaky, 9 se středními rolníky.

²³² Je celkem zajímavé, že KSČ opět zvolila vlastní „specifickou“ cestu, ačkoli v sousedních zemích, jakými bylo Polsko, Maďarsko či NDR, volili tamější představitelé spíše formu pomalejší a nechávali přežívat či dokonce podporovali drobné soukromé farmy vedle státního velkovýrobního sektoru.

*Rolníci se ve větším rozsahu bránili vstupu do JZD předáním půdy a odchodem do průmyslu.*²³³ Na jaře 1955 probíhala ve vedení KSČ jednání o konečném řešení kulacké otázky. Oproti dřívějším postupům se nyní zdůrazňovaly ekonomické motivy. *„Nová vlna kolektivizace narážela na mnoho obtíží a jen pomalu se rozbíhala. Úměrně s tím se mezi funkcionáři rozšiřoval a uplatňoval názor o účelnosti ekonomického nátlaku při získávání rolníků do JZD.*²³⁴ Hospodářství, která při nedostatku mechanizace a při diskriminačních dodávkových povinnostech nebyla schopna plnit povinné kontingenty, se začala nazývat „úpadková hospodářství“. Přes snahy některých národních výborů, aby se sedláci či jejich děti vracely na své usedlosti a obhospodařovaly nevyužitou půdu, volilo vedení spíše takový model, jenž přinutí hospodáře, který nemůže pro nemoc, stáří apod. své hospodářství vést, dobrovolně a bezplatně svou půdu odevzdat do vlastnictví socialistickému sektoru (státnímu statku, JZD či strojní stanici). Pokud majitel „úpadkového hospodářství“ toto odmítne, má se využít legislativních prostředků a sedlák má být ONV, po dohodě s MNV, případně vystěhován z obce. Tak po určité přestávce v letech 1953-1955 začala nová fáze kolektivizace.

5.2.1 Konečné zúčtování

Zákon o pomoci rolníkům při uskutečňování zemědělského výrobního plánu²³⁵ nahradil nyní zákon z 21. září 1955 o některých opatřeních k zajištění zemědělské výroby²³⁶. Tento zákon tlačil i malé a střední rolníky k odevzdávání půdy do užívání socialistického sektoru, nemohou-li ji obhospodařovat sami. Kulaky pak nutil k odevzdávání do jeho vlastnictví. V roce 1956 bylo právními odborníky doporučeno, aby ti, kterým byl přikázán zákaz pobytu v obci, byli tohoto zákazu zbaveni, neboť novela trestního zákona správního počítala jen s dočasným zákazem pobytu na tři roky a ty už většinou

---

²³³ K. KAPLAN, *Československo v letech 1953–1966*, s. 34.

²³⁴ Tamtéž.

²³⁵ Zákon č. 55/1947 Sb.

²³⁶ Zákon č. 50/1955 Sb.

uplynuly. Informovány ovšem nebyli postižené osoby, ale pouze příslušné KNV a ONV. Předpokládalo se, že se sedláci do svého bydliště již nevrátí.

V letech 1956 a 1957 bylo v individuálních případech možno, aby velcí zemědělci vstupovali do JZD s tím, že nemohou po dobu pěti let vykonávat žádné funkce a musí při vstupu do družstva vložit vyšší povinný vklad. V květnu 1958 však došlo ze strany politbyra ÚV KSČ ke kritice, vztahující se ke vstupu kulaků do JZD, jež se do jisté míry málem stalo masovou akcí, neboť jich za poslední dva roky vstoupilo do JZD na 20 tisíc, přičemž mnozí zastávali vedoucí funkce. Přijalo proto dokument „*Likvidace kulactva jako třídy* (zde se poprvé vystupuje s touto formulací, dosud se oficiálně vystupovalo jen proti jednotlivcům) *v souvislosti s dovršením výstavby socialismu v naší zemi*“²³⁷, jenž vybízel k důslednému dodržování dosavadní linie zemědělské politiky, především individuálními vstupy kulaků do JZD za znevýhodňujících podmínek. Likvidaci kulactva jako třídy vyhlásil oficiálně XI. Sjezd KSČ v červnu 1958.

V roce 1960 byla také řešena otázka užívání opuštěných a rozpadajících se selských usedlostí, s nimiž JZD či státní statky dosud protiprávně nakládaly. Předseda vlády Štrougal ve spolupráci s ministrem financí Ďurišem měli dle usnesení politbyra ÚV KSČ zajistit širší výklad příslušného zákona²³⁸ tak, aby socialistické podniky mohly takový majetek dosud stále zaknihovaný na původního majitele nejen bezplatně užívat, ale neomezeně s ním i nakládat (demolice, přestavby apod.).²³⁹ Od roku 1959 docházelo také v rámci efektivnějšího způsobu hospodaření k slučování JZD. Tím v zásadě skončila doba kolektivizace vesnice a potlačování a likvidace selského stavu.

V té době obhospodařoval státní sektor 85, 2% (v roce 1964 89,5%) zemědělské půdy a ani do poloviny šedesátých let se nepodařilo státně řízenému zemědělství překonat malovýrobní charakter výroby

---

²³⁷ On-line verze tohoto dokumentu je též dostupná na internetové adrese www.usd.cas.cz

²³⁸ Zákon č. 50/1955 Sb.

²³⁹ Konkrétně ohledně této otázky pak on-line verze dokumentu *Podkladový materiál a usnesení schůze politického byra ÚV KSČ ze dne 20. října 1959 k bodu „Využití domovního majetku a hospodářských budov na vesnici opuštěných v souvislosti se socializací“* na internetové adrese www.usd.cas.cz.

a umožnit realizaci výhod velkovýroby a růstu zemědělské produkce. V polovině roku 1958 bylo v ČSR ještě 6254 usedlostí s výměrou nad 15 ha, obhospodařujících 1,5% zemědělské půdy (v roce 1949 to bylo ještě daleko přes 26%).²⁴⁰

---

²⁴⁰ *Základní tendence vývoje struktury československého zemědělství v letech 1945–1964 v porovnání s předválečnou úrovní. – Zprávy a rozbory, ročník 1965.*

6. Kolektivizace ve světle spisů horažďovického a sušického soudu

6.1 Charakteristika regionu

Úvodem a pro lepší pochopení vývoje zemědělství, jež je samozřejmě utvářen zákonitým vztahem mezi přírodními podmínkami a zemědělskou výrobou, se ještě krátce podívejme na nejzákladnější údaje daného regionu. Specifika a charakter Šumavy, s níž se člověk snažil sžít či si ji podmanit, vyústily v tomto dlouhodobém vzájemném vztahu k jisté vyhraněnosti zdejších tradic zemědělských, řemeslných i kulturních. I přes značnou rozdílnost půdních podmínek byla tato oblast charakterizována jako bramborářsko-pícninářská. V porovnání s vnitrozemím však nebyl život zdejších zemědělců o tolik rozdílnější, vyjma kvality půdy ve vyšších pásmech, jejíž složení a bonitní kvalita byla zákonitě horší (zejména kamenité podloží na Sušicku a Železnorudsku). Dalším výrazným rysem šumavského zemědělství pak byla také jeho zásobitelská soběstačnost (do 18. století zde jednoznačně dominoval chov hovězího dobytka a pěstování obilovin).

V návaznosti na rozdílnost půdy lze též podobně charakterizovat klimatické podmínky této oblasti. Při porovnání průměrných ročních teplot tedy vidíme celkem znatelný rozdíl teploty na Klatovsku (7,6 °C), jež je sice blízká ročnímu průměru na Sušicku a Horažďovicku (6-7 °C), ale zde průměrné hodnoty klesají i pod 5 °C. Obdobně je tomu i s průměrem ročních srážek (600 mm), jež se zvyšují úměrně se stoupající nadmořskou výškou (až na 1300-1400 mm). V závislosti na nadmořské výšce se pak odpovídajícím způsobem proměňují i jednotlivá vegetační období.

S přihlédnutím k zemědělské charakteristice regionu pak můžeme ve výčtu diferencí pokračovat, zvláště porovnáme-li nižší polohy (s vyšší kvantitou orné půdy a luk) spolu s oblastmi horskými (větší zastoupení lesů a pastvin). Co se týče pohraničních oblastí Klatovska a Sušicka, lze konstatovat, že rozsah zemědělských ploch i intenzita jejich obhospodařování byly dříve celkem značné, což lze dát do spojitosti s koncepcí dobového národního hospodářství a také malou

mírou mechanizace. Ta byla nahrazována lidským potenciálem, díky kterému mohla být obdělávána i těžko dostupná místa (např. příkré svahy). Na druhou stranu byly právě tyto lokality vlivem různých faktorů často zalesňovány. V celku lze říci, že daná oblast byla z hlediska zemědělské výroby oblastí spíše chudší, což bylo jistě nemalou měrou způsobeno i nedostatkem odborného zázemí a též zaostávání na poli technickém. I to se mohlo stát jedním z důvodů, proč kvůli těžkým životním podmínkám odešlo od r. 1881 do r. 1937 do Rakouska, Německa a do Ameriky na 35 tisíc lidí. Ke zlepšení situace přispěla svou úlohou při podpoře zdejšího zemědělství výzkumná zemědělská stanice v Klatovech (později sídlem v Soběticích), která výsledky svého bádání a konzultační činností výrazně napomáhala zlepšit stav a úroveň zemědělství v regionu. Nelze také opomenout zemědělské školství, především zemědělskou školu v Klatovech, jež vnášelo osvětu do oblasti hospodaření a skrze své absolventy přispívalo ke zkvalitnění zemědělské práce a života. Na Sušicku však již nebyla situace tak nadějná, neboť zde fungovala pouze zimní rolnická škola, která nebyla schopna poskytnout dostatečnou kapacitu odborně vzdělaných pracovníků.

Na závěr ještě nutno zmínit jednu důležitou skutečnost, jíž bylo vysídlení příhraničních oblastí Šumavy v důsledku 2. světové války. Absence původního obyvatelstva měla být v těchto lokalitách kompenzována náhradními osídlenci z vnitrozemí či reemigranty. Neporozumění a nesžití se s novým domovem, jež se odvíjelo od osobitého rázu Šumavy, však samozřejmě zanechalo své negativní následky.²⁴¹

---

²⁴¹ M. ANDĚRA a kol., *Šumava. Příroda, historie, život*, Praha 2003; F. HÁJEK, *Vývoj socializace zemědělství na Klatovsku*. Plzeň 1971; A. JANÁK, *Dějiny Sušicka*, Sušice 1938; V. VONDRUŠKA, *Život staré Šumavy*, Plzeň 1989; J. ZÁLOHA, *Šumava od A do Z*, České Budějovice 1984.

6.2 Jedinec versus stát

Po stručném nastínění průběhu československé kolektivizace a především jejích „nezákonných“ praktik, zaštitěných zneužitím právních norem a soudní moci, můžeme nyní pohlédnout na konkrétní projevy, „hlas lidu“, které tyto postupy v horažďovickém a sušickém regionu vyvolaly. V jednotlivých trestních spisech nalézáme nejeden důkaz o působení státního aparátu na jednotlivé zemědělce a to formou rozličných restrikcí a postihů za ně. Také k nám zde ale promlouvá především druhá strana tohoto „konfliktu“. Opatření zaměřená na ty všechny, kterým se nelíbila kolektivizační politika, jsme si již nastínili. Nyní nás zajímá především to, jak se k nim postavili a jak na ně reagovali hlavní aktéři tohoto procesu. K dosažení co možná největší autentičnosti a současně i objektivnosti nám poslouží, necháme-li tyto aktéry promlouvat jejich vlastními slovy. Zmíněné předání slova a prostoru pro osobní vystoupení nám snad nejlépe umožní opustit vždy ne plně „chápací přítomnost“ a vydat se proti proudu dějin do ovzduší nenavratitelnosti onoho konkrétního roku, měsíce, dne, ...Tváří v tvář v tomto nerovném zápase stojí proti komunistickému byrokratickému soukolí slabší a v určitém ohledu i bezmocní jedinci a přitom právě oni jsou ti odvážnější, kteří nemají strach vyjádřit svůj odpor ke zmíněným nepravostem a represím. Většinou jsou anonymně skryti pod trestným činem urážky nebo násilí na veřejném činiteli, případně útoků proti skupinám obyvatel apod. Většina žalovaných je samozřejmě spíše obětí „aktivity“ státu, než své vlastní. Jde o lidi, kteří se snažili poctivě a svědomitě plnit své úkoly, ale přes veškerou snahu je nakonec neadekvátnost a často i nereálnost pracovních požadavků stejně dohnala před soudní tribunál. Je zde i několik málo trestních spisů, které se netýkají přímo samostatně hospodařících zemědělců anebo nespádají pod legislativní opatření, speciálně vytvořené nebo upravené, proti této skupině obyvatel, ale i v nich zaznívá nespokojenost se zemědělskou politikou a jejími vedlejšími dopady na zemědělce, a proto jsem je též zařadil. V duchu právě uvedeného jsem do výběru zařadil též spisy, v nichž byli obvinění svého činu nakonec zproštěni, neboť ani jejich vypovídací hodnota o procesech kolektivizačního postupu není

bezpečná. Jde především o přestupky vůči JHP, jež nakonec svým očišťujícím or telem vypovídají o častých nejasnostech příslušných jednatelů a zmocněnců státního aparátu či naopak o přílišném zaujetí pro „svou věc“.

V průběhu let 1949-1959 bylo v agendě okresního (či lidového) soudu v Sušici a Horažďovicích zaznamenáno 145 výše uvedených trestních případů. Ještě než přistoupíme k pohledu na jednotlivá léta v daných okresech, pohlédněme, jak byly postihovány trestné činy související se zemědělstvím v celostátním měřítku. Průzkumová zpráva ministra spravedlnosti ze dne 16. června 1951 nám podává přehled o nejčastější trestné činnosti vesnických boháčů a malých a středních rolníků.²⁴² „*Odpor vesnického boháče se projevuje v nejrůznějších formách trestné činnosti od neplnění dodávkové povinnosti, zločinných akcí proti JZD až k účasti na velezrádných podnicích a k vraždám.*“²⁴³ Je zde uvedeno 12 oblastí jejich trestné činnosti, dokumentovaných konkrétními případy. Do trestné činnosti vesnického boháče spadají následující přestupky: vraždy; účast na velezrádných podnicích; jiné činy vesnických boháčů stíhané státním soudem; neplnění dodávkové povinnosti; zatajování půdy; zkrmování chlebového obilí, mouky a chleba; rozvracení JZD; činy proti JZD; trestné činy proti hospodářsko-technické úpravě půdy; trestná činnost proti ČSSS; verbální delikty a jiné formy trestné činnosti vesnických boháčů. Mezi jiné činy stíhané státním soudem patřilo např. vyvolání shluknutí osob za účelem znemožnění přechodu JZD na vyšší typ. Tyto činy, společně s vraždami a účastí na velezrádných podnicích náležely do pravomoci státního soudu. Další trestná činnost byla postihována okresními soudy. Zde je nutno ještě upřesnit jednu nejasnou kategorii a to „jiné formy trestné činnosti vesnických boháčů“. Sem bychom mohli zařadit např. poslech zahraničního rozhlasu, nedodržování plánovaného stavu hovězího nebo vepřového dobytka apod.

---

²⁴² Výňatek z průzkumové zprávy ministerstva spravedlnosti, týkající se postihování trestných činů v zemědělství, která byla zaslána sekretariátu Ústředního výboru Komunistické strany Československa. – J. PŠENIČKOVÁ (ed.), *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Vznik JZD 1951*, s. 155–168.

²⁴³ Tamtéž, s. 156.

Dále následuje zhodnocení trestné činnosti malých a středních rolníků, která „je stále dosti značná“. Nejčastější formou trestné činnosti malých a středních rolníků jsou verbální delikty. Pak následuje neplnění dodávkové povinnosti a opouštění usedlosti nebo neobdělání půdy (zejména v některých pohraničních oblastech). Nakonec následují trestné činy namířené proti ČSSS a narušující chod STS.

Ze všech zjištěných poznatků jsou pak vyvozeny některé závěry: „...Zločinná činnost třídních nepřátel na vesnici (vesnických boháčů) roste a nabývá čím dál tím více záluďnějších a zločinnějších forem;...Prokuratury i soudy musí při projednávání trestních věcí proti zemědělské politice si uvědomit podstatu třídního boje na vesnici a cíle zemědělské politiky. Případy musí být pečlivě vyšetřeny po stránce skutkové i politické tak, aby vynikl příkrý rozpor mezi vesnickým vykořisťovatelem a masou pracujících rolníků;...Prokuratury i soudy si musí uvědomit, že trest je prostředkem a nástrojem boje dělnické třídy. U vesnického boháče musí zásadně používat citelných peněžitých trestů a ustanovení o zabránění majetku ...; ... Prokuratury a soudy se nesmí nikým dát svést k nepřiměřenému nebo neuváženému zákroku proti malému a střednímu rolníkovi, jehož je třeba získávat.“²⁴⁴

---

²⁴⁴ J. PŠENIČKOVÁ (ed.), *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Vznik JZD 1951*, s. 167–168.

7. Trestní spisy 1949-1959

7.1 Rok 1949

V agendě sušického soudu, za rok 1949, zatím žádné námi hledané případy nenalzáme, ale v horažďovickém regionu jsou již v tomto prvním kolektivizačním roce zaevidovány první náznaky nespokojenosti.²⁴⁵ Tomáš Muchna²⁴⁶, rolník z Velenov, již dokonce na konci června 1948 vyjádřil svůj nesouhlas v provolání, že „*nynější právní poměr, čímž mínil lidově demokratické zřízení se dlouho neudrží, že se to brzy obrátí*“.²⁴⁷ Augustin Křivanec²⁴⁸, rolník ze Sedla zašel ve vyjádření své nespokojenosti ještě dále a jeho čin byl nakonec kvalifikován jako přestupek proti bezpečnosti těla. Jeho spory a následná krátká potyčka s dvěma dalšími rolníky jasně dokládají, jak mnoho vesnic bylo již v této době příkře rozděleno na dva znesvářené tábory. Na jedné straně stáli sympatizanti s komunistickým režimem, kteří, vstoupivší do jeho služeb, stali se pak na vesnici nástrojem k uskutečňování politické z vůle. Ve své činnosti však často naráželi na „tábor“ druhý, sestávající ze zarputilých odpůrců pokřiveného režimu, kteří jeho združstevňovací praktiky včas prohlédli. Výše uvedený Křivanec se při taneční zábavě ve Střelských Hošticích dostal do sporu s rolníkem Ladislavem Pavlovičem, kterému kromě jiného řekl: „*Co je komu do toho, že neplním kontingenty... Ty jsi se nechal zaprodati komunismu – propůjčuješ se k téhle věci chodit mě po chlívkách, fuj, hanba Tobě*“.²⁴⁹ Tento výrok uslyšel další přítomný rolník Stanislav Zemen, který hned přišel k Pavlovičovi, kterému řekl: „*Láďo – vezmi to na vědomí, já jsem Tvůj svědek*“.²⁵⁰ Tímto zapojením do „debaty“ si však vysloužil fyzický atak ze strany Křivance a v důsledku toho byl posledně jmenovaný rolník zažalován a souzen. Nakonec je zde ještě jeden případ v rámci přestupků vůči tehdejší zemědělské politice. Jde

---

²⁴⁵ SOkA Klatovy, fond OS Horažďovice T 1949, zn. T 64/49 (verbální delikt); zn. T 46/49 (přestupek proti bezpečnosti těla); zn. T 61/49 (podvod)

²⁴⁶ SOkA Klatovy, fond OS Horažďovice T 1949, zn. T64/49.

²⁴⁷ Tamtéž.

²⁴⁸ SOkA Klatovy, fond OS Horažďovice T 1949, zn. T46/49.

²⁴⁹ Tamtéž.

²⁵⁰ Tamtéž.

o případ Františka Pivničky²⁵¹ a jeho domácí porážky vepře. Ta sice byla schválena MNV v Kladrubech, ale na porážkový list byla uvedena váha mnohem nižší, než byla ta skutečná. K tomu došlo po naléhavých prosbách, kterými Pivnička vyživovací komisi MNV, jež kontrolu prováděla, ovlivnil. Tento případ je dokladem toho, že mezi místními orgány byli i lidé soucitní, s pochopením pro tíživou situaci některých zemědělců. Vzhledem k tomu, že je případ vlastně vytržen z kontextu a neznáme další souvislosti (např. hospodářskou situaci Pivničky, zda jeho naléhání bylo výrazem nedostatku či se za ním skrývala jen ziskuchtivost), musíme setrvat na poli polemizování a upustit od konkrétnějších závěrů, přičemž se ale morální hodnota tohoto lidského přístupu neumenšuje ani neztrácí .

7.2 Léta 1950 a 1951

Když pohlédneme na léta 1950 a 1951 uvidíme, že nespokojenost zemědělců s postupující kolektivizací přetrvává a vzhledem k zvýšenému počtu verbálních deliktů ještě narůstá. Zajímavý je i poměr tohoto druhu deliktů, společně s násilím na veřejném činiteli a jinými projevy nevole, k trestným činům, spojeným s hospodářskou aktivitou. Těch, které bychom mohli zařadit do první skupiny je 11²⁵², zatímco do zbývajících kategorie jich můžeme zařadit jen 6²⁵³. Vidíme tedy, že na zemědělce zatím v takové míře ještě nedopadly hospodářské restriktce, zatím se jim daří odolávat a plnit na ně kladené nároky, což možná považují za adekvátní argument pro svůj odpor a nesouhlas. Celkem je za tyto dva roky tedy zaznamenáno 15 příslušných trestních záznamů. Příkladem hromadnějšího odporu je případ pěti zemědělců ze Štipoklas, okres Horažďovice. Josef Klaus, Karel Šíma, Josef Šůs,

---

²⁵¹ SOkA Klatovy, fond OS Horažďovice T 1949, zn. T61/49.

²⁵² SOkA Klatovy, fond OS Horažďovice T 1950-1951, zn. T 31/50 (křivé obvinění); zn. T 77/50 (verbální delikt); zn. T 91/50 (zneužití úřední moci); zn. T 107/50 (urážka veřej. činitele); fond OS Horažďovice T 1951, zn. T 24/51 (rušení výkonu pravomoci veřej. činitele); zn. T 57/51 (opilství a ublíž. na zdraví); zn. T 64/51 (násilí na veřej. činiteli); fond OS Sušice T 1950, zn. T 145/50 (násilí na veřej. činiteli); zn. T 15/51 (vzbouření); fond LS Sušice T 1951, zn. T 66/51 (pobuřování proti republice); zn. T 88/51 (násilí na veřej. čin.).

²⁵³ SOkA Klatovy, fond OS Horažďovice T 1950-1951, zn. T 13/50 (neplnění dodávek-zproštění); zn. T 12/50 (neplnění dodávek-zproštění); fond OS Horažďovice T 1951, zn. T 75/51 (rozkrádání a poškoz. národ. majetku-

František Rada, Antonín Jiříček zde byli obviněni z trestného činu pobuřování proti republice, popuzování a šíření poplašných zpráv.²⁵⁴ V březnu 1950 v hostinci Josefa Rouba, před více než 50-ti zemědělci prohlásili, že k výkupu nic nenabídnou a nepřistoupí za žádných okolností na kolektivní hospodaření v obci. Zemědělci byli do uvedeného hostince svoláni za účelem výkupu brambor a rozplánování jarních prací dle vládního usnesení. Když byli obvinění vyzváni zástupcem ONV Horažďovice k diskusi, jako první prohlásil předseda JSČZ Josef Klaus: „*Jdu pro orgány z okresního národního výboru na MNV a na místě si to s nimi vyřídíme*“.²⁵⁵ Ještě než Klaus z hostince odešel, křičel na něho Karel Šíma: „*Přines s sebou zároveň plán jarních prací pro obec a já jej zde na místě roztrhám*“.²⁵⁶ František Rada k tomu pak prohlásil: „*Všechno bylo lepší za Hitlera, než je nyní*“.²⁵⁷ A nakonec k tomu ještě dodal František Dospiva: „*Dříve chodili žebrati jen žebráci a nyní chodí žebrati jen vláda. Vláda na oko potírá šmelinu a zatím vláda nejvíce šmelinaří*“.²⁵⁸ Pak přišel k zástupci ONV Antonín Jiříčka a řekl mu: „*Měl jsi štěstí, že jsi s námi jednal slušně, kdybys jednal ostře, tak si byl zde mrtvý*“ Poté bylo v hostinci křičeno: „*Gottwald řekl, až k vám někdo přijde na vesnici dělat kolchozy, vemte klacek a řežte ho*“.²⁵⁹ Tato věta byla reakcí na proslov tehdejšího předsedy vlády Gottwalda, který se v té době za účelem získání moci plně zříkal cesty kolchozů a sovchozů.²⁶⁰ Na to bylo hromadně a několikrát za sebou zvoláno: „*To je vůle lidu*“.²⁶¹ Z těchto posledních výroků je zřejmé, že zemědělci projevující odpor a dopouštějící se příslušných trestných činů vlastně v jistém slova smyslu jednali s „posvěcením“ tehdejšího prezidenta a tedy paradoxně

---

zproštěn); fond OS Sušice T 1950, zn. T 75/50 (ohrožení JHP–zproštěn); zn. T 177/50 (sabotáž–zproštěn); fond LS Sušice T 1951, zn. T 96/51 (ohrožení JHP).

²⁵⁴ SOkA Klatovy, fond OS Horažďovice T 1950–1951, zn. T77/50.

²⁵⁵ Tamtéž.

²⁵⁶ Tamtéž.

²⁵⁷ Tamtéž.

²⁵⁸ Tamtéž.

²⁵⁹ Tamtéž.

²⁶⁰ „*Prostě chceme, aby vám již nikdo nikdy nemohl lhát, že se u nás budou zavádět kolchozy. Napříště pamatujte, že každý, kdo k vám přijde s takovou šeptandou do vesnice, patří k záškodníkům a rozvratníkům a žeňte ho ze vsi sviňským krokem!*“ – Zemědělské noviny, 29. a 30. únor 1948.

²⁶¹ SOkA Klatovy, fond OS Horažďovice T 1950–1951, zn. T77/50.

nic protiprávního ani protistátního nedělali, neboť k tomu měli oprávnění z míst nejvyšších. Vždyť to byl právě Gottwald a jeho blízcí spolupracovníci, kteří odmítali cestu kolchozů a zaštiťovali se svým vlastním postupem. Důvěra v ně vložená však nedošla svého zúročení a ukázala se býti velmi špatnou investicí. Zmínění zemědělci ze Štipoklas však byli rozhodnuti nevzdat se tak snadno a ve svém odporu vytrvat. Poté, co úředníci ONV museli s nezdarem opustit Štipoklasy, počali se místní zemědělci radit, jak nadále postupovat proti myšlence na kolektivní hospodaření. Padlo několik návrhů, mezi nimi i hromadná protestní delegace na ONV Horažďovice. Ta však byla zamítnuta z obavy, aby na úředních místech nevyvolala dojem vzpoury nebo vzbouření. Nakonec prohlásil předseda MNV Josef Šūs: „*Uděláme to tak, že počkáme, až zase někdo z okresu přijede do obce, já nechám ihned vybubnovati a vy všichni sem přijdete. Zde budeme žádati, aby nás nechali hospodařiti po starém, nepřistoupíme na plánování jarních prací a budem prosazovati vůli lidu, ...*“²⁶² I přesto, že se KSČ často odvolávala právě na vůli lidu, tento její projev se jí nehodil a nezamlouval a snažila se ji patřičnými prostředky umlčet či zmanipulovat.

K druhému vybranému případu z roku 1950 došlo v obci Dražovice, okres Sušice a má též rysy masovějšího charakteru. Jde o trestný čin vzbouření a jeho hlavním aktéry jsou Josef Pinkas a Josef Kůstka.²⁶³ Josef Pinkas byl za první republiky organizován u odnože agrární strany, která se nazývala „Domovina“²⁶⁴, až do roku 1948 byl členem MNV, ale při jeho reorganizaci byl pro svůj záporný postoj vyloučen. Byl označován za jakousi hlavu reakce, která se u něho, mimo jiné také za účelem hromadného poslechu cizího rozhlasu, scházela. Kůstka je charakterizován podobně jako Pinkas a oba se společně „*všemožně snažili oddáliti co nejvíce budování a vybudování socializace na našem venkově*“.²⁶⁵ Celý případ začíná návštěvou

---

²⁶² SOkA Klatovy, fond OS Horažďovice T 1950-1951, zn. T77/50.

²⁶³ SOkA Klatovy, fond OS Sušice T 1950, zn. T15/51.

²⁶⁴ Organizace drobných rolníků a domkářů v ČSR 1918–1938, spjatá s agrární stranou; sdružovala žadatele o přiděl půdy v rámci pozemkové reformy z 1919. – *Encyklopedický slovník*. Praha 1993.

²⁶⁵ SOkA Klatovy, fond OS Sušice T 1950, zn. T15/51.

veřejných funkcionářů u Pinkase, požadujících od něj zapojení do žňových prací. Ten účast přislíbil, ale po odchodu funkcionářů dostává jeho manželka nervový záchvat. Následně Pinkas veřejně rozhlásil, že manželku ranila mrtvice a obvinil z této zdravotní újmy oba veřejné funkcionáře. Tato skutečnost vyvolala sročení přibližně 65 osob a takto vzniklý pobouřený dav napadl instruktora pro žňové práce Šindeláře, újezdního tajemníka Tučka a předsedu místní organizace KSČ Rejžka. Obviněný Kůstka je dále podezřelý, že popuzoval přítomné proti instruktorovi Šindeláři, když na něj křičel, že „*toto co oni dělají není demokracie, ale svinstvo a zlodějna*“.²⁶⁶ Pak byl jmenovaný instruktor vyveden Kůstkou až za jmenovanou vesnici s poznámkou, že „*jakmile se ve vesnici jenom ohlédne, že bude ukamenován*“.²⁶⁷ I přesto, že tato vzpoura byla vyvolána jakousi „fámou“, můžeme v ní hmatatelně zaznamenat potlačovanou nespokojenost, jež i takovouto nekonvenční situaci využila ke spuštění mechanismu, jenž dal této potlačované nespokojenosti průchod. I kdyby tato epizoda neobsahovala ani zrno pravdy, v chování Pinkase a výrocích Kůstky je úmyslný „odboj“ nepopíratelný.

I další případ je svědectvím nenávisti, která na venkově spolu s kolektivizací zapustila své kořeny. I když pachatelem trestného činu není člověk pracující v zemědělství, z případu je zřejmé, že s kolektivizační politikou měl co dočinění. Závozník ČSD Josef Bohatý je obviněn z trestného činu ublížení na zdraví, neboť „*jinému úmyslně ublížil na zdraví proto, že poškozený je stoupencem lidově demokratického řádu*“.²⁶⁸ Tímto stoupencem je místopředseda JZD z Velešic František Sluka. Celý případ se odehrává v hostinci u Hlaváče, kde se konala veřejná schůze, jíž se zúčastnil i obviněný Bohatý. Po příchodu do hostince si sedl ke stolu, jehož osazenstvo tvořili vesničtí boháči, kteří „*se rušně bavili a hráli na harmoniku*

---

²⁶⁶ SOkA Klatovy, fond OS Sušice T 1950, zn. T15/51.

²⁶⁷ Tamtéž.

²⁶⁸ SOkA Klatovy, fond OS Horažďovice T 1951, zn. T57/51.

*různé písně i provokativního obsahu, např.: „Pan Masaryk nám rozkaz dal“ apod.“.*²⁶⁹ Po skončení schůze zůstal Bohatý se svou společností. Bezpečnostními orgány bylo zjištěno, že před půlnocí *„se přítomní od stolu, kde seděl obviněný, pomalu rozcházeli ven, kde se domlouvali na určitých věcech a pak se opět vraceli zpět, přičemž obviněný Bohatý zůstal na dvoře hostince“.*²⁷⁰ Po chvílce vyrazil na toaletu místopředseda JZD Fr. Sluka a člen JZD Petr Škampa. V přítomí dvora však čekal na Sluku Bohatý a úderem do obličeje jej napadl. Poté, když *„v sebeobraně Sluka držel obviněného na zemi, přišel k nim rolník Průcha (o výměře 19.60 ha), který něco nesrozumitelného řekl, v tom obviněný vyskočil a udeřil Sluku znovu do obličeje a omráčil jej...“*²⁷¹ I přesto, že tento konflikt mohl být chápán jako pouhé vyjádření osobní zášti, zdá se pravděpodobnější jeho druhá možná verze – tedy že se jednalo o protikolektivizační postoj. Vede nás k tomu několik indicií, včetně počáteční „porady“ u společného stolu vesnických boháčů. Zdá se tedy, že tento čin byl naplánován skupinou vesnických boháčů a Bohatý se pouze zhostil jeho realizace. Že se terčem útoku stala osoba zastávající funkci místopředsedy JZD, nebude náhodné stejně jako i „objevení se“ rolníka Průchy v závěrečné fázi, u nějž je záměrně uvedena výměra půdy, poukazující na příslušnost k vesnickým boháčům.

K roku 1951 si krátce uveďme ještě dva případy. Jde o trestné činy násilí na veřejném činiteli a pobuřování proti republice. V prvním případě je to obžaloba Josefa Podlešáka²⁷², majitele hospodářské usedlosti v Tedražicích v sušickém okrese. Podlešák je charakterizován jako zemědělec plnící dodávkové povinnosti vesměs špatně a udržující styky s velkými sedláky. Trestného činu se dopustil tím, že *„na svém dvoře napadl předsedu MNV Jakuba Penu, aby k němu nechodil a nadával mu, že sežral celý statek a že chce sežrat i jeho“.*²⁷³ Druhým provinilcem ze sušického okresu je Ladislav Klíma²⁷⁴, jenž nevěřil, že současný stav a praktiky by mohly mít delšího trvání. Tento zemědělec

---

²⁶⁹ Tamtéž.

²⁷⁰ SOKa Klatovy, fond OS Horažďovice T 1951, zn. T 57/51.

²⁷¹ Tamtéž.

²⁷² SOKa Klatovy, fond LS Sušice T 1951, zn. T 88/51.

²⁷³ Tamtéž.

se záporným poměrem k lidově demokratickému zřízení a odpůrce JZD prohlásil: „*Už to nebude dlouho trvat, za rok si to povíme, za rok se bude střílet.*“²⁷⁵ Za tuto větu byl odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v délce trvání 2 měsíců a peněžité pokutě 5000 Kč. Proti tomuto rozsudku se však odvolal a dosáhl podmíněného odkladu výkonu trestu na 2 roky.

7.3 Rok 1952

Rok 1952 je v zemědělské trestné činnosti stejný jako rok předchozí, alespoň co se počtu záznamů týče. Jen počet deliktů vyvolaných „záměrnou aktivitou proti státu“ a těch spadajících do kategorie „narušení hospodářského plánu“ se obrátil. Tento rok se také vyznačuje větším nátlakem na dodávkovou činnost a produkci stále samostatně hospodařících zemědělců, odmítajících vstup do JZD. V následných trestech můžeme sledovat i zostřený postup justice, vyznačující se značně zvýšenou sazbou jednotlivých trestů. Trestných činů, které bychom mohli zahrnout do kategorie ohrožení jednotného hospodářského plánu je tedy v tomto období 10.²⁷⁶ Trestných činů násilí na veřejném činiteli a útoku proti skupinám obyvatel je pak 5²⁷⁷.

Celou situaci nejlépe dokumentují následné případy ohrožení jednotného hospodářského plánu a s nimi související tvrdé rozsudky. Prvním z nich je Jaroslav Kopačka²⁷⁸ z Želenova (okres Sušice), majitel hospodářské usedlosti o výměře 32.01 ha. Je obviněn z trestného činu sabotáže, neboť „*v průběhu hospodářského roku 1951 a v první polovině roku 1952 na svém hospodářství jako samostatný zemědělec nesplnil povinnost svého povolání.*“²⁷⁹ To znamená, že v hospodaření neprokázal dostatečnou úroveň a péči, neuspokojivě pečoval o krmení

---

²⁷⁴ Tamtéž, zn. T66/51.

²⁷⁵ SOkA Klatovy, fond LS Sušice T 1951, zn. T 66/51.

²⁷⁶ SOkA Klatovy, fond OS Horažďovice, zn. T 98/52 (ohrožení JHP); fond LS Sušice T 1952, zn. T 105/52 (sabotáž); zn. T 135/52 (ohrožení JHP); zn. T 136/52 (ohrožení JHP); zn. T 137/52 (ohrožení JHP); zn. T 185/52 (sabotáž); zn. T 131/52 (ohrožení JHP); zn. T 105/52 (ohrožení JHP); zn. T 104/52 (ohrožení JHP); zn. T 122/52 (ohrožení JHP).

²⁷⁷ SOkA Horažďovice, fond OS Horažďovice T 1952, zn. T 9/52 (násilí na veř. činiteli); zn. T 13/52 (násilí na veř. činiteli); zn. T 16/52 (opilství a útoky proti skupinám ob.); fond LS Sušice T 1952, zn. T 147/52 (násilí na veř. činiteli); zn. T 94/52 (násilí na veř. činiteli).

²⁷⁸ SOkA Klatovy, fond LS Sušice T 1952, zn. T105/52.

a chov dobytka, nedodržel jeho plánovaný stav a nedodal povinné zemědělské dodávky. „*Obviněný je typickým nepřítelem našeho společenského řádu. Narušuje a dezorganizuje náš jednotný hospodářský plán. Svým jednáním často strhává k takovému jednání i ostatní velké zemědělce.*“²⁸⁰ Za to je odsouzen k trestu odnětí svobody na dobu 5 let, navždy ke ztrátě čestných práv občanských, propadnutí veškerého jmění a zákazu pobytu v sušickém okrese na 10 let. Celé toto rozhodnutí bude navíc uveřejněno.

Znovu se zde také setkáváme s našimi dvěma „starými známými“ z Dražovic. Stále vytrvalí odpůrci, vesničtí boháči Josef Kůstka²⁸¹ a Josef Pinkas²⁸² soustavně neplní v některých produktech dodávkové úkoly a jsou tak odsouzeni za ohrožení jednotného hospodářského plánu. Kůstka „*jest naprostým nepřítelem našeho státního zřízení, nezapojil se do budovatelského úsilí našeho lidu a zřejmě sabotuje živočišnou výrobu, aby tak narušil plynulé zásobování a zlepšení životní úrovně obyvatel*“.²⁸³ Je odsouzen k 2 rokům odnětí svobody, ztrátě čestných práv občanských a propadnutí jmění. Pinkas, „*s naprosto nepřátelským postojem k lidově demokratickému zřízení a zásadní odpůrce socializace vesnice*“²⁸⁴, je odsouzen k 10 měsícům odnětí svobody, peněžitému trestu 40 000 Kčs (v případě nedobytnosti náhradní trest 6 měsíců) a ztrátě čestných práv občanských. Oba rozsudky budou uveřejněny.

Dalším, kdo uvázl v komunistické legislativní síti je František Firch²⁸⁵ z Jindřichovic (okres Sušice), který se měl také dopustit ohrožení jednotného hospodářského plánu. Jako většina ostatních, samostatně hospodařících zemědělců a především vesnických boháčů, je nátlakovou politikou komunistů odsouzen k živoření a jeho hospodářství k postupnému chátrání. Hájí se tím, „*že na všechny úkoly v současné době mu uložené nemůže postačiti, ježto je na veškerou*

---

²⁷⁹ Tamtéž.

²⁸⁰ SOkA Klatovy, fond LS Sušice T 1952, zn. T105/52.

²⁸¹ Tamtéž, zn. T 135/52.

²⁸² Tamtéž, zn. T 137/52.

²⁸³ SOkA Klatovy, fond LS Sušice T 1952, zn. T 135/52.

²⁸⁴ Tamtéž, zn. T 137/52.

²⁸⁵ Tamtéž, zn. T 131/52.

*práci sám. Hospodářství je ve špatném stavu, což poukazuje na naprostý nedostatek finančních prostředků.*²⁸⁶ „*Obviněný neučinil žádného opatření, neupozornil orgány veřejné správy a nikdy nenabídl své hospodářství MNV v Jindřichovicích, aby pozemky mohly býti řádně obdělány...je zřejmé, že tak jako ostatní vesničtí boháči očekává zvrát státního zřízení a návrat kapitalistického hospodářského systému ve kterém by pak hospodařil jako v době 1. republiky, za plného využívání cizích pracovních námezdních sil. Hospodářství vede podle svého volného uvážení, bez ohledu na zájmy celku a plánovaného hospodářství.*“²⁸⁷ Je odsouzen k trestu odnětí svobody na dobu 18 měsíců, peněžité pokutě 50 000 Kčs (6 měsíců jako trest náhradní), ztrátě čestných práv občanských a propadnutí veškerého jmění. Po odvolání mu není uložen peněžitý trest a to jen z důvodu, že by byl zřejmě nedobytný.

Dalším, kdo ohrožuje jednotný hospodářský plán z nedbalosti, je soukromě hospodařící rolník Jaroslav Kopačka²⁸⁸ z Frymburku (okres Sušice). Část spisu vypovídající o jeho charakteristice naznačuje mimo jiné i o to, jak fungovaly dřívější vztahy a sousedská výpomoc na vesnici. Kopačka byl synem největšího místního sedláka, vlastnil traktor a dva páry koní. Obojí využíval k tomu, že pomáhal drobným zemědělcům na jejich malých polích, přičemž ti mu tuto výpomoc následně odpracovali na jeho usedlosti. Po únorovém převratu, který s sebou přinesl ideologii hlásající myšlenky třídního boje a třídního vykořisťování, tedy od doby „*kdy toto bylo Kopačkovi znemožněno, stal se Kopačka otevřeným nepřitelem dnešního státního zřízení a otevřeně se proti tomuto zřízení stavěl*“. „...*dovedl vždy vystupovati jako sedlák. Nyní když již nemůže využívatí tohoto svého výhodného postavení, snaží se vyvolat dojem chudáka, kterému bylo ublíženo.*“²⁸⁹ To, že nemá kladný postoj k tehdejšímu státnímu zřízení projevil zejména tím, že nepodepsal Pakt míru, neplnil dodávky a navíc se pokusil o rozbití schůze ve Frymburku. Odhodlaný postoj zaujal též jeho otec, který

---

²⁸⁶ Tamtéž.

²⁸⁷ SOkA Klatovy, fond LS Sušice T 1952, zn. T 131/52.

²⁸⁸ Tamtéž, zn. T 105/52.

roztrhal vyhlášku, ve které byl označen jako sabotér zásobování. Původní obvinění je mu překvalifikováno na trestný čin sabotáže, za což dostává 5 let odnětí svobody, ztrácí čestná práva občanská, propadá mu veškeré jmění a je mu zakázán pobyt v sušickém okrese na 10 let. Rozhodnutí bude opět uveřejněno.

Nakonec si z kategorie ohrožení jednotného hospodářského plánu uveďme ještě jeden poslední příklad. Půjde o Josefa Cábu²⁹⁰ z Čimic, opět zemědělce ze sušického okresu. Tento nyní vesnický boháč plnil dobře své dodávky nejen po dobu okupace, ale i do roku 1948 a to neméně dobře. *„Teprve od doby Vítězného února 1948, kdy dělnická třída počala zatlačovati velkostatkáře a vesnické boháče, začal Cába z nenávisti k dělnické třídě své dodávky sabotovat. Činí dojem člověka, který nemá kladný poměr k lidově demokratickému zřízení a který stále čeká na nějaký převrat, který by mu byl příznivý. Cába věří, že Amerika jej vysvobodí... projevuje nepřátelství vůči socialistickému budování, zvláště je zaujat proti socializaci vesnice. Ke svému ospravedlnění udává, že mu byly předepsány dodávky nesplnitelné a že má málo pracovních sil.“*²⁹¹ Otázka, proč jeho řádná dodávková povinnost doznala s nástupem KSČ k moci takového obratu, snad již nepotřebuje žádného vysvětlení. Z čiré nenávisti k dělnické třídě to jistě nebylo. Odpověď můžeme hledat jak ve slovech jeho obhajoby, tak i ve „vyhlazovací“ kulacké politice komunistického režimu obecně. Cába je obviněn z trestného činu sabotáže a postup obžaloby je stejný jako u ostatních „sabotérů“. Jeho hospodářství bylo nejdříve nemilosrdnou politikou zruinováno a hospodář ožebračen tak, že se pro něj jeho usedlost stala neúnosným břemenem, o plnění nereálných dodávek ani nemluvě. Tento proces byl pak v trestním spise zaznamenán takto: *„Své hospodářství, které bylo pokládáno za nejlepší v obci, zanedbal v nepřátelském úmyslu vůči lidově demokratickému zřízení natolik, že nyní je nejhorší v obci a to jen proto, aby mohl Cába – vesnický boháč, sabotovati nařízení lidových orgánů, resp. Aby nemusel dodávati*

---

²⁸⁹ Tamtéž.

²⁹⁰ SOkA Klatovy, fond LS Sušice T 1952, zn. T 104/52.

²⁹¹ Tamtéž.

*zemědělské produkty. Dělá ze sebe pronásledovaného a udrženého zemědělce. Toto činí však jen proto, aby si udržel své hospodářství a aby pak, až přijdou Američané, mohl dále svým majetkem vykořisťovati pracující, neboť se nemůže smířiti se spravedlivým řádem naší lidově demokratické republiky.*²⁹² Je nakonec odsouzen k 5-ti letům odnětí svobody, ztrátě čestných práv občanských, propadnutí veškerého jmění a zákazu pobytu v okrese na 10 let. Rozhodnutí bude uveřejněno.

Na dvou následujících předposledních případech z roku 1952 si ukážeme, že postoj odporu nezaujímal jen vesničtí boháči, ale též i menší rolníci. Zde se již také přesouváme do „druhé kategorie“ trestných činů. Jako prvního zmíníme Václava Hlaváče²⁹³, zemědělce o výměře 2.51 ha z Myslíva (okres Horažďovice). Ten „*užil pohrůžky násilí proti veřejným činitelům pro výkon jejich pravomoci, čímž spáchal trestný čin násilí na veřejném činiteli*“.²⁹⁴ Tento čin spáchal, když na lípu v Myslívě upevnil vlastnoručně napsaný leták výhrušného charakteru. V něm hrozil „*oběšením funkcionářům lidosprávy Františku a Vojtěchu Moravcovým a Aloisu Kaislerovi, že tito nebudou ani pohřbeni, vrány že ozobají jejich pozůstatky a kosti, že budou hozeni do rybníka.*“²⁹⁵ K tomuto činu jej vyprovokoval postup JZD, jež mu odebralo a do vlastního užívání převzalo pozemky, které měl v nájmu přes 40 let.

Druhým „hříšníkem“ je Miloslav Kolerus²⁹⁶, rolník z Červené. Kolerus má „*v obci Červené vytvořenou kolem sebe skupinu lidí, kteří jsou takového ražení jako on sám. Je taktickým odpůrcem JZD a bylo by dobré jmenovaného jako osobu nespolehlivou z obce Červené vysídlit, aby se tak nechali ve zmíněné obci vytvořit podmínky pro JZD, ježto jmenovaný taktickým způsobem podrývá morálku některých zemědělců*“.²⁹⁷ Trestného činu násilí na veřejném činiteli se dopustil, když napadl sběrače mléka Fr. Štourala, který ve funkci zemědělského

²⁹² SOkA Klatovy, fond LS Sušice T 1952, zn. T 104/52.

²⁹³ SOkA Klatovy, fond OS Horažďovice T 1952, zn. T 13/52.

²⁹⁴ Tamtéž.

²⁹⁵ Tamtéž.

²⁹⁶ SOkA Klatovy, fond LS Sušice T 1952, zn. T 94/52.

referenta nekompromisně trval na přesném plnění všech předepsaných dodávek místních zemědělců, čímž se stal člověkem neoblíbeným a nenáviděným a navíc rolníka Koleruse nařkl z machinací, jejímž důsledkem měla být příliš malá tučnost mléka. Za to, že „neudržel své nervy“ byl potrestán 2 měsíci odnětí svobody a pokutou 10 000 Kčs (1 měsíc odnětí svobody jako trest náhradní).

Posledním trestaným je sice zemědělec, ale jeho agrese vyjadřuje více méně spíše pocity jiné sociální skupiny – živnostníků, kterou postihl podobný osud jako selský stav.²⁹⁸ Na toto jeho bývalé sociální zařazení můžeme usuzovat jak z jeho výroků, tak především ze zmínky o jeho dřívějším vlastnictví. Vojtěch Zoubek²⁹⁹ ze Svěradic (okres Horažďovice) je zemědělec, který dříve vlastnil živnost řeznickou, hostinskou a biograf. U tohoto případu je zajímavé i to, že je jako mnoho jiných podobných přestupků spojen s trestným činem opilství. Do jisté míry by se dalo polemizovat o tom, zda by k mnoha těmto činům došlo, nebýt požití nějakých alkoholických nápojů. Je možné, že tyto projevy nesouhlasu a odporu, tlumené přece jen určitým tlakem strachu, došly svého odhalení teprve až po odbourání určitých zábran. Alkohol mohl být pro mnohé jakýmsi „lékem“ a tišitelem jejich frustrace. U těch odvážnějších a vzpurnějších pak mohl být prostředkem, dodávajícím odvalu k protestu, i přes vědomí následné represivní reakce. Tento závěr samozřejmě nemůžeme generalizovat na všechny případy, ale dle všeobecně známých účinků alkoholu se dá usuzovat, že u některých povah mohl odstranit pouta, jimiž byl svázán jejich „pud sebezáchovy“. Zoubek tedy v opilosti „užil proti jinému pohrůžky násilí, proto, že poškozený jest stoupencem lidově demokratického řádu a veřejně hanobil skupinu obyvatelů republiky proto, že jsou stoupenci lidově demokratického řádu, čímž spáchal útoky proti skupinám obyvatelů“.³⁰⁰ V restauraci „Modrá hvězda“ v Horažďovicích vyhrožoval příslušníku KSČ Erbanovi slovy: „Vy

---

²⁹⁷ Tamtéž.

²⁹⁸ Srov. Z. JIRÁSEK, *K likvidaci soukromého podnikání v Československu*, in: *Stránkami soudobých dějin*, Praha 1993, s. 208–226.

²⁹⁹ SOKA Horažďovice, fond OS Horažďovice T 1952, zn. 16/52.

³⁰⁰ Tamtéž.

*komunistický svině, já si to s vámi vyřídím se všema, já jsem Zoubek. Já si to s tebou vyřídím ty pse, ty mne chceš zničit, vrahu, paliči. Já tě ty pse bídná proštochnu a rozpáru.*³⁰¹ Přičemž držel otevřený kapesní nůž a šel za Erbanem. Nebýt Dvořákové, která mu nůž vytrhla z ruky, mohl zamýšlený čin uskutečnit. Dále veřejně hanobil příslušníky KSČ slovy: *„150.000 Kčs mi vzali, 2 auta mi vzali, biograf mi vzali, ale prdel mně nevzali, abych se mohl na ně vysrat, také se na ně vyseru. Vy všiváci, lumpové, psí bídný.*“³⁰² Jak vidíme, Zoubkova zášť vůči komunistickému režimu byla opravdu silná a v hloubi srdce zakořeněná.

7.4 Rok 1953

Rok 1953 představuje na námi zkoumaném poli vzestupnou tendenci. V porovnání s předcházejícími léty dochází k poměrně prudkému nárůstu námi sledovaných soudních případů. Celkem je u sušického a horažďovického soudu zaznamenáno 41 případů³⁰³ spojených se „zemědělskou politikou“. Kromě výše zmiňovaných, jež jsme dělili do obecnějších kategorií „aktivního odporu“ a „dopadů zemědělské restriktivní politiky“, se nám zde, krom dalších spíše ojedinělých případů, objevuje další početnější skupina. Jde o činy označené nejčastěji jako rozkrádání majetku lidového družstva či národního majetku a souvisí s celonárodní vlnou kolektivizační krize a masového vystupování z JZD.

---

³⁰¹ Tamtéž.

³⁰² SOkA Horažďovice, fond OS Horažďovice T 1952, zn. 16/52.

³⁰³ SOkA Klatovy, fond LS Horažďovice T 1953, zn. T 132/53 (rozkrádání majetku lidového družstva); zn. T 130/53 (rozkrádání majetku lid. družstva); zn. T 109/53 (rozkrádání majetku li. družstva); zn. T 104/53 (podvod); zn. T 94/53 (vyhrožování); zn. T 79/53 (šíření poplašné zprávy); zn. T 78/53 (urážka veř. činitele); zn. T 73/53 (urážka veř. činitele); zn. T 72/53 (urážka veř. činitele); zn. T 70/53 (násilí na veř. činiteli a útoky proti skupinám ob.); zn. T 61/53 (sabotáž); zn. T 60/53 (návod k trestnému činu násilí na veř. činiteli); zn. T 37/53 (urážka veř. činitele); zn. T 23/53 (násilí na veř. činiteli); zn. T 17/53 (ohrožení JHP); fond OS Horažďovice T 1953-4, zn. T 24/53 (pobuřování proti republice); zn. T 81/53 (ohrožení JHP); fond LS Sušice T 1953, zn. T 4/53 (pokus TČ ohrožení zásobování); zn. T 3/53 (pokus TČ ohrožení JHP); zn. T 2/53 (pokus TČ ohrožení JHP); zn. T 93/53 (urážka veřejného činitele); zn. T 73/53 (rozkrádání a poškozování majetku lid. družstev); zn. T 68/53 (rozkrádání majetku lid. družstev); zn. T 49/53 (podvod); zn. T 43/53 (násilí na veř. činiteli); zn. T 37/53 (ohrožení JHP); zn. T 28/53 (ohrožení JHP); zn. T 26/53 (ohrožení JHP); zn. T 24/53 (ohrožení JHP); zn. T 10/53 (ohrožení JHP); zn. T 145/53 (poškoz. národ. majetku z nedbalosti); zn. T 118/53 (rozkrádání a poškoz. majetku národ. a lid. družstev); zn. T 16/53 (přestupek ochrany občan. soužití); zn. T 119/53 (krádež-zproštění); zn. T 108/53 (rozkrádání národ. majetku); zn. T 88/53 (správní přestupek proti ochraně národ. majetku); zn. T 160/53 (urážka veř. činitele); zn. T 149/53 (nebezpečné vyhrožování ohněm); zn. T 158/53 (rozkrádání a poškoz. majetku nár. a lid. družstev-zproštění); zn. T 156/53 (poškozování národ. majetku); zn. T 169/53 (násilí na veř. činiteli).

V této nové skupině si uveďme například proces s Josefem Šlechtou³⁰⁴. Tento soukromý zemědělec se dopustil trestného činu rozkrádání majetku lidového družstva, když odvezl ze stohu slámy JZD 2 fůry o váze 10 q. Tento čin omlouval tím, že „*při vstupu do JZD byl od něho odvezen stoh slámy bez vážení a proto se domníval, že nyní není nutné slámu vážit a o příděl představenstvo JZD žádat*“.³⁰⁵ Šlechta vstoupil do JZD v roce 1952, v září 1953 však, i kvůli svým nepokrokovým názorům, vystoupil. „*Jednání obviněného je pro společnost nebezpečné, neboť se jedná o majetek JZD, kdy každé bytí i sebemenší rozkrádání je pro družstvo velmi škodlivé, neboť takovéto drobné rozkrádání socialistického vlastnictví se neustále vyskytuje a působí při budování družstva velké škody*.“³⁰⁶

Trestného činu rozkrádání a poškozování majetku lidových družstev se dopustil i František Hlaváč³⁰⁷, dříve samostatný zemědělec o výměře 6.20 ha, nyní člen JZD III. typu. Jako člen JZD si bez souhlasu představenstva vzal ze společné stáje JZD 2 dojnice (původně jeho) a umístil je zpět do své vlastní. Svě krávy odvedl, protože pro ně nebyl dostatek krmiva a následkem toho byly ve špatném stavu. Podle zprávy orgánů SNB se projevuje jako osoba, která nesouhlasí s lidově demokratickým zřízením a inklinuje spíše k větším zemědělcům. „*Přesto je soud názoru, že jde o osobu, kterou není třeba nějak izolovati od společnosti, ale je nutno přesvědčovati*.“³⁰⁸ A to i přesto, že šlo o trestnou činnost značné společenské nebezpečnosti. Jeho „*jednání bylo způsobilé tomu, aby přivodili úplné zhroucení družstva a tak ve značné míře ohrozilo socializaci vesnice*“.³⁰⁹

Dalším případem, dokládajícím kolektivizační krizi, nechť k nejasnému kolektivnímu hospodaření a touhu pracovat opět na svém, je dělník a malý zemědělec Josef Zahrádka³¹⁰. Také se dopustil trestného činu rozkrádání a poškozování majetku lidových družstev,

---

³⁰⁴ SOkA Klatovy, fond LS Horažďovice T 1953, zn. T 132/53.

³⁰⁵ SOkA Klatovy, fond LS Horažďovice T 1953, zn. T 132/53.

³⁰⁶ Tamtéž.

³⁰⁷ SOkA Klatovy, fond LS Sušice T 1953, zn. T 73/53.

³⁰⁸ Tamtéž.

³⁰⁹ Tamtéž.

³¹⁰ SOkA Klatovy, fond LS Sušice T 1953, zn. T 118/53.

konkrétně JZD III. typu Čepice (okres Sušice). Zde posekal trávu na louce patřící JZD, usušil ji a pak odvezl do svého obydlí. Tato louka původně patřila jemu, ale jako soukromě hospodařícímu zemědělci mu byla zabráná a on dostal náhradní pozemky mimo hony JZD. Své chování hájí tím, že „*po vsi se říkalo, že se družstvo rozpadne a že si bude sekát každý louku svou, která byla dříve jeho vlastnictvím.*“³¹¹ Tato jeho obhajoba je částečně schválena tím, že „*je pravda, že JZD v obci Čepice bylo v poslední době v neutěšené situaci a že někteří družstevníci vedli řeči, že se družstvo rozpadne.*“³¹² Tento skutečný stav, stejně jako obecná nálada, však jeho čin omlouvá pouze nepatrně a nedostatečně. Hned poté je veřejně přiřazen k nepřátelům socialismu, podobně jako výše uvedení družstevníci.

O tom, že lidé stále věřili v lepší budoucnost a upínaly se k naději, že takovýto stav nemůže trvat příliš dlouho a že musí dojít k nutné změně, svědčí i fáma, jež se donesla z Plzně až do Myslíva (v horažďovickém okrese se podobné poplašné zprávy rozšiřovaly zejména od měnové reformy). Sem ji donesl zemědělec Vojtěch Duban³¹³, jenž vyprávěl, „*že byl v Plzni, že se tam lidé hloučkovali a mluvili tam o Maďarsku, že prý je tam změna vlády, že se tam budou rušit družstva a vracet živnostníkům zpět jejich majetek.*“³¹⁴

Atmosféra lidové nespokojenosti a nárůst agresivních projevů je opět zřejmý i z ataků a výstupů proti jednotlivým funkcionářům. Např. Růžena Pitulová³¹⁵ při předávání výměru zemědělské práce na MNV ve Velešicích hrubě odmítla zaměstnance a předsedu ONV tím, že „*k nim prohlásila, že se jim na tento výměr vysere, takové sprostáky, že poslouchat nebude, že jí nemají co poroučet a při čemž jim dále nadávala sprostých jmen.*“³¹⁶

Nyní pohlédněme do obce Strážovice. Zde se v červenci 1953 se konala náhodná kontrola mléka u některých zemědělců-neplničů. Jak se

---

³¹¹ SOkA Klatovy, fond LS Sušice T 1953, zn. T 118/53.

³¹² Tamtéž.

³¹³ Tamtéž, zn. T 79/53.

³¹⁴ Tamtéž.

³¹⁵ Tamtéž, zn. T 78/53.

³¹⁶ Tamtéž.

asi při těchto „akcích“ zachovala většina odpůrců socializace, nám dokládá Marie Průchová³¹⁷. Příslušní funkcionáři nejdříve zamířili na sousední statek, odkud ze zahrady viděli, jak hospodyně Marie Průchová běží uschovat velký hrnec plný mléka. Když poté přišli k Průchovým na hospodářství, „*ptali se nejprve, zda-li mohou zvýšit dodávku mléka, na což jim obviněná Průchová odpověděla, že jejich dodávky mléka zvýšit nemohou. Na to potom tajemník MNV Šolar a Rajchem přinesli ze zahrady uschovaný hrnec s mlékem, kterého bylo 6 litrů. Na dotaz těchto orgánů, co jest to za mléko, odpověděla výměnkářka-obviněná Průchová za hospodyně, t. j. mléko od krávy a snacha ho uschovala, abyste ho nemohli vzít a dále ve své výpovědi pokračovala. „Byla jsem ve vikýři, odkud jsem viděla jeti do vesnice lidi a řekla jsem tedy hospodyně „Mařeno odnes to mléko, přijelo 9 lumpů do vsi.“*³¹⁸ Po napomenutí tajemníkem MNV pokračovala ve svém výroku: „*na vás taky dojde, pánbůh je mocnej a na tu vaší lumpárnu se dívat nebude*“.³¹⁹ Podobně byli napadeni i dva zaměstnanci plnomocníka výkupu, provádějící nejen kontrolu plnění dodávky mléka, ale i stavu hospodářského zvířectva. O tři měsíce dříve je zde Marie Šantová³²⁰ uvítala výroky: „*vy hanbáři nestydatí, že se nestydíte, tak s námi dělat, vícekrát mi do baráku nechodte, já si to nepřeji*“.³²¹

Následující případ je celkem neobvyklý a jistě bychom na první pohled nehledali pod tímto činem souvislost s kolektivizací. Jde o trestný čin nebezpečného vyhrožování ohněm, kterého se dopustila Marie Kolářová³²², samostatná rolnice z Chamutic. Ta odmítla vstoupit do JZD a dokud měla svoje polnosti, plnila všechny dodávkové úkoly dobře. Potíže jí nastaly teprve v roce 1952, kdy bylo přikročeno k scelování půdy podle THÚP (technicko-hospodářské úpravy pozemků) ve společné hony a došlo k rozorání mezí. Kolářové byly následně vyměřeny pozemky na jiném místě, které se ale, vzhledem k horší

---

³¹⁷ SOkA Klatovy, fond LS Horažďovice T 1953, zn. T 73/53.

³¹⁸ SOkA Klatovy, fond LS Horažďovice T 1953, zn. T 73/53.

³¹⁹ Tamtéž.

³²⁰ Tamtéž, zn. T 37/53.

³²¹ Tamtéž.

³²² SOkA Klatovy, fond LS Sušice T 1953, zn. T 149/53.

bonitě třídy, staly na dlouhou dobu těžko obdělávatelné. To mělo za následek špatnou úrodu, což u rolnice vyústilo v nedostatek jak jídla, tak krmiva. Nastalé zoufalství pak vyústilo ve výše uvedený trestný čin, kterého se dopustila vyhrožováním, že zapálí svoji zemědělskou usedlost. Připravena o veškeré fyzické a psychické síly a tím i o možnost vzdorovat a bránit se, vyústilo nakonec v rozhodnutí předat svou usedlost s veškerým živým i mrtvým inventářem JZD a odejít se svou hluchoněmou sestrou pracovat na některý ČSSS. Z tohoto příběhu vidíme, že i přes závěrečnou rezignaci šlo o ženu statečnou, která byla „*důrazně proti socializaci vesnice*“ a zůstala nakonec „*samotná z celé obce soukromě hospodařící*“.³²³

V případě Františka Mareše³²⁴ je nejzajímavější závěrečné konstatování soudu. Mareš patřil mezi ty, kteří byli až do svého vyloučení členy JZD. Poté, nejspíše z neznalosti stanov a vlastnických poměrů, odcizil asi 8-10 q brambor z družstevního pole. Na svoji obhajobu uvedl, že „*brambory odcizil proto, že neměl dobytek čím krmit, ježto ty co dostal od JZD nestačily pro jeho spotřebu.*“³²⁵ Soud však přesto rozhodl, že obžalovaný chtěl JZD poškodit, protože z něj byl v září 1953 vyloučen pro špatnou morálku a nepoměr k JZD. A nyní ono závěrečné konstatování, které nám dokládá, že skutková podstata činu byla vlastně již naplněna před spácháním výše zmíněného přestupku. „*Nesprávný poměr obviněného k majetku lidového družstva nepramenil podle přesvědčení soudu z neuvědomělosti, nýbrž přímo ze záporného postoje k lidově demokratickému zřízení určovaného třídním původem a třídní příslušností obviněného. Jak soud zjistil z trestního oznámení, pochází obviněný z rodiny zemědělce vlastníciho 21.50 ha půdy. Sám nyní toto hospodářství vlastní.*“³²⁶

Následující případ si uvedeme i přesto, že jeho hlavní aktér byl obvinění nakonec zproštěn. Jde o samostatného zemědělce Františka, Kláska³²⁷, jenž se dopustil trestného činu poškození národního majetku

³²³ SOkA Klatovy, fond LS Sušice T 1953, zn. T 149/53.

³²⁴ SOkA Klatovy, fond LS Horažďovice T 1953, zn. T 109/53.

³²⁵ Tamtéž.

³²⁶ Tamtéž.

³²⁷ SOkA Klatovy, fond LS Sušice T 1953, zn. T 156/53.

tím, že spálil členskou legitimaci KSČ. Tomuto činu předcházelo jeho zvolení do funkce předsedy strany, které se uskutečnilo při výroční schůzi místní organizace KSČ. Tuto funkci ale nepřijal ani nevykonával, neboť ke zvolení došlo v jeho nepřítomnosti. V jeho obhajobě zazní slova, vystihující situaci mnoha zemědělců, kteří se podobně jako on, nechali komunisty zlákat ke vstupu do strany. Na svou omluvu Klásek uvádí, že „v roce 1947 vstoupil do KSČ s přesvědčením a na základě vyhlášených zákonů ministrem zemědělství Ďurišem o zlepšení dosavadních podmínek v zemědělství. Vzhledem k tomu, že mu KSČ přivodila jen samé starosti a funkce, rozhodl se ze strany vystoupit“.³²⁸

Na závěr se podíváme do „pověstné“ obce Čermná, nacházející se v sušickém okrese. V této obci „jsou velmi špatné poměry a práce funkcionářů jak v MNV, tak i v JZD je velmi těžká, která je ztěžována některými občany, kteří jsou zaujati proti socializaci vesnice a z této zášti pak jsou vyvolávány hádky a urážky jednotlivých veřejných činitelů... Takovýmto způsobem nejednají občané v žádné obci jako v Čermné a tato obec je pověstná jednáním občanů proti funkcionářům. Toto je hlavně zaviněno tím, že občané poslouchají zahraniční štvavý rozhlas a tím se také řídí. Zejména drobní zemědělci jsou štváni velkými proti funkcionářům lidosprávy a JZD a proto také došlo k rozpadu JZD v Čermné . Velcí zemědělci pouze štvou drobné zemědělce a sami zůstávají v pozadí“.³²⁹ Konkrétně zde byl v září 1953 spáchán trestný čin urážky veřejného činitele, do kterého byli zapleteni místní zemědělci Kolářová Josefa, Kolářová Vlasta, Vodička Josef, Kotálová Anna a Široká Anna.³³⁰ V roce 1952 bylo v Čermné vytvořeno JZD, ve kterém byla, kromě několika velkých zemědělců, celá obec. Pro špatnou pracovní morálku se však rozpadlo a následně bylo utvořeno nové JZD III. typu, které mělo v obci Čermné již jen 6 členů. V důsledku toho musela být provedena nová HTÚP. Proto bylo nutno některým drobným zemědělcům zahrnout jejich pole do honu, aby tak

---

³²⁸ SOkA Klatovy, fond LS Sušice T 1953, zn. T 156/53.

³²⁹ Tamtéž, zn. T 160/53.

³³⁰ Tamtéž.

byla pole JZD v jednom celku. Toto opatření samozřejmě vyvolalo vlnu nevole a zášť mezi soukromě hospodařícími zemědělci a členy JZD vyvrcholila, když došlo k technické úpravě pole Františka Koláře. Již při rozorávání meze vyhrožovala Josefa Kolářová, že „*jakmile nepřestanou orat, že jim nohy přetluče a nadávala oběma zlodějů*“.³³¹ To pak vyvrcholilo v odpoledních hodinách, kdy předsedkyně MNV Helenu Kubečková potkala výše zmíněnou Kolářovou, „*kteřá před ní počala plivat a nadávat jí zlodějů a špinavců a při tom na ni ukazovala a říkala, že je ze všech nejhorší, tím myslela jako předsedkyně MNV a i členka JZD*“.³³² Vzhledem k tomu, že tato konfrontace Josefy Kolářové byla dosti hlučná, přilákala i pozornost její snachy, která vyšla na náves a „*rovněž počala křičet na Kubečkovou, že jsou zlodějové, kteří jí ukradli nejlepší pole*“.³³³ Na návsi se postupně vytvořil hlouček lidí, „*kteří všichni měli z těchto nadávek na předsedkyni MNV radost a tato schvalovali, neb všichni občané stojící mimo JZD jsou proti těmto zaujati*...“³³⁴

Téhož roku byl ve zmíněné obci spáchán ještě jeden trestný čin. Jednalo se o přešupek ochrany občanského soužití, spáchaný Matějem Kotálem, Vojtěchem Pintířem, Josefem Vodičkou a Václavem Kubečkem, zemědělci z Čermné. Ještě před nastíněním tohoto případu se krátce podívejme na osobní charakteristiky alespoň dvou protagonistů tohoto případu.

Matěj Kotál³³⁵ se narodil roku 1897 v Čermné v rodině malozemědělce a pochází ze 12-ti dětí. Po rodičích zdědil malou usedlost o výměře cca 1 ha a v důsledku nové pozemkové reformy v první republice získal nějaká pole, takže celkem poté obhospodařoval 3.5 ha půdy. Za doby první republiky do roku 1939 byl politicky organizován ve straně sociálně demokratické, po osvobození v roce 1945 vstoupil do KSČ. Na přelomu let 1952 a 1953 dokonce vykonával funkci předsedy MNV Čermná, ze které byl ale nakonec odvolán

---

³³¹ SOkA Klatovy, fond LS Sušice T 1953, zn. T 160/53.

³³² Tamtéž.

³³³ Tamtéž.

³³⁴ Tamtéž.

³³⁵ Tamtéž, zn. T 161/53.

a v důsledku toho byl také vyloučen z KSČ. Kromě toho zastával v době první republiky, od roku 1928 do roku 1939, funkci starosty v Čermné a z této doby se datuje jeho dobrý poměr k vesnickým boháčům a jiným velkým zemědělcům. Od založení JZD v Čermné se stává jeho členem, ale po svém následném vystoupení z družstva začíná hospodařit samostatně na své usedlosti. Vzhledem k tomu, že, nemá dostatečné mechanizační prostředky, nechává si některé zemědělské práce vykonávat od velkých zemědělců, kterým pak na oplátku pomáhá na jejich polích. Kotál je charakterizován jako velmi „*sebevědomý a vznětlivý člověk, který se rád stýká s vesnickými boháči, jež ho používají jako prostředek k získání moci na vesnici. Staví se také zásadně proti lidosprávě a JZD, jejichž funkcionáře považuje za osoby nedostatečně vzdělané pro jejich funkce a vůbec nechápe vůdčí úlohu dělnické třídy ve státě.*“³³⁶

Václav Kubeček³³⁷, narozený roku 1907 taktéž v Čermné, v rodině velkého zemědělce, pochází ze 7 dětí. Po ukončení školní docházky zůstal doma při hospodářství a současně „vychodil“ ještě dvouletou hospodářskou školu. Po rodičích zdědil statek o výměře 19.33 ha zemědělské půdy a s ní i dobré a dostatečné mechanizační prostředky, mimo jiné koňský potah k provozování zemědělství. Kromě toho mu při vykonávání špičkových polních prací, t. j. v době žní a podzimních polních prací, vypomáhají drobní rolníci, za což jim Kubeček svými koňmi pomáhá vyvážet mrvu na pole, orat apod. Za první republiky byl organizován v agrární straně a byl silným stoupencem Machníka³³⁸, který k němu také do Čermné jezdíval. Navíc byl Kubeček ve zdejší obci zakladatelem selské jízdy³³⁹. Po osvobození nevstoupil do žádné politické strany, ale inklinoval k národním socialistům. Jeho postoj k tehdejšímu lidově-demokratické zřízení nebyl kladný. Jako ostatní

---

³³⁶ SOKA Klatovy, fond LS Sušice T 1953, zn. T 161/53.

³³⁷ Tamtéž.

³³⁸ František Machník – člen vlády z období 21.7.1937-22.9.1938 - ministrem národní obrany.. Před tím ředitel čtyřleté zemědělské školy v Klatovech, v tomto regionu též podporoval a usměrňoval agrární politiku.

³³⁹ Výsledkem „*naplnění zákona o půdě*“ (pozemková reforma z let 1918-1920, pozn. autora) *bylo upevnění pozic agrární strany, stala se nejsilnější politickou stranou. Vesnice se ostře postavila proti snahám socialistů. Aktivní odpor zemědělců proti komunistickému hnutí byl vystupňován ještě tím, že agrární strana vytvořila své „střelecké jednotky“ zemědělců a „selskou jízdu“ pro ochranu vesnice.* J. SOUKUP, c. d., s. 20.

obvinění vstoupil na podzim 1952 do nově utvořeného JZD, odkud byl ale také vyloučen a začal znovu samostatně hospodařit. „*Je povahově vychytralý a prospěchář, sám se navenek s nikým nestýká, ale bylo pozorováno, že se k němu ve večerních hodinách scházejí různí lidé z Čermné z neznámých důvodů.*“³⁴⁰

Jak u Kubečka, tak u Kotála, jako vzorových a obecně uplatnitelných případů, můžeme vysledovat, že „*dědictví usedlosti v nejbližší rodině, ať už v mužské linii nebo po přeslici, bývalo znakem jisté stability hospodářství a preferovala je rovněž vrchnost, která zároveň hrozila sankcemi nepořádným hospodářům*“.³⁴¹ KSČ ve svých kolektivizačních praktikách (zákon č. 55/1947 Sb. a „nucený pacht“) snad ne úplně vědomě či záměrně vytvořila jakousi paralelu k tomuto starobylému právu jen s tím rozdílem, že z dobrých hospodářů udělala ty nepořádné sama KSČ a to na základě destruktivních postupů a nekalých praktik. Za pozornost také stojí, v těchto stručných životních etapách naznačený, vývoj politického směřování mnohých zemědělců po 2. světové válce. Vzhledem k nepovolení agrární strany „*venkov neměl svou vlastní politickou reprezentaci*“³⁴². Zůstala zde tak silná voličská základna, jejíž potenciál, jak již bylo naznačeno dříve, se snažily využít a získat „přeživší“ politické strany. Neexistenci odpovídající náhrady pak bývalí agrárníci řešili ukončením politické angažovanosti či hledáním alternativy v zemědělských programech ostatních politických stran. Toto nám vysvětluje fakt, proč tolik pozdějších odpůrců socializace bylo dříve členy KSČ či dokonce zastávalo veřejné funkce. Většinou šlo o období „kolektivizačního vakua“, vytvořeného v letech 1945-1948 nedodrženými sliby, ukončeného prohlédnutím tváří v tvář nastalé realitě.

Nyní se vraťme zpět ke čtyřem výše zmíněným. Přestoupení základních pravidel občanského soužití se dopustili tím, že 18. července 1953 ve večerních hodinách rušili veřejnou schůzi MNV, konanou především za účelem stanovení komise pro rozdělení půdy.

---

³⁴⁰ SOkA Klatovy, fond LS Sušice T 1953, zn. T 161/53.

³⁴¹ J. PETRÁŇ, c. d., s. 130.

³⁴² J. KOCIÁN, c. d., s. 43.

Výše zmínění začali po ohlášení předem stanoveného složení této komise křičet, povykovat a dopouštěli se různých urážek funkcionářů MNV takovým způsobem, že předsedkyně MNV Helena Kubečková byla nucena kvůli „oprávněné“ obavě z napadení ze schůze odejít domů. Dle její výpovědi prý *„nejvíce křičel a hulákal Josef Vodička, Vojtěch Pintíř a Matěj Kotál, kteří vyskočili proti funkcionářům MNV řídícím veřejnou schůzi, hrozili jim pěstmi před obličejem a křičeli, že jsou zloději a že jsme je okradli /tím mysleli, že byli okradeni předsednictvem JZD a MNV/. Podezřelý Vojtěch Pintíř řekl Kubečkové, že je „jen nastrčená figura a že přijde doba, kdy bude muset mluvit kdo ji navádí.“*³⁴³ Matěj Kotál zase stále křičel, *„že jsou zloději, že je o všechno okradli.“* Jeden ze svědků také zaslechl, že *„mnozí zemědělci mezi sebou vedli hovory o tom, že letos budou chytřejší a nebudou odevzdávat.“*³⁴⁴ Na závěr se dovídáme, že z celého případu *„jest vidět, že zejména Matěj Kotál, Pintíř a Vodička úmyslně vyvolali hádku, křik a napadání funkcionářů MNV a že jmenovaní společně s Václavem Kubečkem, který z vychytralosti se navenek nijak neprojevuje ve svém odporu k socialisaci vesnice, snaží se terorizovati a prosazovati svoji vůli v obci Čermné, zlehčují funkcionáře, zejména předsedkyni MNV Kubečkovou a předsedu JZD Bořánka a že lze v nich právem hledati osoby, které svoji podvratnou činností rozbily JZD v Čermné a že stále pracují proti socialisaci... Celková politická situace v Čermné jest krajně nepříznivá dalšímu zpevnění JZD a jeho rozvoji a jest proto nutné, aby příslušné úřady plnou vahou své autority sjednaly v této obci pořádek k výstraze ostatním skrytým nepřátelům lid. dem. zřízení.“*

345

7.5 Rok 1954

V roce 1954 se zemědělci z Horažďovicka a Sušicka dopustili soudem stíhaných prohřešků v celkem 30-ti případech³⁴⁶. Opět je zde ve

---

³⁴³ SOkA Klatovy, fond LS Sušice T 1953, zn. Pt. 261/53.

³⁴⁴ Tamtéž.

³⁴⁵ Tamtéž.

³⁴⁶ SOkA Klatovy, fond OS Horažďovice T 1953-4, zn. T 25/54 (útoky proti skupinám ob.); zn. T 46/54 (pobuřování proti republice); zn. T 63/54 (útoky proti skupinám ob.); zn. T 123/54 (pobuřující řeči); zn. T

velké míře vyjádřen odpor k postupující socializaci vesnice a to buď formou násilného napadení veřejného činitele či verbálních útoků. Zbytek deliktů je povětšinou rozložen mezi trestný čin ohrožení jednotného hospodářského plánu a rozkrádání národního majetku či majetku lidových družstev.

Jedním z těch, kteří stále dokázali vzdorovat a odolávat nátlaku ke vstupu do JZD i v pátém roce kolektivizačního běsnění je Augustin Křivanec³⁴⁷. Je zároveň i ztělesněním vesnického „živlu“ na který byla KSČ nejvíce zaměřena, neboť v sobě spojoval hned několik - pro něj nepříznivých - charakteristik. Kromě toho, že byl samostatným zemědělcem o výměře 13 ha, je u něj také poznamenáno, že byl za první republiky členem agrární strany, jejíhož ducha se KSČ snažila z venkova zcela vymýt a z jejichž řad pocházeli největší nepřátelé socializace venkova. Křivanec spáchal trestný čin opilství, čímž se mohla plně projevit jeho „*selsky furiantská povaha, pro kterou je obviněný známý*“.³⁴⁸ Poté, co byl vyzván k legitimování, „*drze odmítnul*“³⁴⁹ a dopustil se tak urážky veřejného činitele. Vzhledem k jeho nátuře a implicitně tušenému odporu ke kolektivizaci, nemůže v jeho spisu chybět často opakovaný přípis, že se tento obviněný stýká jen s lidmi stejného smýšlení a stejného poměru k lidově-demokratické republice.

Dokladem nespokojenosti se zaváděním nového řádu a působení KSČ na venkově nejen mezi „vesnickými boháči“ bychom mohli usuzovat i z případu Augustina Pavelce³⁵⁰. Vzhledem k jeho funkci, sběrače mléka v obci Myslív, se můžeme domnívat, že šlo o člověka

---

136/54 (násilí na veř. činiteli a pobuř. proti rep.); fond LS Horažďovice T 1954, zn. T 84/54 (rvačka); zn. T 88/54 (ohrožení JHP); zn. T 116/54 (opilství a urážky veř. činitele); zn. T 34/54 (ohrožení JHP–zproštění); zn. T 38/54 (rozkrádání majetku nár. a lid. družstev–zproštění); zn. T 42/54 (ohrožení JHP); zn. T 43/54 (napadení předsedy MNV); zn. T 44/54 (správní přestupek ochrany občanského soužití); zn. T 49/54 (ohrožení JHP); zn. T 153/54 (ohrožení JHP); zn. T 35/54 (nedodržení osev. ploch a stavu dobytka); zn. T 156/54 (ohrožení JHP); zn. T 157/54 (ohrožení JHP); zn. T 158/54 (ohrožení JHP); zn. T 159/54 (ohrožení JHP); fond LS Sušice T 1954, zn. T 91/54 (rozkrádání národ. majetku); zn. T 108/54 (ohrožení JHP); zn. T 98/54 (rozkrádání národ. majetku); zn. T 5/54 (násilí na veř. činiteli); zn. T 12/54 (násilí na veř. činiteli); zn. T 46/54 (křivé obvinění a násilí na veřejném činiteli); zn. T 52/54 (rozkrádání majetku lid. družstva–zproštění); zn. T 91/54 (rozkrádání majetku národ. a lid. družstev); zn. T 98/54 (rozkrádání majetku národ. a lid. družstev); zn. T 192/54 (ohrožení JHP).

³⁴⁷ SOKA Klatovy, fond OS Horažďovice T 1954, zn. T116/54.

³⁴⁸ Tamtéž.

³⁴⁹ Tamtéž.

³⁵⁰ Tamtéž, zn. T 43/54.

prověřeného a tedy i sympatizujícího s tehdejšími vývojem. Mohlo jít možná i o zemědělce, kterého z něj udělala až poválečná populistická politika KSČ. I když KSČ v menší a střední zemědělce skládala své naděje a snažila se z nich na vesnici vytvořit stavební kámen své moci, ne vždy se tito nechali zaslepit jejich proklamacemi. A tak i Pavelec nedokázal potlačit svou nespokojenost a napadl předsedu MNV konajícího kontrolu dodávky výrokem: „*Ty cizáku, ty mi tady poroučet nebudeš, dnešní národní výbor je diktát.*“³⁵¹

Trestný čin rvačky, do které jsou zapojeni Stanislav a Petr Škampovi s Františkem Veselým³⁵², také na první pohled nenaznačuje žádnou spojitost s kolektivizací. Při podrobnějším nahlédnutí do spisu ovšem zjišťujeme, že všichni zúčastnění jsou zemědělci. Když dále odhalíme, že je zde zastoupen člen JZD a dva soukromě hospodařící zemědělci, důvod vypuknutí konfliktu je - zdá se - nasnadě. Ne však zřejmě pro příslušný soud: „... *Z celého skutkového děje je zřejmé, že se jedná o obyčejnou vesnickou rvačku, ... Pokud obviněný Veselý uvádí, že byl napaden jen proto, že je členem JZD, kterému obvinění Škampové nepřejí a z něho vystoupili, nemůže se k tomu přihlížet...*“³⁵³ Dále se dovídáme, že Petr Škampa je hospodářem na usedlosti o výměře 5 ha. V roce 1952 vstoupil do JZD, k němuž však neměl kladný poměr a tak v roce 1953 spolu s několika jinými zemědělci vystoupil a začal hospodařit opět soukromě. „*Pokud jde o poměr k JZD, dle názoru soudu jest tento spíše rázu osobního, nikoliv však, že by byl nepřítelem socializace vesnice, neboť se jedná o drobného zemědělce.*“³⁵⁴ Jde o celkem zajímavý závěr, z něhož můžeme vytušit, že být menším zemědělcem v padesátých letech 20. století, bylo často „polehčující okolností“.

Adolf Krejzlík³⁵⁵, Josef Sládek³⁵⁶, Karel Zrouna³⁵⁷ a Karel Zdichynec³⁵⁸

---

³⁵¹ SOkA Klatovy, fond OS Horažďovice T 1954, zn. T 43/54.

³⁵² Tamtéž, zn. T 84/54.

³⁵³ Tamtéž.

³⁵⁴ Tamtéž.

³⁵⁵ Tamtéž, zn. T 156/54.

³⁵⁶ Tamtéž, zn. T 157/54.

³⁵⁷ Tamtéž, zn. T 158/54.

³⁵⁸ Tamtéž, zn. T 159/54.

jsou poslední čtyři „kolektivizační provinilci“ v záznamech horažďovického soudu pro rok 1954. Podstata trestného činu u prvních třech shora jmenovaných je totožná a hlavním důvodem jejich uvedení je, že šlo o celkem častý prohřešek zemědělců v průběhu celého kolektivizačního procesu. Jde o specifický typ ohrožení jednotného hospodářského plánu, kdy zemědělci zatajovali před kontrolními orgány produkty svých polí a hospodářství, tedy rostlinné či živočišné výroby, zatímco odmítali plnit povinné dodávky. Karel Zrouna se tak například snažil před kontrolní komisí na své půdě neúspěšně ukrýt 150 kg pšenice, 340 kg žita a pytel hrachu. Karel Zdichynec sice také ohrozil plnění jednotného hospodářského plánu, i když trochu jiným, ale přesto také obvyklým a často stíhaným způsobem a to tak, že nedodržel plánované osevní plochy. Podobně pak bylo také trestáno nedodržení plánovaného stavu dobytka, jako tomu bylo například v případě soukromé zemědkyně Anny Komrskové³⁵⁹, která byla shledána vinnou z nedodržení obou posledně jmenovaných nařízení. K jejímu provinění si můžeme hypoteticky doplnit i zápis, který v jejím spise sice chybí, ale s velkou pravděpodobností si jej v soudní síni v podobné verzi také vyslechla. Jde sice o rok starší, ve skutkové podstatě obvinění ale totožný případ: „...V podstatě se hájí podobně jako všichni typičtí neplničtí – slepice hynuly na tbc, kvůli malému počtu dojnic nemůže odvádět povinné dodávky mléka, nemá dostatek krmiva. Nestací na vedení usedlosti, nemá dostatek finančních prostředků a počet pracovních sil.“³⁶⁰

Z oblasti Sušicka si pro rok 1954 nejprve uvedeme dva případy, vypovídajících o tom, jak se nenávistná kulacká propaganda často setkávala s úspěchem a jak především u menších zemědělců dopadala na úrodnou půdu. I přesto, že následně uvedené výroky nejsou nějak tvrdé, ukazují nám, že slovo kulak či vesnický boháč získalo svůj předem zamýšlený a patřičně pejorativní nádech. Lidé, kteří jím byli bez vlastní příčiny a neprávem označeni, byli často vskutku vnímáni jako zavilí nepřátelé státu, národní škůdci či jako spodina společnosti vůbec.

---

³⁵⁹ SOkA Klatovy, fond OS Horažďovice T 1954, zn. T 35/54.

³⁶⁰ SOkA Klatovy, fond LS Sušice T 1953, zn. T 37/53.

Ušetřeny zostuzování nebyly ani jejich děti.³⁶¹ První výrok sice nezazní z úst zemědělce, ale o to více dokládá, že despekt vůči kulakům nebyl šířen jen ve vesnickém prostředí, ale měla ho získat celá společnost. Obviněnými v tomto případě jsou Josef Podlešák, tajemník MNV Horažďovice a Karel Vrba, člen závodní stráže národního podniku Jitex.³⁶² Jejich přestupek je kvalifikován jako trestný čin násilí na veřejném činiteli a měli se jej dopustit poté, kdy je příslušník SNB chtěl pokutovat za překročení zavírací hodiny v hostinci. Na jeho počínání reagovali následovně: „*Vy jste pěkný estébáci, místo, abyste spolupracovali s lido-správou, podkopáváte nám nohy, já to pozoruji již delší dobu . . . Nás si všímáte, ale fašisty necháte volně běhat po ulici. Jsem svědkem, když příslušník SNB pokutoval kulaka 1 Kč.*“³⁶³ Slovo „*fašisty*“ zde jistě není použito jen náhodně a má poukazovat na úsilí agrární strany o dohodu s Henleinem. Hlavní slovo měl její nový předseda Rudolf Beran, který se ve spojení s henleinovci a luďáky snažil o změnu zahraniční orientace, především zrušením smlouvy se Sovětským svazem a dohodou s Německem. Agrární strana se tak stala součástí jednoho z dvou hlavních trendů, jež zde vykryštovaly po roce 1935. V jejím případě šlo o trend usilující o vzájemnou dohodu všech konzervativních a fašistických sil, jež byl hlavním důvodem zákazu její další činnosti na poválečném politickém poli.³⁶⁴

Matěj Kolerus³⁶⁵, samostatný zemědělec z Velhartic, pak napadl urážlivými výroky příslušníka VB, který byl přivolán Václavem Volfem. Volf tak učinil poté, co mu Kolerus nechtěl dovolit složit hnůj na jeho pole, jež měl dříve v pachtu právě Kolerus. Po několikerém vyhrožování a hádkách pak „*při odchodu z pole křičel ještě obviněný Kolerus na příslušníka VB, že se paktuje s kulaky, že se nechává od nich podplácet . . .*“³⁶⁶ Případ Václava

---

³⁶¹ Znovu se zde vracíme k již na počátku uvedené rodině Tišlerovců: „*Náš starší chlapec patřil mezi žáky s dobrým prospěchem. Š. ho vždycky na něco vyvolal, ale chlapec mu nikdy nemohl odpovědět, protože Š. ho před celou třídou zasměšňoval, když říkal: „No jó, Tišler, kulak!“ Chlapec přišel vždycky s plácem domů, ačkoliv ani nevěděl, co to slovo kulak znamená a vůbec nechtěl chodit do školy.*“ – J. PEK, c. d., s. 188.

³⁶² SOkA Klatovy, fond LS Sušice T 1954, zn. T 12/54.

³⁶³ Tamtéž.

³⁶⁴ M. HÁJEK – J. RYŠÁNKOVÁ a kol., c. d., s. 56.

³⁶⁵ SOkA Klatovy, fond LS Sušice T 1954, zn. T 46/54.

³⁶⁶ Tamtéž.

Hofmanna³⁶⁷ zase na druhou stranu ilustruje stav tehdejšího komunistického zemědělství, které občas některé zemědělce dohnalo i ke spáchání trestného činu. Zmíněný soukromý zemědělec Hofmann se i přes svůj kladný postoj k lidově – demokratickému zřízení dopustil trestného činu rozkrádání národního majetku. Po prostudování jeho spisu se dovídáme, že k odcizení sena ze seníku ČSSS v Horním Kochánově ho dovedl „*naprostý nedostatek krmiva a proto byl nucen si seno opatřovat.*“³⁶⁸

Poslední dva případy, jimiž rok 1954 ukončíme, dokládají již zmíněnou a stále přetrvávající kolektivizační krizi, vyznačující se též vlnou chaosu a tápavého jednání. Prvním aktérem je Josef Pintíř³⁶⁹, jenž je zaměstnán na hospodářství v Petrovicích, patřící jeho synovi. Jeho útoku na veřejného činitele předcházela rozpad JZD II. Typu, které bylo v Petrovicích založeno v roce 1952, ale již na podzim roku 1953 se rozpadlo. Následně začali místní zemědělci pracovat na svých pozemcích, přestože ty byly stále začleněny do honů JZD. Zdejší tajemník MNV Ladislav Novák se pokoušel jednotlivé zemědělce přesvědčit, aby v družstvu setrvali a ponechali svá pole v honech. Pokusil se o tutéž dohodu i se zmíněným Pintířem, kterému začal navíc vysvětlovat, že není kompetentní vykonávat na svém poli žádné zemědělské práce, neboť je stále v honu JZD. U Josefa Pintíře však se svou „agitací“ neuspěl, neboť ten mu do zle oponoval, že „*pole je jeho, že mu nemá kdo co poroučet a že se s ním ještě vypořádá, až přijde doba.*“³⁷⁰ Nakonec mu ještě „*vyhrožoval třepáčem na hnůj, napadal jej urážlivými výroky a pak ho vyhnal z domu s tím, že jinak mu přerazí nohy, když tento s ním jednal o narušování honu JZD v Petrovicích.*“³⁷¹

---

³⁶⁷ SOkA Klatovy, fond LS Sušice T 1954, zn. T 91/54.

³⁶⁸ Tamtéž.

³⁶⁹ Tamtéž, zn. T 5/54.

³⁷⁰ Tamtéž.

³⁷¹ Tamtéž.

³⁷² Tamtéž, zn. T 52/54.

Podobného charakteru byl i případ Josefa Šatry a Josefa Durdíka³⁷². Tito dva samostatní zemědělci ze Zbynic, jež byli také po určitou dobu členy zdejšího JZD, byli obviněni z rozkrádání majetku lidových družstev, neboť během zimních měsíců roku 1953 a začátkem ledna 1954 odcizili ke škodě JZD ve Zbynicích slámu a oves, jež měli uskladněny ve svých stodolách. Tohoto obvinění však byli nakonec zproštěni, neboť „*se přijatelným způsobem vysvětlilo, že si vzali jen to, co jim patřilo.*“³⁷³ Jak v chování zemědělců i počátečního postupu příslušných orgánů můžeme názorně vidět, jak často byly obě strany bezradné a většinou ani netušily, jak v takovýchto situacích postupovat. Můžeme říci, že celonárodní kolektivizační krize ukázala, jak toto „nové družstevnictví“ zůstalo nepochopené nejen těmi, kteří ho měli svým účastnictvím pomoci zbudovat, ale často i jeho samotnými tvůrci.

7.6 Rok 1955

Trestní zápisy horažďovického soudu pro rok 1955 nám již jasně ukazují, že nejodvážnější a nejevýbušnější povahy byli působeným tlakem částečně nebo úplně umlčeny, popřípadě zhodnotili svou situaci jako bezvýchodnou a vzdali se možnosti projevit svůj odpor otevřeně. U výše zmíněného soudu nalézáme pro tento rok 8 trestních spisů, týkajících se kolektivizační politiky. Již jen jeden se však vztahuje k trestnému činu urážky veřejného činitele³⁷⁴, k němuž bychom mohli připojit případ pokusu o trestný čin porušení povinnosti veřejného činitele, spojený s násilím na veřejném činiteli³⁷⁵. Zbytek případů je opět kvalifikován jako jeden z nejobvyklejších přečinů – ohrožení jednotného hospodářského plánu. V tomto ohledu jde o 5 záznamů³⁷⁶, přičemž je zde ještě jeden stejně klasifikovaný, který je navíc spojen s trestným činem podvodu³⁷⁷ (ten měl

---

³⁷³ SOkA Klatovy, fond LS Sušice T 1954, zn. T 52/54.

³⁷⁴ SOkA Klatovy, fond OS Horažďovice T 1955, zn. T 21/55.

³⁷⁵ Tamtéž, zn. T 51/55.

³⁷⁶ SOkA Klatovy, fond OS Horažďovice T 1955, zn. T 50/55; zn. T 52/55; zn. T 77/55; zn. T 80/55; zn. T 83/55.

³⁷⁷ Tamtéž, zn. T 49/55.

být spáchán neohlášením zakoupené ovce, se záměrem provedení černé porážky).

V záznamech sušického soudu nalézáme tentokrát stejný počet záznamů jako u horažďovické obdoby této instituce. Zde již jde, kromě jednoho případu³⁷⁸, kterým je přestupek nesplnění oznamovací povinnosti, téměř výhradně o přečiny spojené s jednotným hospodářským plánem. Konkrétně pak jde buď o přestupek proti ochraně jednotného hospodářského plánu³⁷⁹ či trestný čin ohrožení jednotného hospodářského plánu³⁸⁰. Konkrétní případy z tohoto roku jsem se rozhodl neuvádět, neboť se jedná o činy ve větší či menší míře shodné s již uvedenými či s těmi, které ještě uvedeny budou. Navíc zde ani není takový, který by svou výjimečností nějakým způsobem vyčníval nad ostatní.

7.7 Rok 1956

K tomuto roku bych rád - jen pro zajímavost - připojil kratičké shrnutí toho, jakých „úspěchů“ kolektivizace za sedm let dosáhla. Jedná se o reprezentativní šetření z roku 1956: 1/3 rolnických rodin (přes 265 tis. rolníků) žije na hranici životního minima a pod ní; 1/3 rolnických rodin (přes 285 tis. rolníků) tuto hranici mírně překračovala; do nejvyšší příjmové skupiny (nad 600 Kčs měsíčně na osobu) pak patřila 1/3 dělnických rodin (přes 265 tis. dělníků).³⁸¹

Pro rok 1956 je na horažďovickém soudním kolbišti charakteristické, že kolektivizační boj téměř utichá. Nalézáme zde pouze dva případy spojené s politikou socializace vesnice. První je opět dokladem činěného nátlaku a z něj plynoucí bezmocnosti plnit stanovené nepřiměřené nároky. Jde tedy více méně o jakýsi pasivní, i když samozřejmě nedobrovolně zvolený a z mnoha ohledů také často jediný, postoj ke kolektivizaci. Slovo „pasivní“ není v tomto spojení

---

³⁷⁸ Nesplnění oznamovací povinnosti v tomto případě znamená, že soukromý zemědělec z Milanova Josef Kollros nepřihlásil část svého hospodářského zvířectva (konkrétně 2 běhouny a 5 selat). SOKA Klatovy, fond LS Sušice T 1955, zn. T 94/55.

³⁷⁹ SOKA Klatovy, fond LS Sušice T 1955, zn. T 6/55; zn. T 34/55; zn. T 95/55.

³⁸⁰ Tamtéž, zn. T 63/55; zn. T 83/55; zn. T 92/55; zn. T 97/55.

³⁸¹ K. KAPLAN, *Československo v letech 1953 – 1966*. Praha 1992, s. 35.

ani zdánlivě použito v negativním významu. Je zřejmé, že ne každý člověk měl národu, duševní sílu a průbojnost či příznivou konstelaci povahových vlastností, dovolující mu nést a snášet další ústrky a příkoří, vyprovokované vzdorovitým odporem a jednáním. To je případ soukromého zemědělce Františka Hercika³⁸², jenž se dopustil správního přestupku ochrany jednotného hospodářského plánu. Druhý případ je v určitém smyslu protikladem či diametrálně odlišnou reakcí na politiku kolektivizace. Nejde o „pasivní přijetí“ určitého trestu státem, ale o jakési „vlastní aktivitou a odvahou vysloužené potrestání.“ Jde opět o případ malé osobní vzpoury, vyjádření nechuti a neochoty, stát se součástí onoho, na lžích postaveného družstevního hybridu. Těmi kdo odmítali srovnat krok s tehdejšími proměnami venkova byl Jaroslav Pátý a jeho manželka Marie³⁸³, soukromí zemědělci o 20 ha z obce Černíč. Ti se dopustili svého trestného činu v usedlosti dalšího soukromého zemědělce Josefa Smetany, kde byli přítomni výkupní pracovníci. Ti zde prováděli kontrolu doживosti a zásob mléka a „o těchto výkupních pracovnících věděli Pátý a Pátá, že provádějí ve vesnici kontrolu a věděli, že se jedná o veřejné činitele, kteří ze své funkce prováděli kontrolu . . . bez příčiny je napadli a počali jim oba dva nadávati různými hrubými výroky.“³⁸⁴

Na rozdíl od utichajícího „horažďovického kolbiště“ můžeme konstatovat, že na tom sušickém je stále ještě poměrně živo a na rozdíl od předchozího roku se zde dokonce i znatelně přiosťruje. Oproti minulému roku 1955, kdy zde nebyl zaznamenán, v námi vymezeném pásmu, ani jeden čin „násilné povahy“, jsou zde nyní čtyři v poměru ke dvěma hospodářským. Do výše zmíněné první skupiny zde spadá trestný čin násilí na veřejném činiteli³⁸⁵, trestný čin opilství³⁸⁶ a dvojí urážka veřejného činitele³⁸⁷. V trestných činech hospodářského charakteru pak nalézáme

---

³⁸² SOkA Klatovy, fond OS Horažďovice T 1956, zn.T 16/56.

³⁸³ Tamtéž, zn.T 90/56.

³⁸⁴ Tamtéž.

³⁸⁵ SOkA Klatovy, fond LS Sušice T 1956, zn. T 41/56.

³⁸⁶ Tamtéž, zn. T 79/56.

³⁸⁷ Tamtéž, zn. T 15/56; zn. T 55/56.

trestný čin ohrožení jednotného hospodářského plánu³⁸⁸ a podezření ze sabotáže³⁸⁹.

Z první skupiny případů si uveďme dva, i po sedmi letech kolektivizačního drilu, stále vytrvávající „odbojáře“. Prvním je Antonín Zdeňek³⁹⁰, samostatný zemědělec z Kuklína, který napadl urážlivými a výhružnými výroky Bohumila Uhlíka, zmocněnce pro výkup hospodářského zvířectva. K činu došlo při provádění výkupu hospodářského zvířectva u zemědělkyně Růženy Milotové poté, co Uhlík zjistil, že na jejím statku je přítomen také Zdeňek. Této situace chtěl využít a se Zdeňkem rovnou projednat povinnou dodávku býka. To ale nejspíše netušil, jakou reakci tím vyvolá, když „*při tomto jednání se Zdeňek rozčílil a křičel, že býka na dodávku nedá, že mu nikdo neporučí.*“³⁹¹ Dále pokračoval těmito slovy: „*Ty mi všechno ukradneš, lepší to bylo za Hitlera, kdy mi zbylo více. Hajzle, jdi mi z očí, nebo tě zabiji.*“³⁹² Na dramatickosti situaci přidalo, když pak Zdeňek začal volat na Milotovou, jež stála na blízku, aby mu půjčila vidle, že Uhlíka probodne.

Druhým viníkem je Josef Matějka³⁹³, zemědělec z Rejštejna. Jeho provinění je klasifikováno jako trestný čin opilství. Jak jsme si již uvedli, jde i v tomto případě opět o skrytý prohřešek proti kolektivizační politice. Opět důkaz toho, že alkohol byl častým „pomocníkem“ k tomu, aby se ze skrytého „odmítače“ stal otevřený odpůrce socializace vesnice. Snad to mohl být i případ již zmíněného Josefa Matějky, jenž se uvedl do podnapilého stavu v hostinci Jednota v Rejštejně. Pak najednou vstal od stolu, stoupnul si v restaurační místnosti a prohlásil: „*Dobytku komunistický, lumpové komunističtí, já se na ně v. . . . , komunisté mě okrádají.*“³⁹⁴ Je jasné, že takovéto výstupy musely být „individualizovány“ a měly být podány jako projev

---

³⁸⁸ SOkA Klatovy, fond LS Sušice T 1956, zn. T 63/56.

³⁸⁹ Tamtéž, zn. T 63/56.

³⁹⁰ SOkA Klatovy, fond LS Sušice T 1956, zn. T 55/56.

³⁹¹ SOkA Klatovy, fond LS Sušice T 1956, zn. T 55/56.

³⁹² Tamtéž.

³⁹³ Tamtéž, zn. T 79/56.

³⁹⁴ Tamtéž.

osamoceného jedince, stojícího na špatné straně a proti všem. Proto se také dále ve spisu dovídáme, že „*pronesení hrubých urážek proti příslušníkům strany vyvolalo v hostinci veřejné pohoršení.*“³⁹⁵ Tomu by se dle mého soudu dalo uvěřit snad v případě, že by šlo například o schůzi MNV. Vzhledem k tomu, že se ten večer však žádná podobná akce v hostinci nekonala, usuzoval bych spíše na to, že nemalý počet hostů mohl projevit souhlas svou pasivní a tichou přítomností. Dokonce myslím, že i nesouhlas by u většiny nebyl vyjádřen „veřejným pohoršením“, ale spíše vlašnou reakcí, spojenou s určitou mírou vnitřní rezignace a podřízení se kroku doby, jež tehdy dávala na „výběr“ v podstatě jen jednu cestu.

7.8 Léta 1957, 1958 a 1959

Jak již zařazení těchto tří let do jednoho bloku napovídá, desetiletí kolektivizace se chýlí ke svému konci a tím utichají i spory mezi oběma stranami tohoto procesu. Tedy alespoň na poli sušického a horažďovického soudu, jež nám pro tato léta společně skýtají pouze čtyři případy k ilustrování dozvuků socializace vesnice, toho jak byla vnímána a jaké reakce vyvolávala. Posledními „kolektivizačními přestupky“, chronologicky seřazenými, tedy jsou: trestný čin urážky veřejného činitele³⁹⁶; podplácení³⁹⁷; rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví³⁹⁸; násilí na veřejném činiteli, rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, poškozování provozu³⁹⁹.

Do kategorie Trestného činu podplácení se řadí i událost, která se nám možná na první pohled nemusí zdát zcela jednoznačně vyložitelná, ale myslím, že závěry, které můžeme vyvodit, ospravedlňují zařazení tohoto případu do zmíněné kategorie. Jde o konflikt Emilie Princové na ONV v Sušici, kam přišla žádat funkcionáře, zda by jim ponechali na dodávku zajištěného voła do doby, než se jim uzdraví druhý tažný vůl. Ještě pro upřesnění dodám, že Emilie Princová pracuje na hospodářství

---

³⁹⁵ SOkA Klatovy, fond LS Sušice T 1956, zn. T 79/56.

³⁹⁶ SOkA Klatovy, fond OS Horažďovice T 1957, 1958, 1959, zn. T 11/57.

³⁹⁷ SOkA Klatovy, fond LS Sušice T 1957, zn. T 46/57.

³⁹⁸ SOkA Klatovy, fond OS Horažďovice T 1957, 1958, 1959, zn. T 74/58.

³⁹⁹ Tamtéž, zn. T 107/58.

svého bratra, soukromého zemědělce, o výměře 21.75 ha, které zdědil po svých rodičích. Se svou žádostí doputovala až k s. Heiningerovi, hlavní osobě ve výkupu ONV Sušice. Ten ji však podle její výpovědi beze slova napadnul a málem ji shodil ze schodů. Pohled Heiningera na tuto událost nám odkrývá výpověď samotné Princové: „*Prohlašuji, že Heiningerovi neslibovala jsem žádnou úplatu vejce a máslo za to, že nám uvolní vola z dodávky . . . Udání proti mně vznesené Heiningerem jest plně vymyšleno a nezakládá se na pravdě.*“⁴⁰⁰ Objektivně vzato zde máme tvrzení proti tvrzení a těžko odhalíme, která strana ukryla realitu do hávu lživé výpovědi. I kdyby však Princová lhala a úplatek nabídla, vyvstávají pochopitelné tendence toto její jednání pochopit a ospravedlnit. Žádost, se kterou přišla, v nás vzbuzuje přesvědčení, že nepramení ze žádného ziskuchtivého jednání, ale že se jedná o pokus řešit situaci, do které se dostala vlivem vnějších okolností, jež navíc neměla téměř žádnou šanci ovlivnit. Jednalo se pouze o výraz nouze a o snahu udržet, již tak jistě dost ostrakizované, hospodářství v chodu. Po pročtení celého spisu se dá celkem objektivně usuzovat, že tito dva se neznali, a proto můžeme osobní spory z Heiningerova jednání vcelku vyloučit. Příčiny jeho případné reakce jsou tedy pro nás více méně mlhavé. Celkem přijatelný je však závěr, že Heininger byl vnitřně ztotožněn s všudypřítomně propagovanou ideou třídního boje a nepřítel, jehož vesnickou obdobou byl právě kulak. To se pak nejspíše projevovalo i v jeho osobním jednání a v následném postupu proti tomuto stavu vůbec. Druhý alternativní závěr, připouštějící možnost, že byla napadena Princová, se již plně přiklání k „jejímu prospěchu“.

Další dva případy vyjadřují nespokojenost se změnami v držbě půdy, jež mohla JZD, stejně jako příslušné instituce, libovolně provádět. Oněmi nespokojenými byli Miloslav Kazda⁴⁰¹ a Antonín Průcha⁴⁰². Soukromě hospodařící zemědělec z Velešic Antonín Průcha se tak v důsledku těchto převodů půdy dopustil trestného činu rozkrádání

---

⁴⁰⁰ SOkA Klatovy, fond LS Sušice T 1957, zn. T 46/57.

⁴⁰¹ SOkA Klatovy, fond OS Horažďovice T 1957, 1958, 1959, zn. T 11/57.

⁴⁰² Tamtéž, zn. T 74/58.

majetku v socialistickém vlastnictví. K tomu došlo, když posekal a sklídl louku, která sice dříve byla v jeho vlastnictví, ale následně byla směnou pozemků při HTÚP pojata do družstevního lánu. Miloslav Kazda, zemědělec z Nalžovských Hor pak vyjádřil svou nespokojenost vůči výměru rady MNV, kterým mu bylo přiděleno do obdělání 33 a pozemků následovně: „*dnes jsem dostal od MNV takový sprostý dopis, jako sprostý je celý místní národní výbor, včetně tajemníka.*“⁴⁰³

Posledním viníkem je Jan Pikous⁴⁰⁴, jenž spáchal hned tři trestné činy najednou. Tento zemědělec ještě v roce 1957, po veškerém ekonomickém a politickém nátlaku, stále ještě soukromě hospodařil na své zemědělské usedlosti. V roce 1958 však dobrovolně se svou manželkou vstoupil do JZD Vlkonice. Krátce poté bylo oznámeno, že plánovaný stav dobytka přechází do společného vlastnictví JZD a bylo rozhodnuto, že dobytek nad plán bude vykoupen pro JZD. Když však k Pikousovi přišel veterinář, který měl ocenit a převzít koně, odvětil mu, že „*jsou jeho a nenechá je odhadnouti.*“⁴⁰⁵ Jak je vidět, nová družstevní myšlenka mu k srdci moc nepřiřostla, což dokazuje i jeho poměrně dlouhodobé hospodaření mimo JZD. Ke konci roku 1957 dokonce přestal docházet do svého zaměstnání v JZD a rozhodl se z něho vystoupit. Počátkem roku 1958 pak oba manželé podali odhlášku, přičemž bylo rozhodnuto, že budou propuštěni z JZD, neboť nemají dobrý poměr k práci a JZD jen rozvracejí. Podle vlastních stanov JZD Vlkonice k tomu však mělo dojít až po skončení hospodářského roku. S tímto rozhodnutím však Pikous nebyl očividně spokojen, neboť se s holí v ruce dostavil do soukromého bytu předsedy JZD Antonína Lávičky, křičel na něj, hrozil mu a dožadoval se vrácení svých polí. Od 1. října 1958 spolu s manželkou jako členové JZD neodpracovali ani jednu pracovní jednotku, čímž narušovali pracovní morálku. To se projevilo především tím, že „*měl značný vliv na ostatní členy, protože tímto jednáním se veřejně postavil proti JZD a tito členové JZD čekají jak celý případ dopadne, aby se pak mohli sami*

---

⁴⁰³ SOkA Klatovy, fond OS Horažďovice T 1957, 1958, 1959, zn. T 11/57.

⁴⁰⁴ Tamtéž, zn. T 107/58.

⁴⁰⁵ Tamtéž.

rozhodnout.“⁴⁰⁶ Tato poslední věta nám výmluvně dokazuje, jak mizivé zde bylo ztotožnění s kolektivním hospodařením a jak se při každém sebemenším náznaku osvobození projevil důsledek nedobrovolného vstupu a z něj pramenícího vztahu především ke společné práci a půdě.

---

⁴⁰⁶ SOkA Klatovy, fond OS Horažďovice T 1957, 1958, 1959, zn. T 107/58.

8. Okresní prokuratura

8.1 Okresní prokuratura Sušice

Ve fondu okresní prokuratury Sušice nalézáme spis zemědělce Aloise Fircha⁴⁰⁷, který byl v roce 1952 zaměstnán jako zemědělský dělník na státním statku Ujčín. Spolu se svým bratrem Emanuelem obýval zemědělskou usedlost v Ujčíně. Emanuel Firch byl následně označen vesnickým boháčem a neplničem zemědělských dodávek, čímž byl odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání pěti let, ke ztrátě občanských práv v trvání 8 let a k trestu propadnutí veškerého jmění ve prospěch státu.⁴⁰⁸ Jeho bratra Aloise tak potkal podobně neblahý a především nespravedlivý osud. Na základě výměru ONV Sušice ze dne 25. 3. 1953⁴⁰⁹ byl v rámci akce „K“ vystěhován na státní statek Kutná Hora, konkrétně na jeho provozovnu Přítoky. V této obci bydlel ještě v roce 1957, kdy si podával prostřednictvím Ministerstva státní kontroly, konkrétně Odboru pro přijímání stížností a žádostí pracujících, stížnost na postup MNV Ujčín a ONV Sušice v případě jeho nuceného vystěhování.⁴¹⁰ Jeho bezradnost, nepochopení a rozčarování z tohoto, v demokratickém zřízení protiprávního a byrokratického postupu, nejlépe dokládají vlastní slova A. Fircha. *„Ačkoliv jsem bezúhonný, nebyl jsem nikdy trestán, žil jsem vždy a žiji řádným životem, byl jsem v řádném pracovním poměru schváleném referátem práce, dal mne MNV v Ujčíně a ONV v Sušici vystěhovati s nejkratší lhůtou ke Kutné Hoře, bez důvodu a bez příčiny s mé strany, jen proto, že můj bratr /menší zemědělec/ neměl splněny předepsané dodávky /částečně nesplněno/ a byl proto souzen. /Toto částečné nesplnění bylo zaviněno jeho nemocí a velmi těžkou, svízelnou hospodářskou situací vzniklou tím, že úplně do základu vyhořel, jakož i dlouhodobou nemocí 2 rodinných příslušnic, dnes již zemřelých/.“* Ačkoliv bylo podáno včas řádné odvolání rekomando express, jak na MNV v Ujčíně, tak i na ONV

⁴⁰⁷ SOkA Klatovy, neutříděný fond Okresní prokuratura Sušice – písemnosti týkající se Aloise Fircha.

⁴⁰⁸ SOkA Klatovy, fond LS Sušice T 1952, zn. T 185/52.

⁴⁰⁹ SOkA Klatovy, Fond Okresní prokuratura Sušice, šlo o výměr ONV Sušice - odbor vnitřních věcí, zn. 254-22/3-1953-III, který se však ve spisu nedochoval.

⁴¹⁰ Tamtéž, stížnost Aloise Fircha byla vedena Ministerstvem státní kontroly pod č. j. 6585/57.

v Sušici proti mému vystěhování, nebyl na toto odvolání vůbec vzat zřetel, nebylo ani vyřízeno vůbec a já byl nuceně vystěhován.⁴¹¹ Krajská prokuratura v Plzni poté postoupila stížnost Aloise Fircha Okresní prokuratuře v Sušici.⁴¹²

8.2 Okresní prokuratura Horažďovice

Ve fondu Okresní prokuratury Horažďovice byl nalezen spis, který tato instituce zaslala OV KSČ v Horažďovicích jako tajný spis⁴¹³, týkající se činnosti justice této Okresní prokuratury. Jsou zde hlášeny případy vesnických boháčů, které byly od 8. 4. 1952 Okresní prokuraturou Horažďovice projednávány. Jako obvinění jsou zde uvedeni Václav Šilhan (nar. 2. 2. 1901, bytem Hlupín), František Šilhan (nar. 2. 2. 1907, bytem Hlupín) a Josef Korčík (nar. 26. 3. 1900, bytem Štipoklasy). Výše uvedení zemědělci byli odsouzeni pro nesplnění zemědělských dodávek k peněžitém trestům ve výši od 1 000 Kčs-3 000 Kčs, v případě platební neschopnosti k trestu odnětí svobody ve výši od 1 měsíce do 6 měsíců. A to i přesto, že „soudci z lidu plakali nad obviněnými při tomto hlavním líčení“.⁴¹⁴

Dále se pak dovídáme, že dne 29. 4. 1952 se konalo hlavní líčení se svéradickými zemědělci Václavem Turkem, Karlem Korbelem, Františkem Větrovcem a Annou Červenou. Tito zemědělci byli odsouzeni - opět za nesplnění zemědělských dodávek - k peněžitém trestům ve výši od 50 000 Kčs do 80 000 Kčs, v případě platební neschopnosti k trestu odnětí svobody ve výši 6 měsíců nepodmíněně. Dne 11. 6. 1952 se pak konalo hlavní líčení s Marií Šlechtovou ze Zahrádky, Jindřichem Šporkem a Antonínem Melkou z Černíče, kteří byli odsouzeni k peněžitém trestům ve výši od 20 000 Kčs do 80 000 Kčs , případně k trestu odnětí svobody na dobu 6 měsíců nepodmíněně. Konečně pak byly 26. 6. 1952 konány dva veřejné procesy se zemědělcem Františkem Smíškem z obce Svěradice a s Františkem

---

⁴¹¹ SOkA Klatovy, Fond Okresní prokuratura Sušice, stížnost Aloise Fircha.

⁴¹² Tento spis zde byl veden pod zn. Pd 7/57.

⁴¹³ Spis zn. T 25/52.

⁴¹⁴ Tamtéž.

Biskupem z téže obce. Tito zemědělci byli obviněni z neplnění povinné zemědělské dodávky, z toho, že nekupovali umělá hnojiva a nedodrželi stanovený počet dobytka, čímž spáchali trestný čin sabotáže. Smíšek byl odsouzen k peněžitému trestu ve výši 80 000 Kčs/případně k 1 roku odnětí svobody a k trestu odnětí svobody na 5 let. Biskup pak k peněžitému trestu ve výši 100 000 Kčs/případně k 1 roku odnětí svobody a k trestu odnětí svobody na dobu 6 let. Oba dva společně pak ještě ke konfiskaci veškerého jmění, k zákazu pobytu v horažďovickém okrese navždy, ke ztrátě čestných práv občanských na dobu 5 let a k uveřejnění rozsudku. To vše nepodmíněně. Tyto trestní spisy byly nejspíše postoupeny vyšším instancím, neboť ve fondu LS Horažďovice se nedochovaly.

Závěr

Takto tedy vypadalo desetiletí kolektivizace na Sušicku a Horažďovicku. Jde sice o pohled užšího záběru, přesto však doufám, že především mladším generacím, jejichž povědomí o tomto mezníku českého zemědělství je spojeno již spíše s celkem dobře prosperujícími JZD 70. a 80. let, přinese nový pohled na tento již vlastně také typický rys českého venkova. Myslím, že je důležité uvědomit si, na jakých základech bylo vystavěno posléze prosperující socialistické zemědělství. A navíc si především uvědomit možné alternativy vývoje československého zemědělství a lidí s ním spojeného, kterých mohlo být dosaženo, nebýt tohoto nepřírozeného a násilně vnuceného přerodu. Z pohledu proměn sociální struktury vesnice, vzhledu krajiny i funkce zemědělství, jež na sebe vzalo podobu jakési průmyslové velkovýroby pak lze konstatovat, že šlo ve své podstatě o změnu nejen zemědělského, ale celonárodního charakteru.

Pohlédnutím do spisů regionálních soudů, byl tedy opět potvrzen již deklarovaný závěr, že šlo o postup nezákonný a těžko omluvitelný. Je to dle mého názoru i jeden z dalších možných pohledů, jež by si dějiny kolektivizace v regionálním rozpracování zasloužily. Navíc je zde zajímavá též rozmanitost trestních přestupků, na nichž se dá barvitě charakterizovat atmosféra oněch let. Skutková podstata trestných činů se zde při pozornějším čtení pohybuje v rozsahu od očekávaných sankcí postihujících hospodářskou činnost či spíše „nečinnost“ až po obvinění z nebezpečného vyhrožování ohněm. Pod tímto drobnohledem v některých spisech též odhalujeme, že stejně zajímavými zprostředkovateli kolektivizačních nálad mohou být i trestně stíhané přestupky lidí, kterým zemědělství nebylo obživou a způsobem života. Jde o určitý ekvivalent řeči tabulek, grafů a jiných rozborů ekonomického vývoje jednotlivých JZD a v určitém úhlu o nastínění období, jež by se dalo vnímat jako drama, dotýkající se samé podstaty existence českého rolníka. Jsou to poslední hlasy venkova 1. poloviny 20. století, jež nám alespoň trochu umožňují představit si, o jakou osobitost byl český venkov připraven. Zda bylo Sušicko

a Horažďovicko oblastí výbušnější, ve svém odporu zatvrzelejší či v množství soudních postihů výjimečnější lze těžko odhadovat vzhledem k nedostupnosti obdobně zaměřených regionálních poznatků.

V pohledu držícím se linie celorepublikového vývoje kolektivizace, jsou pak trestní spisy obou soudů její ilustrací ve zmenšeném oblastním měřítku. Postupné rozběhnutí tohoto procesu je charakterizováno mizivým počtem trestních záznamů pro daná léta, neaktivnější léta kolektivizační politiky jsou pak v souladu s tím vyjádřena rapidním nárůstem daných soudních záznamů. Stejně tak by se s oporou určitých spisů dal dokumentovat zostřený postup proti „kapitalistickým živlům“, spočívající ve zvýšení trestních sazeb, zastřešený tzv. Směrnicí tří ministrů a označený jako Akce K. Dle zvýšeného procenta odpovídajících soudních spisů by se pak dalo i bez znalosti obecných souvislostí usuzovat na určitou krizi či zpomalení kolektivizace v letech 1953-1955. Postupným sledováním soudních záznamů od roku 1955 do roku 1959 můžeme též doložit, že oblast Sušicka a Horažďovicka opět kopírovala obecný trend, kdy byla kolektivizace vedena již především v duchu ekonomického nátlaku. Doznívající tempo je pak doloženo pozvolným úbytkem odpovídajících trestných přestupků. Můžeme tedy tvrdit, že kolektivizace v oblasti Sušicka a Horažďovicka se ve svém průběhu vcelku ztotožňovalo se svým celorepublikovým vzorem. Totéž by se dalo očekávat i při zaměření se na ekonomickou stránku tohoto procesu, což by znamenalo postihnout zakládání jednotlivých typů JZD, jejich postupné ekonomické vzrůstání, atd.

Mým záměrem však bylo podat určitou odpověď těmto oblastím na tehdejší socializační působení. Jak z daných soudních spisů vidíme, byla to odpověď jen pomalu utichající a pro pochopení dějů padesátých let jedna z nejpodstatnějších výpovědí vůbec. Z pohledu soudních záznamů tak šlo vlastně o reakci, jejímž výsledkem bylo přetavení ustrnulého a monotónního jazyka jednotlivých direktiv, zákonů a instrukcí, v živou výpověď nespokojenosti a každodenního boje o udržení samostatnosti v hospodaření. Zde bych ještě jednou rád zmínil dosud jediný a díky době svého znovunalezení v určitém smyslu

nový pramen k dějinám kolektivizace. Jde o zvukový záznam procesu se sedlákem Pažoutem, použitý v počáteční části této práce. Lze tvrdit, že jde v jistém ohledu o jistý druh oral history, jehož hlavní postava je však svědkem minulosti proti své vůli. Jeho autentičnost v nás však zanechává dojem a zkušenost, díky nimž každý obdobně zaměřený spis v našich rukou „ožívá“ a získává ještě jakýsi další rozměr, odkrývající se v rovině naléhavosti a bezmoci.

Zbývající částí, jež by byla důsledným doplněním tohoto pohledu na kolektivizaci a kterou tato práce nepostihuje, je probádání fondů Okresní prokuratury Sušice a Okresní prokuratury Horažďovice. Již náhodné nahlédnutí do výše uvedených fondů napovědělo, že lze očekávat též další výskyt zkoumaných případů. V tomto ohledu je jedinou překážkou neuspořádanost těchto celkem rozsáhlých fondů. Celkem zachovalé a obsažné fondy jednotlivých JZD těchto okresů by pak dalším zájemcům o tuto tematiku mohli umožnit zpracovat toto téma v hospodářsko-sociálním, ekonomicko-výrobním či jiném kontextu. Vzhledem k velmi skromné, zastaralé a marxisticky zatuchlé regionální literatuře k danému tématu se dá říci, že by každá nová práce v této oblasti byla přínosem. Navíc když odhlédneme od archivních materiálů, nabízí se zde stále možnost kombinovat tento výklad i se vzpomínkami řady pamětníků, ať již z raných údobí kolektivizace či dob pozdějších. Zajímavý a tematicky aktuální by byl též historický exkurz vývoje JZD do pádu komunistického režimu, spolu s nastíněním možných vizí jejich další existence či uplatnění. V pohledu kulturně-sociálních měřítek se zde pak nabízí zajímavá představa srovnání konkrétní vesnice 30. let 20. století, spolu s jejími tradicemi, vztahy, řemesly atd. s jejím následným obrazem let 80.

Seznam literatury

1. Nevydané prameny

Státní okresní archiv Klatovy

Fond OS Horažďovice T 1949.

Fond OS Horažďovice T 1950-51.

Fond OS Horažďovice T 1951.

Fond OS Horažďovice T 1952.

Fond LS Horažďovice T 1953.

Fond OS Horažďovice T 1953-54.

Fond LS Horažďovice T 1954

Fond OS Horažďovice T 1955.

Fond OS Horažďovice T 1956.

Fond OS Horažďovice T 1957, 1958, 1959.

Fond Okresní prokuratura Horažďovice.

Fond ONV Horažďovice.

Fond OS Sušice T 1950.

Fond LS Sušice T 1951.

Fond LS Sušice T 1952.

Fond LS Sušice T 1953.

Fond LS Sušice T 1954.

Fond LS Sušice T 1955.

Fond LS Sušice T 1956.

Fond LS Sušice T 1957.

Fond Okresní prokuratura Sušice.

Fond ONV Sušice.

Kronika města Horažďovice.

Kronika obce Hlavňovice.

Soukromý archiv autora

V diplomové práci jsou použity přepisy rozhovorů s pamětníky: panem Maškem, paní Potužákovou, paní Boublíkovou a paní Zelenou.

2. Vydané prameny

Edice

Dokumenty o životě a boji zemědělského lidu, vydala Archivní správa ministerstva vnitra, Praha 1957.

GREGOROVICHOVÁ, E. (ed.): *Sjezd rolnických komisí 28.–29. únor 1948*, SÚA Praha 1988.

JECH, K., KAPLAN, K. (edd.): *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945. Dokumenty*, Brno 2002.

PŠENIČKOVÁ, J. (ed.): *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Podmínky pro vznik JZD–1945*, SÚA Praha 2003.

Táž: *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Podmínky pro vznik JZD–1946*, SÚA Praha 2004.

Táž: *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Podmínky pro vznik JZD–1947*, NA Praha 2005.

Táž: *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Vznik JZD 1948–1949*, SÚA Praha 1995.

Táž: *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Vznik JZD 1950*, SÚA Praha 1998.

Táž: *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Vznik JZD 1951*, SÚA Praha 1999.

Táž: *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Vznik JZD 1952*, SÚA Praha 2000.

Táž: *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství. Vznik JZD 1953*, SÚA Praha 2003.

ŠPÉTOVÁ, L. (ed.): *Počátky státních zemědělských strojních stanic v českých zemích 1945–1949*, SÚA Praha 1975.

Dobový tisk

Lidová demokracie, č. 251, 1. listopadu 1946.

Lidová demokracie, č. 41, 19. února 1948.

Rudé právo, č. 42, 19. února 1948.

Stráž českého západu z 2. srpna 1947.
Sušické noviny, č. 5, 25. února 1953.
Svobodné slovo, č. 41, 18. února 1948.
Zemědělské noviny, č. 55, 4. března 1948.
Zemědělské noviny, 29. a 30. únor 1948.

3. LITERATURA

10 let práce Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu, Praha 1929.
ACTA UPO, Historica 26/1994, Olomouc 1994.
Agrární almanach 1907–1927, Praha 1927.
BAŽANTOVÁ, I.: Družstevnictví a svépomocné koncepce v českém ekonomickém myšlení, Praha 2002.
CÍSAŘ, Č.: Učení o straně, Praha 1946.
CÍSAŘ, J. a kol.: Drobné podnikání, Praha 1998.
Československo 1945-1967, č. 21, Praha 1996.
Československá revoluce v letech 1944–1948, Praha 1966.
Česko-slovenská historická ročenka, 1998, Brno 1998.
České a slovenské zemědělství v letech 2. světové války, Studie Slováckého muzea 1/1996, Uherské Hradiště 1996.
Československé zemědělství očima historiků. Praha 1969.
DOBŘÝ, A. – PRAŽSKÝ, A.: Přehled hospodářského vývoje Československa v letech 1918-1945, Praha 1961.
DOSTÁL, V. V.: Agrární strana. Její rozmach a zánik, Brno 1998.
DRACHOVSKÝ, J.: Řízené hospodářství státní a národní, Praha 1940.
Dvacet let československého zemědělství, Praha 1938.
DVOŘÁK, L.: Zemědělské družstevnictví v Republice československé, Praha 1934.
Encyklopedický slovník. Praha 1993.
FALTUS, J. – PRŮCHA, V.: Hospodářské dějiny, Praha 1992.
FRANKENBERGER, O.: Agrarismus, Praha 1923.
Týž: Zemědělská politika v Protektorátě, Praha 1941.

HÁJEK, F.: Vývoj socializace zemědělství na Klatovsku, Plzeň 1971.

HÁJEK, M. – RYŠÁNKOVÁ, J. a kol.: Svět a Československo ve 20. století, Praha 1990.

HODAČ, F.: Hospodářství nového Česko–Slovenska, Praha 1938.

HOJDAR, J.: Zemědělské družstevnictví a jeho význam pro zemědělskou výrobu, Tábor 1943.

HOJDAR, J. – TEPLÝ, M.: Vesnické družstvo, Praha 1948.

HOLEČEK, J.: Selství, Praha 1928.

Hradecký program, Praha 1947.

HŮLKA, A.: Zemědělské družstevnictví, Praha 1931.

JANÁK, A.: Dějiny Sušicka, Sušice 1938.

JECH, K.: Probuzená vesnice, Praha 1963.

Týž: Soumrak selského stavu 1945-1960, Praha 2001.

Týž (ed.): Stránkami soudobých dějin, Praha 1993.

Jubilejní sborník SÚS, Brno 1933.

KALINOVÁ, L. (ed.): K proměnám sociální struktury v Československu 1918-1968, Praha 1993.

KAPLAN, K.: Československo v letech 1948-1953, Praha 1991.

Týž: Československo v letech 1953–1956, Praha 1992.

Týž: Sociální souvislosti krizí komunistického režimu v letech 1953–1957 a 1968–1975, Praha 1993.

KOCIÁN, J.: Poválečný vývoj v Československu 1945–1948, Praha 1993.

KOLAŘÍK, Š.: Politika agrární, Praha 1929.

KOŤÁTKO, J.: Pozemková reforma, Praha 1949.

Týž: Nové úkoly v zemědělsky osídleném pohraničí, Praha 1946.

KRÁL, K.: Otázky hospodářského a sociálního rozvoje v českých zemích 1938-1945, Praha 1957.

KROFTA, K.: Dějiny selského stavu, Praha 1949.

KŘEN, J.: Bílá místa v našich dějinách?, Praha 1990.

KUBÍČEK, J. O. – FRANKENBERGER, O.: Antonín Švehla v dějinách československé strany agrární, Praha 1931.

KUBŮ, E. – PÁTEK, J. (edd.): Mýtus a realita hospodářské vyspělosti Československa mezi světovými válkami, Praha 2001.

- KUTNAR, F.: Generace Brázdy, Praha 1992.
- LACINA, V. – PÁTEK, J.: Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace do současnosti, Praha 1995.
- LACINA, V.: Krize československého zemědělství 1928–1934, Praha 1974.
- Týž: Zlatá léta československého hospodářství (1918–1929), Praha 2000.
- MAYER, A. M.: Pět let krise na českém venkově, Praha 1935.
- Minulostí západočeského kraje XX., Plzeň 1984.
- Minulostí západočeského kraje XVII., Plzeň 1981
- Moderní dějiny. Sborník k dějinám 19. a 20. století. Praha 1993.
- Některé perspektivy hospodářského vývoje Československa v letech 1945-1948, Praha 1967.
- NĚMCOVÁ, L.: K dějinám družstevnictví ve světě a v Československu. Studie z hospodářských dějin, VŠE Praha, 13/1999.
- Táž a kol., Vybrané kapitoly z českého družstevnictví, Praha 2001.
- Táž: Vývoj československého družstevnictví v období druhé světové války a v letech 1945-1948, Praha 1996.
- OLŠOVSKÝ, R. a kol.: Přehled hospodářského vývoje Československa v letech 1918-1945, Praha 1961.
- Osobnosti agrární politiky 19. a 20. století. Studie Slovákckého muzea 11/2006, Uherské Hradiště, 2006.
- Osudy zemědělského družstevnictví ve 20. století, Studie Slovákckého muzea 7, Uherské Hradiště 2002.
- OTÁHAL, M.: Zápas o pozemkovou reformu v ČSR, Praha 1963.
- Ottova encyklopedie A–Ž, Praha 2004.
- PALEČEK, A.: Nové selství – základy ruralismu, Praha 1933.
- PÁTEK, J.: České zemědělství v období imperialismu, Praha 1975.
- PÁTEK, J.: Racionalizace zemědělské výroby mechanizací v českých zemích v první polovině 20. st., Praha 1971.
- PEK, J.: Kronika šumavských hvozdů, Vimperk 1998.
- PEROUTKA, F.: Budování státu I–IV., Praha 1933–38.
- PETRÁŇ, J.: Příběh Ouběnic, Praha 2001.

Politická a stavovská zemědělská hnutí ve 20. století. Studie Slováckého muzea 5/2000, Uherské Hradiště, 2000.

POTUŽIL, F.: Řízené hospodářství v českých zemích, Praha 1941.

PROCHÁZKA, V. a kol.: Příruční slovník naučný II, Praha 1964.

Program české strany agrární, Praha 1903.

Program Republikánské strany čs. venkova, Praha 1919.

Program Republikánské strany zemědělského a maloroľnického lidu, Praha 1929.

PRŮCHA, V. a kol.: Nástin hospodářských dějin v období kapitalismu a socialismu, Praha 1987.

PŮLPÁN, K.: Nástin českých a československých hospodářských dějin do roku 1990 I-II, Praha 1993.

Sborník k dějinám 19. a 20. století, 7, Praha 1981.

Sborník prací moravských historiků. Studijní materiály výzkumného projektu Československo 1945–1967, č. 21, Praha 1996.

SEDLÁK, R. – VÁVROVÁ, V.: 150 let družstevnictví v České republice, Praha 1997.

SOUKUP, J.: Rodná hrouda. 30 let vývoje zemědělství v Československu v letech 1918–1948, Praha 2006.

STOCKÝ, J.: Zemědělství v Československu, Praha 1935.

Stránkami soudobých dějin, Praha 1993.

Studie k moderním dějinám. Sborník příspěvků k 70. narozeninám V. Laciny, Praha 2001.

SVATOŠ, M a kol., Agrární politika, Praha 2001.

ŠAŠECÍ, O.: Průběh zemědělské krize v roce 1931–1932, Praha 1933.

ŠOUŠA, J. – MILLER, D. (edd.): K úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha 2001.

ŠPIRK, L.: Zemědělské družstevnictví v kapitalistické a lidově demokratické ČSR, Praha 1959.

Šumava. Příroda, historie, život, Praha 2003.

ŠVEHLA, A.: Tři úvahy o agrarismu, Praha 1925.

TEPLÝ, M.: Poslání družstevní organizace v zemědělském plánování, Praha 1948.

Týž: Dynamické pojetí družstevnictví, Praha 1945.

Týž: Vývojové tendence zemědělského družstevnictví, Praha 1945.

TOBOLKA, Z.: Politické dějiny československého národa od r. 1848 do dnešní doby, Praha 1937.

TUMLÍŘ, B.: Agrární politika, Praha 1928.

Tváří k vesnici, Praha 1936.

VÁCLAVŮ, A.: Ke sporům o zemědělské družstevnictví a kolektivizaci v Československu, Praha 1999.

VACULÍK, J.: Reemigrace zahraničních Čechů a Slováků v letech 1945–1950, Brno 1993.

VLČEK, K.: České družstevnictví, Praha 1940.

VONDRUŠKA, V.: Život staré Šumavy, Západočeské nakladatelství 1989.

Vývoj československého zemědělství v období 20 let (v číslech), Praha 1968.

Vývoj družstevnictví na území ČSFR, Praha 1992.

Základní tendence vývoje struktury československého zemědělství v letech 1945-1964 (v porovnání s předválečnou úrovní), Praha 1965.

ZÁLOHA, J.: Šumava od A do Z, České Budějovice 1984.

Zemědělství ČSSR v letech 1948-1968, Praha 1969.

Zemědělství na rozcestí 1945-1948, Studie Slováckého muzea 3/1998, Uherské Hradiště 1998.

4. Internet

www.rozhlas.cz

www.souvislosti.cz

www.asz.cz

www.usd.cas.cz

Seznam zkratek

ČSSS	Československý státní statek
JHP	Jednotný hospodářský plán
JSČZ	Jednotný svaz českých zemědělců
JZD	Jednotné zemědělské družstvo
KAV NF	Krajský akční výbor Národní fronty
KNV	Krajský národní výbor
KSČ	Komunistická strana Československa
LS	Lidový soud
MAV NF	Místní akční výbor Národní fronty
MNV	Místní národní výbor
MRK	Místní rolnická komise
NA	Národní archiv
ONV	Okresní národní výbor
OS	Okresní soud
ROH	Revoluční odborové hnutí
SOkA	Státní okresní archiv Klatovy
StB	Státní bezpečnost
STS	Strojní stanice
SÚA	Státní ústřední archiv
THÚP	Technicko-hospodářské úpravy pozemků
UNRRA	United nation relief and rehabilitation administration
ÚAV NF	Ústřední akční výbor Národní fronty
ÚRZ	Ústřední rada zemědělců
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
VKS(b)	Všesvazová komunistická strana (bolševiků)

Seznam příloh

1. Rozsudek vynesený nad Emanuelem Firchem a uveřejněný v tisku (Sušické noviny ze 7. dubna 1953)
2. Článek „Jen si na kulaka posvítit“ (Sušické noviny z 25. února 1953)
3. Posmrtné ospravedlnění zemědělce Karla Ladmana (SOkA Klatovy, založeno ve fondu LS Horažďovice T 1953)
4. Úvodní strana seznamu vesnických boháčů a dokumentu navrhujeícím změny v tomto seznamu (SOkA Klatovy, fond ONV Sušice, kart. 203, sign. 600)
5. Odvolání Jakuba Hosnedla, rolníka z Velhartic, proti označení za vesnického boháče (SOkA Klatovy, fond ONV Sušice, kart. 203, sign. 600)
6. Dokument podávající „vysvětlení“ k obdobnému odvolání Julia Anderleho a jeho žádost zasláná prezidentské kanceláři (SOkA Klatovy, fond ONV Sušice, kart. 203, sign. 600)
7. Nucený výkup mechanizace provedený u Václava Brejchy (SOkA Klatovy, fond ONV Sušice, kart. 173, sign. 616)
8. Proměna tváře vesnice na stránkách propagandisticky zaměřeného materiálu (*Dokumenty o životě a boji zemědělského lidu*, vydala Archivní správa ministerstva vnitra, Praha 1957)

Příloha

Zvolila jsem povolání

Všichni, kteří skončíme školní docházku si uvědomujeme, že po skončení školního roku začíná pro nás nový život. Proto se již nyní připravujeme na závěrečnou zkoušku a na povolání, které si zvolíme. Ti, kteří měli zájem o kovoodborný, zúčastnili se 27. 2. 1953 exkurze do Závodů V. I. Lenina v Plzni, kde shlédli provoz i domovy dorostu. Mezi nimi jsem byla i já. Dříve jsem si přála vyučiti se v Blatné některému z elektrooborníků, ale v Plzni se mně více líbilo a tak jsem se rozhodla stát se soustružnicí. Je to zaměstnání velmi zajímavé, přesné, fyzicky málo namáhavé, prostě takové, že v něm děvčata mohou daleko více vyniknout než v jiných povoláních. Jsem si také vědoma, že naše strojírenství potřebuje v daleko vyšší míře nově a nově kvalifikované pracovníky a je na nás, dívkách, abychom na těchto místech pomohly. Máme pro to všechny předpoklady.

Maminka sice nechtěla původně o tomto povolání ani slyšet. Pro mne bylo zatím dobré povolání jen švadlena, ale když jsem jí vysvětlila, že v těchto oborech je nadbytek sůl, že je to povolání mnohem fyzicky namáhavější než kterékoliv jiné a povolání méně placené, dala k mému správnému rozhodnutí souhlas. Tatínek, který sleduje hospodářský život ve státě, souhlasil hned od začátku.

Já sama se na práci i na družný kolektiv v závodě V. I. Lenina v Plzni velmi těším, třebaže do konce školního roku je ještě daleko a zatím musím svědomitě vykonávat především své školní povinnosti, neboť chci být na své budoucí povolání dobře připravena, abych jako dobrá pracovníce mohla tím lépe prací bojovat za mír a šťastnou budoucnost všech lidí na celém světě.

Zdeňka Janotová,
žákyně střední školy ve Štrašíně

JAK NA TO

JZD Dražovice má nedostatek krmiva pro společně ustájený dobytek. Proč se tak stalo. Družstevníci svedli dobytek začátkem roku 1953 a první chybu udělali, přesto, že byli okresním národním výborem upozornováni, že nezajistili, aby každý odevzdal na plánovaný stav dobytka patřičnou část jak sena a slámy, tak i ostatních krmiv. V článku 7 Vzorových stanov JZD se praví: „Osivo a sádky odevzdané podle měry a krmiva, odevzdaná podle plánovaného stavu dobytka, svedeného do společného ustájení, jsou povinným vkladem člena do osivového a krmivového fondu družstva. Členové, kteří neodovzdali průměrnou zásobu krmiv osiva a sádky jsou povinni složit při vstupu do družstva, jde-li o krmiva, nepozdějí při svedu dobytka do společných stájí, jako povinný vklad částku v penězích, odpovídající ceně chybějícího množství osiv, sádky a krmiv.“

Družstevníci z Dražovic a i jinými JZD, jest třeba se řídit Vzorovými stanovami JZD. Přece nechcete, aby poctiví družstevníci, kteří plánované množství krmiv odevzdali, dopláceli tím, že JZD krmiva kupuje na volném trhu, na ty chytráky, kteří se chtějí přizpůsobit v JZD. Je třeba, aby představenstvo v Dražovicích ihned toto opatření provedlo a ten, který neodovzdal průměrnou část krmiva, složil částku v penězích, odpovídající ceně za jakou JZD krmiva kupuje. Družstevníci, v těchto věcech nejdou dle kompromisů. Tím ošizujete poctivé družstevníky.

DODRŽUJTE ČISTOTU MLÉKA

Toto měly na mysli ženy v Kašperských Horách, když dne 28. února t. r. zjistily, že do prodejny mléka došlo z Zichovické mléčárny mléko ve velmi znečištěných konvích, které také velmi nechutně pachly sýrem. Dopsali jsme Mlékářským závodům v Klatovech o tomto případě a bylo nám odpověděno velmi šikovně. Citujeme obsah dopisu:

„Potvrzujeme tímto Váš příspěvek dne 2. t. m., týkající se závady v dodávce konsumního mléka a nečistoty konví a sdělujeme, že celou záležitost se zabývala závodní rada, závodní org. KSČ spolu s vedením podniku a nebyla zjištěna žádná závada. Dovolujeme si však poznamenat, že Vaši stížnost vedeme v patrnosti a jakmile celý případ ještě důkladněji vyšetříme, podáme Vám o tom zprávu. Je naší povinností, abychom zásobovali naše pracující a jejich děti nejkvalitnějšími výrobky.“

Podáváme Vám tuto zprávu, děkujeme za Vaše upozornění a známe.

Tak tohle se soudruhům z Mlékařských závodů nepovedlo. Nezjistili žádnou závadu a budou případ ještě důkladněji vyšetřovat. Konve byly nečisté, tak není třeba tvrdit, že nečisté nebyly. Ale snad se dočkáme toho přiznání, když soudruzi píšou, že mají zájem zásobovat pracující a jejich děti nejkvalitnějšími výrobky.

Otla Mašek

Jménem republiky

Okresní soud v Sušici uznal dne 17. prosince 1952 při hlavním líčení takto právem, že

Emanuel Firch

z Ujčína čp. 31, je viněn, že v průběhu r. 1951 a v I. pol. roku 1952 v Ujčíně jako samostatný zemědělec nesplnil povinnost svého povolání, neboť v roce 1951 nedodržel plánovaný stav dobytka, a to tím, že měl o 5 kusů hovězího dobytka, 3 vepře, 10 slepic a 1 ovci méně, ač měl všechny možnosti k tomu, aby plánovaný stav dodržel. V roce 1951 nedodal 660 kg hovězího masa, 207 kg vepřového masa, 4,90 kg vlny, 11 kg drůbeže a 4.520 ltrů mléka.

V první polovině r. 1952 nedodal 828 kg hovězího masa, 207 kg vepřového masa a do 30. 9. 1952 na do-

dávku r. 1952 dodal pouze 442 l mléka, v r. 1952 neodvedl umělá hnojiva, pozemky špatně obdělával, nedodržel agrotechnické lhůty ani chlévskou mrvou pozemky řádně nehnovil.

V měsíci srpnu 1952 v Ujčíně úmyslně mařil úspěšné provádění výmlatu tím, že nemlátil ačkoliv mu MNV opatřil motor a pracovní síly, že tedy nesplnil a porušil povinnost svého povolání a plnění takové povinnosti předcházal v úmyslu mařit a stěžovat si na provádění a plnění jednotného hospodářského plánu v úseku zemědělské výroby, čímž spáchal trestný čin sabotáže a odsuzuje se k trestu odnětí svobody v trvání 5 roků a propadnutí veškerého jmění ve prospěch státu.

PAN STAROSTA Z DOBRŠÍNA

Pan Antonín Zeman býval dříve starostou v obci Dobršín. Jinak jest zemědělcem o výměře 15 ha půdy. V r. 1939 byl v obci Dobršíně zřízen tak zvaný pracovní tábor, na který vzpomíná s trpkostí mnoho poctivých dělníků našeho okresu. Pro tento pracovní tábor bylo třeba najít místnosti pro kanceláře a skladiště. Pan starosta Zeman rozhodl, že dědeček a babička Olivů se musí uskrovnit a maminka Švarců s třemi dětmi se musela nastěhovat do jedné světnice a chodit přes malou světničku obou starců. K obecní pastoušce patřila rovněž stodola a stáj, i z této se museli vystěhovat, ačkoliv je užívali pro malé hospodářství. Nebyly platky prosby, pane starosto Antoníne Zemane, vy jste měl srdce na pravém místě, ale jen pro kulaky. Tak jako jste jednal, pane starosto Zemane, za prvé republiky s drobnými zemědělci, tak byste jednal i dnes a tak by jednali všichni kulaci, kdyby se dostali do JZD. Předsedkyně výboru žen Dražovice

OKRESNÍ KONFERENCE ČSH

V neděli 29. 3. 1953 se sejdou v Sušici delegáti místních jednot Československého svazu hasičstva, aby na okresní konferenci jednali o tom, jak byly v uplynulém roce plněny úkoly ČSH v našem okrese a jakým způsobem budou další a ještě odpovědnější úkoly zajišťovány v tomto roce. Úkoly ČSH jsou vskutku veliké a odpovědné. Ještě stále jsou škody, způsobené požáry, velmi značné a jsou zaviněny jednak zaškoznicí, kteří ve službách zahraničních rozvědek pokoušejí se narušit naše hospodářství, z části pak jsou zaviněny hrubou nedbalostí a neopatrností našich spoluobčanů. Prvořadým úkolem ČSH tedy jest soustavně a trpělivě vychovávat naše občany v preventivní protipožární ochraně, a to především neustálým rozšiřováním požárních hlídek, hlavně z řad mládeže a žen a soustavným školením těchto hlídek a základní preventivní a represivní službě. Tohoto úkolu a ještě celé řady dalších se musí všechny složky ČSH zhostiti dobře, aby tak se přiblížili svému vzoru, sovětským požárníkům. Přejeme tedy jednotné okresní konferenci ČSH mnoho zdaru.

V.

Vedle
K. Kalox
via rej. Jozk
7. III. 53.

Obr. 1 Zveřejnění rozsudku nad Emanuele Firchem

Diskuse z okresní konference našich družstevníků

V našem okrese mezi prvními bylo založeno JZD v Hartmanicích. Přicházíme-li dnes na naše vesnice při různých příležitostech, zemědělci, kteří dosud nevěří ve výhody společného hospodaření, poukazují na výsledky společné práce v Hartmanicích. Na okresní konferenci družstevníků osvětlili celou situaci JZD v Hartmanicích předseda MNV soudr. Cech, který poukázal na několik příčin, které zavinily nebo brzdi rozvoj družstva. Jako nejzávažnější příčinu uvedl špatnou pracovní morálku všech družstevníků. Na různých příkladech ukázal, kde družstevníci nejednali odpovědně, jako špatné ošetření brambor, kdy družstevníci neměli zájem prohlédnout zasazení brambor, až když je měl oorrávat a nebylo je z trávy vidět. O nic lepší to nebylo s ostatními pracemi. Rovněž žně a sklizeň obilovin utrpěla nedbalostí družstevníků přesto, že jim byla poskytnuta pomoc z vojenských lesů při svozu obilí. Velkým nedostatkem byla i špatná docházka družstevníků do práce. Místo v 7 hodin nastupovali do práce v 10 hodin. Závažnou věcí je, že část viny připadá na představenstvo družstva, které nemobilizovalo družstevníky k aktivní činnosti družstva a samo nejevilo zájem, aby družstvo dobře prosperovalo. Družstevníci neměli ani zájem na finančním hospodaření svého družstva. Neprovedli ani prověrku norem a tak se také stávalo, že pracovníci v rostlinné výrobě nevážděli pracovníky v živočišné výrobě, že si více vydělávají, protože mají měkké normy. Či to byla vina? Všechno družstevníků! Někteří družstevníci ve své spekulaci vycházejí z toho, že když to dál nepůjde, předají to státním statkům a tím z nich spadne veškerá odpovědnost. Na tato slova odpověděl zástupce z KNV s. Zemek, že s takovými lidmi bychom státním statkům repomohli, kteří nedovedou hospodařit na svém, jak by potom hospodářili na státním majetku. To se v dané situaci nikdy slát nemůže. V závěru říká s. Cech „bude nutno výrobní plán družstva postavit na zdravých základech, na prověřených normách. Družstevníci musejí přijmout domácí pracovní řád, který se jim stane zákonem a pak plně věřit, že rok 1953 bude takto zdolán a až se v příštím roce sejdem opět na okresní konferenci družstevníků, že už nebudou Hartmanice dávány jako odstraňující příklad.“

Okresní konferenci pozdravili také zástupci vojenských lesů z Hartmanic, kteří opět přislíbili pomoc JZD se svým vozovým parkem v době potřeby. Z toho je vidět, že všichni Hartmaničtí mají zájem na tom, aby jejich obec, kde jsou 3 socialistické závody, úspěšně splnila všechny úkoly, které na ně klade budování nového společenského řádu a Hartmanice se staly baštou národního budování.

— o —
Za JZD v Dlouhé Vsi hovořila družstevnice s. Němcová, která říká „naše JZD plnilo z velké části usnesení strany a vlády o upevnění a

rozvoji JZD. Vcelku naše JZD pracovalo v loňském roce dobře. Dobrou pracovní morálkou byly včas splněny a skončeny jarní zemědělské práce a kvalitně provedeny, což se projevilo na zvýšených hektarových výnosech. Žně a vrníat byl též včas skončen, a to bez pomoci brigád. Měli jsme také určité nedostatky ve žních a přesto jsme všechno obilí včas sklídili a vymílali. Podzimní práce jsme rovněž skončili úspěšně a umístili jsme se v soutěži mezi JZD na prvním místě v okrese. Naši družstevníci všichni jednomyslně schválili vzorové stanov y JZD a na základě těchto nových stanov rozhodli jsme se na snížení svých záhumenek na 50 arů, někteří družstevníci záhumenky vůbec nechťeli. Dále byly zpevněny normy, aby bylo dosaženo spravedlivého odměňování za vykonanou práci. Tím také bude dosaženo u všech členů více péče o společné hospodaření. Dodávkové úkoly jsme splnili na 100% a v některých produktech, jako v mléce a vepřovém mase značně překročili. Pokud se týče hospodaření, jest uspokojivé a proto v letošním roce nastoupíme ještě s větším elánem za splnění pětiletého plánu v zemědělství. Na počest této konference se zavazujeme vybudovat do konce března drůbežárnu pro 250 kusů slepic. Zasejeme 45 ha ovesa křížové, aby se zvýšily hektarové výnosy. Po ozimé směsce zasázíme i ha poloraných bramborů, abychom i my v Dlouhé Vsi těžili dvakrát za rok. Budeme se pravidelně zúčastňovat školení jak v JZD, tak v družstevní škole práce při ONV. Naše JZD vyhlásí soutěž JZD Kašperské Hory za další upevnění a rozvoj JZD.“

Z toho je vidět, že když se dobře pracuje, jsou i dobré výsledky.

JEN SI NA KULAKA POSVÍTIT

V obci Dobrušíně žije kulak, kterému se dnes toto jméno nechce nijak líbit a proto dělá všechno možné, aby se ze řad těchto vykořisťovatelů dostal. Bodejť — špekulace dobrá věc. Ale když ono to vždy dobře nejde. Dnes již není éra agrárních vládců, ale dnes rozhodují dělníci, pracující lidé, a v této době i vykořisťovatelům (kulakům) již odzvání. Nyní vám prozradíme, že i Josef Grunt v Dobrušíně je jedním z těch. Je bývalým ředitelem školy, dnes v. v. a v Dobrušíně v. astnil na své jméno hospodářskou usedlost ve výměře 23 ha a v Sušici rodinný domek. Že by byl v zemědělství pracoval, by se každý myšlil. On to přece nepotřeboval. Na ně vydělávali ti, kdož na hospodářství pracovali. Jistě na tyto časy si vzpomíná rodina Vališů a služebná pana Grunta. Přišel však únor 1943 a pan Grunt viděl, že je zle a že se musí nějak majetku zbavit. Proto začal chytračit. Majetek předal na svou ženu a tchyni a část odprodal. Dnes se ohání tím, že nic nemá a že nikoho nevykořisťoval. Co by na to odpověděli ti, kteří u něj pracovali? Měli oni z jeho majetku víc než on?

JAK SI PŘEDSTAVUJI TRÍDNÍ BOJ?

Redakci Sušických novin došel dopis, ve kterém jsou kritizováni i někteří pracovníci lidospřávy za své neodpovědné jednání.

Tomáš Nový z Lazen, obec Strašín, jest „dobrý“ člověk. Majitel několika ha půdy, hostince, řeznictví a koloniálního obchodu, který předal Jednotě v r. 1949. Vždy měl dva učedníky a služku. Tedy jistě pravý typ vesnického boháče, vykořisťovatele. To ovšem nevádi některým zaměstnancům ONV a funkcionářům lidové správy ve Strašíně. Jiz před rokem byli instruktoři Jednoty v Sušici u Tomáše Nového v Laznech, aby se zapojil s jeho živností jak řeznickou, tak hostinskou, do spotřebního družstva. Ovšem ještě mu to stále vynášelo. Nechtěl a na několikero návštěvu vždy dával zápornou odpověď. Až najednou... Vyšly nové daňové zákony. Pochopitelně, že i pan Tomáš Nový poznal, že se dotknou i jeho „dobrého“ člověka. A víte jak to zaončil? Ustředí Jednoty, spotřebního družstva v Sušici, dostalo obsáhlý dopis. Resoluce s 88 podpisy! V něm občané osady Lazna důrazně žádají, aby byla otevřena prodejna masa v Laznech u pana Tomáše Nového, přý proto, aby byl pracující lid spokojen. Ke každému podpisu napsali, za kolik spotřebitelů jejich podpis platí. Tak se tedy přimlouvají za pana Tomáše Nového, vesnického boháče v Laznech, i nemluvněta podpisem svých rodičů. Jistě nemá smysl otvírat dnes řeznickou prodejnu v Laznech, když ve Strašíně vzdáleného 5 minut jest dobrá řeznická prodejna, která prodá za měsíc pro Strašín. Lazna a Nahořanky za 20.000 Kčs masa a mohla by prodat ještě daleko více. A stejně občané z Lazen chodí pro normální nákupy do prodejního družstva ve Strašeni, i k lékaři a na MNV. Dobře a šikovně to zařídil pan Tomáš Nový. Při poslední návštěvě zástupců Jednoty v otázce socialisace jeho hostince říkal, že ještě měsíc počká. A ono se za ten měsíc zase nic nestalo. Nic neprasklo. Spíš to praskne s panem Novým.

Skutečně průhledný případ! Škoda jen, že na této resoluci jsou i podpisy pracovníků okresního národního výboru v Sušici s Karla Chalupného z plánovacího oddělení, Kozihradky Františka, tajemníka MNV Žihobec, Menčíka Karla, tajemníka MNV v Rosedětech a Kadešicích a Blahouta Jana (jeho manželky) pracovníka družstevního oddělení ONV. Předseda MNV se podepsal raději jménem své dvoučlenné rodiny a jednou na razítko MNV, kterým potvrdil skutečně třídní charakter „dobrého“ člověka pana Nového, řezníka, hostinského, obchodníka a majitele realit z Lazen.

Nedivíme se prostým občanům z Lazen, že podepsali tento papír. Jak se jim divit, když organizátorem takovýchto kousků jsou pracovníci lidospřávy, kteří sami mají třídní boj rozpoutávat a vést a zatím...

Dala vás na tato důležitá místa dělnická třída, soudruzi? Riha

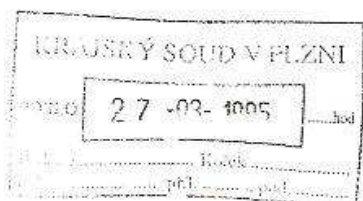
Obr. 2 Článek „Jen si na kulaka posvítit“

VRCHNÍ SOUD
V PRAZE

L T 61/53 LS Horažďovice

3 Tz 23/93

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK

JMĚNEM REPUBLIKY

Vrchní soud v Praze ve veřejném zasedání konaném dne 3. listopadu 1994 v senátě složeném z předsedkyně JUDr. Blanky Kozelkové a soudců JUDr. Karla Fišera a JUDr. Jana Veselého projednal stížnost pro pruení zákona podanou též podle § 30 odst.2 zák.č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění pozdějších předpisů bývalým generálním prokurátorem České republiky, považovanou za podanou ministrem spravedlnosti České republiky, ve prospěch zemřelého obviněného **Karla Ladmana** v trestní věci vedené před bývalým Lidovým soudem v Horažďovicích pod sp.zn. T 61/53 a rozhodl podle § 268 odst.2, § 269 odst. 2 a § 271 odst.1 tr.ř. **t a k t o :**

Rozsudkem Krajského soudu v Plzni ze dne 6. 10. 1969 sp.zn. 1 T 02/69

b y l p o r u š e n z á k o n

v ustanovení § 2 odst.5 a odst.6 tr.ř. ve vztahu k ustanovení § 130 odst.1 tr.zák. č. 140/1961 Sb. ve znění zák.č.56/1965 Sb. v neprospěch obviněného Karla Ladmana.

Tento rozsudek se **z r u š u j e .**

Současně se také zrušují další rozhodnutí obsahově na zrušené rozhodnutí navazující, pokud vzhledem ke změně, k níž zrušením došlo, pozbyla podkladu.

Obr. 3 Ospravedlnění zemědělce Karla Ladmana

Obviněný Karel Ladman se podle § 226 písm. b) tr.ř. **z p r o š ť u j e** obžaloby bývalého okresního prokurátora v Horažďovicích ze dne 1. 7. 1953 sp.zn. Pt 129/53, že jako samostatný zemědělec v srpnu 1952 v Hradešicích po provedené hospodářsko technické úpravě pozemků odmítl přijmouti a obdělati náhradní pozemky ve výměře 3 hektary jemu určené pro podzimní osev žita a pšenice, které také nepřijal a neobdělal, a aby nezůstaly neoseté, musely být z příkazu ONV přiděleny do nuceného nájmu místnímu JZD, a v témže roce nedodal 17,55 q brambor a 940 l mléka, čímž měl spáchat trestný čin sabotáže podle § 85 odst.1 písm.a) tr.zák.

O d ů v o d n ě n í :

Obviněný byl rozsudkem bývalého Lidového soudu v Horažďovicích ze dne 14. 7. 1953 sp.zn. T 61/53 uznán vinným trestným činem sabotáže podle § 85 odst.1 písm.a) tr.zák. č. 86/1950 Sb. a odsouzen k trestu odnětí svobody na dobu tří let, k peněžitému trestu ve výši 2 000 Kčs, v případě nedobytnosti k náhradnímu trestu odnětí svobody v trvání jednoho měsíce, k propadnutí celého jmění obviněného, přičemž podle § 74 odst.1 písm.c),d) téhož tr.zák. bylo vysloveno zabrání celého jmění manželky obviněného Anny Ladmanové, dále ke ztrátě čestných práv občanských na dobu tří let po výkonu trestu, k zákazu pobytu v obci Hradešice a v celém okrese Horažďovice navždy.

Trestné činnosti se měl obviněný dopustit skutkem, který je uveden ve zprošťujícím výroku tohoto rozsudku.

Proti tomuto rozsudku podal odvolání okresní prokurátor i obviněný.

Krajský soud v Plzni rozsudkem ze dne 18. 8. 1953 sp.zn. 2 To 157/53 odvolání okresního prokurátora i obviněného zamítl. Výrok týkající se ochranného opatření vydaného proti zúčastněné osobě, manželce obviněného Anně Ladmanové podle § 74 odst.1 písm. c), d) tr.zák. byl změněn tak, že se Anně Ladmanové zabírá její polovina usedlosti v Hradešicích čp. 39

se živým a mrtvým inventářem.

Nejvyšší soud rozsudkem ze dne 22. 1. 1969 sp.zn. 3 Tz 137/68 (1 T 2/69) ke stížnosti pro porušení zákona podané generálním prokurátorem vyslovil, že rozsudkem Krajského soudu v Plzni ze dne 18. 8. 1953 sp.zn. 2 To 157/53 byl porušen zákon v neprospěch obviněného v ustanovení § 2 odst.3 tr.ř. z roku 1950, tento rozsudek zrušil, zrušil i rozsudek bývalého Lidového soudu v Horažďovicích ze dne 14. 7. 1953 sp.zn. T 61/53 a Krajskému soudu v Plzni přikázal aby jako soud prvního stupně věc znovu projednal a rozhodl.

Krajský soud v Plzni napadeným rozsudkem ze dne 6.10.1969 sp.zn. 1 T 02/69 uznal obviněného vinným z trestného činu porušování povinnosti v provozu socialistické organizace podle § 130 odst.1 tr.zák. vzhledem k ustanovení § 16 odst.1 tr.zák. Tohoto trestného činu se podle výrokové části rozsudku dopustil tím, že "jako samostatný zemědělec hospodařící na usedlosti v Hradešicích č. 39 okres Klatovy v srpnu a září 1952 po provedení hospodářsko-technické úpravy pozemků (HTÚP) odmítl přijmout a obdělat náhradní pozemky 2 ha, 78 a, určené pro podzimní osev žita a pšenice, nepřijal je a neobdělal, takže z příkazu okresního národního výboru musely být přiděleny do nuceného nájmu místnímu JZD, aby nezůstaly neoseté". Vzhledem k ustanovení § 227 poslední věty tr.ř. nebyl trest uložen.

Tomuto rozsudku předcházelo usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 2. 6. 1969 sp.zn. 1 T 2/69 o zastavení trestního stíhání obviněného podle § 231 odst.1 tr.ř. ve spojení s ustanovením § 223 odst.1 a ustanovení § 11 odst. 1 písm.b) tr.ř. a prohlášení obviněného, že podle § 11 odst.2 tr.ř. trvá na projednání věci.

Proti rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 6. 10. 1969 sp.zn. 1 T 02/69 podal ve prospěch obviněného Karla Ladmana též podle § 30 odst.2 zák. č. 119/1990 Sb., ve znění pozdějších předpisů bývalý generální prokurátor České republiky stížnost pro porušení zákona, na niž je nyní nutno nahlížet jako na podanou ministrem spravedlnosti České republiky.

Zásadní námitkou stěžovatele je, že krajský soud uznal obviněného vinným trestným činem porušování povinnosti v provozu socialistické organizace podle § 130 odst.1 tr.zák., aniž byly znaky tohoto trestného činu naplněny. Při hodnocení osoby obviněného bylo též vycházeno z tzv. třídních hledisek, takže k porušení zákona došlo též z důvodů uvedených v § 1 zák.č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci.

Navrhuje se vyslovit porušení zákona, zrušit napadený rozsudek v celém rozsahu, zrušit také všechna rozhodnutí obsahově na tento rozsudek navazující a postupovat dále podle § 271 odst.1 tr.ř.

Vrchní soud v Praze podle § 267 odst.1 tr.ř. přezkoumal na podkladě stížnosti pro porušení zákona správnost všech výroků napadeného rozsudku, jakož i řízení, jež mu předcházelo, a dospěl k závěru, že napadeným rozsudkem byl v neprospěch obviněného Karla Ladmana porušen zákon.

Trestného činu porušování povinnosti v provozu socialistické organizace se dopustil ten, kdo z nedbalosti porušil nebo nesplnil důležitou povinnost svého zaměstnání, povolání, postavení nebo své funkce, zejména technologickou kázeň a způsobil tím poruchu v hospodářském provozu nebo hospodářské činnosti státní, družstevní nebo jiné socialistické organizace, nebo větší škodu na majetku, který byl v socialistickém vlastnictví.

Poruchou se v tomto smyslu rozuměl takový následek, který způsobil ochromení činnosti takové organizace do té

míry, že nemohla plnit úkoly, ke kterým byla určena.

Podle § 2 odst. 5 tr.ř. byly orgány činné v trestním řízení povinny postupovat tak, aby byl zjištěn skutečný stav věci a při svém rozhodování z něho vycházet. Objasňovat měly se stejnou pečlivostí okolnosti svědčící proti obviněnému i okolnosti, které svědčí v jeho prospěch a provádět v obou směrech důkazy nevyčkávajíc návrhu stran.

Podle § 2 odst.6 tr.ř. byly orgány činné v trestním řízení povinny hodnotit důkazy podle svého vnitřního přesvědčení, založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu.

Těmito zásadami se krajský soud v napadeném rozsudku neřídil a uznal obviněného vinným předmětným trestným činem, aniž byly jak po stránce subjektivní, tak i objektivní naplněny jeho znaky.

Z dokazování provedeného krajským soudem vyplynulo, že obviněný žádnou poruchu v činnosti družstva nezpůsobil, přičemž taková porucha je vedle způsobení větší škody předpokladem, aby ke spáchání předmětného nedbalostního činu došlo.

Pokud z provedených důkazů vyplývá, že s jednoročním odstupem vznikly v družstvu jisté obtíže nelze dovodit, že by tyto byly v příčinné souvislosti s jednáním obviněného Karla Ladmana.

Stejně tak nebylo prokázáno, že by jmenovaný skutkem, pro který byl obžalován, způsobil družstvu škodu. V této souvislosti nelze nezmínit, že obviněný v rámci hospodářsko technické úpravy pozemků musel předat své pozemky, které byly řádně obdělány, zatímco pozemky náhradní, jež mu byly přiděleny, obdělány nebyly.

Stěžovateli je nutno plně přisvědčit, namítá-li, že obviněný trestný čin, pro který byl uznán napadeným rozsudkem vinným, nespáchal. Vrchní soud též shledal, že jednání obviněného nezakládalo rovněž žádný jiný trestný čin či přestupek.

Vadným postupem porušil Krajský soud v Plzni zákon v ustanovení § 2 odst. 5 a odst.6 tr.ř. v neprospěch obviněného Karla Ladmana.

Již v obžalobě bylo dále vycházeno z toho, že obviněný jako vesnický boháč projevil svým jednáním nepřátelství k lidově demokratickému zřízení a shodné přístupy k jeho osobě projevil v napadeném rozsudku i krajský soud. U obviněného Karla Ladmana tak došlo k odsouzení z důvodů uvedených v § 1 odst.1 zák.č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, a pokud se podaná stížnost pro porušení zákona opírala též o ustanovení § 30 odst.2 cit. zákona, pak zcela právem.

Vrchní soud v Praze proto vyslovil zjištěné porušení zákona, napadený rozsudek zrušil a zrušil také další rozhodnutí obsahově na zrušené rozhodnutí navazující, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu.

Protože pak v jednání obviněného neshledal porušení kteréhokoli zájmu chráněného trestním zákonem, Vrchní soud obviněného Karla Ladmana podle § 226 písm.b) tr.ř. zprostil obžaloby, neboť jeho skutek trestným činem není.

P o u č e n í : Proti tomuto rozhodnutí není opravný prostředek přípustný.

V Praze dne 3. listopadu 1994

JUDr. Blanka Kozelková v.r.

Za správnost vyšetovení:

Stěžovatel

1

S E Z N A M - V E S N I C K Ě C H - B O H Á Č Ů

Charakteristika:

- Albrechtice:** Schaimestevá Am. čp. 1. spolumajitelka statku o výměře 38,37 ha, zemědělské půdy, české národnosti, půl statku je konfiskát na základě dekretu „Je to statek kde byli zaměstnávány pracovní síly a sice kečí a služebná, a svým hospedářským vlivem jak za 1. republiky tak i v protektorátě ovládl vesnici.
- Princ Bohumil, čp. 41. výměra 18,47 ha, německé národnosti, když přijde na MNV tak česky neumí a nerozumí, přesto, že dobře česky rozumí i mluví, zaměstnával služebnou.
- Bílenice:** Vítevec Karel, čp. 14. výměra 14,86 ha, je největším sedlákem v obci přesto, že neměl pracovních sil je pevný kulak a ne vlastnil traktor a sám jako výrobni-
mi prostředky měl vliv na malé a střední rolníky, tento vliv je ještě v obci.
- Hůlová Ant. čp. 23. výměra 11,34 ha, z chytráctví měla Hůlová zemědělství na sebe a její muž měl řeznictví, handloval v dobytku zaměstnával služebnou a kečihu, typický kulak-
- Pikeš Tomáš, čp. 57. výměra 13,25 ha, zemědělec hestinský kde je a bylo středisko sedláků, kde se udával směr celé vesnici, zaměstnával služebnou.
- Budětice:** Metlevá Leontina čp. 39. výměra 33,80 ha statek kde byli zaměstnáni kečí a služebná.
- Metlevá Anna čp. 32. výměra 22,04 ha, zaměstnávala kečihu a děvečku, typická kulačka.
- Vejstrk Frant. čp. 4. výměra 20,07 ha, zaměstnával, kečihu a děvečku, přesto že bylo deset dětí, který je členem JZD, kde bude těžký boj jej vyrazit z družstva zdůvedu, že ještě dnes má pod vlivem malé a střední rolníky.
- Duda Václav čp. 6. výměra 16,41. ha v osadě Lipová Lhota, zaměstnával kečihu a děvečku, sám byl vedoucím agrární strany na okres, předseda okresního zastupitelstva, spolupracovník s hejtmany syn zavřen za protistát. činnost.
- Šebesta Ant. čp. 52. výměra 14,61. v osadě Lipová Lhota/sanota Dubovka/za 1. republiky vedoucí agrární mládeže, člen Machníkovy jízdy, byl zavřen za krytí našich nepřátel, nepřítel našeho lid. dem. zřízení.
- Kratochvíl. Jan čp. 40. výměra 17,85 ha, zaměst, dřívě kečihu a děvečku a sám nikdy moc nepracoval je to typický kulak.

Obr. 4 Úvodní strana seznamu vesnických boháčů a dokumentu navrhuje změny v tomto seznamu

Zdůvodnění návrhu na vyškrtnutí ze seznamu vesnických boháčů:

Albrechtice: Princ Bohumil, čp. 41, je německé národnosti, nezaměstnával pracovní síly, pracuje na svém hospodářství se svými dvěma sestrami, MNV nedoporučuje.

Bílenice: Vítovec Karel čp. 14, pochází z hospodářství o výměře 3,47 ha a je vyučen kolářem. Pracoval jako dělník než se přišel do Bílenic. Nezaměstnával pracovní síly. MNV hovoří o něm jako o šetrném a sanživém hospodáři a tvrdí, že není kulak.

Budětice: Vejštrk František, jest oblíbený v obci z toho důvodu, že velmi dobře rozumí dobytku. K tomu účelu je též vyhledáván i malými zemědělci. Jednotné zemědělské družstvo s ním počítá jako s členem JZD.

Mašek František - MNV doporučuje jeho vyškrtnutí - čeleď neměl a v JZD dobře pracuje.

Pinkas Tomáš - politicky se neprojevuje a své hospodářství obhospodařoval se svou rodinou.

Hlaváč František - Čeleď zaměstnával ještě ve válce. Jest to sedlák otevřené povahy, v JZD dobře pracuje. Jeho syn dobře pracoval v ČSM. MNV jej nenahlásil jako vesnického boháče a rada MNV se těžko přesvědčá o jeho zařazení.

Čermná: Kněz Václav čp. 1, Je to nemocný hospodář, který obhospodařuje hospodářství se svou starou matkou. Hospodářství jest na úpadku. Dříve si toto obdělával se svými sourozenci. MNV nedoporučil.

Podlešák F. čp.2 - je to střední zemědělec, který dříve zaměstnával jen pastevce. MNV jej nenahlásil.

Čimice: Cába Karel čp. 4 - člen JZD, MNV jej uznal za vesnického boháče, je to zemědělec pracovitý.

Kalný Josef - zemřel a na jeho hospodářství je nyní jeho žena s dcerou, které samy obdělávají svou výměru.

Vinická Marie čp.25 - MNV je neoznačil, je členkou JZD.

Dol. Staňkov: Jarolím Stanislav - pochází z rodiny středního zemědělce a hospodářství si zakoupil od své ovdovělé sestry. Během hospodaření nezaměstnával pracovní síly. MNV doporučuje jeho vyškrtnutí.

Dobruška: Blažek Josef čp. 16 - dříve zaměstnával pracovní síly. Jsou to staří lidé ve věku kolem 60ti let a bezdětní. MNV doporučuje jeho vyškrtnutí.

Mohrbachová Anežka čp.4 - je to zemědělství v zanedbaném stavu, sama pochází z malého hospodářství. MNV doporučuje vyškrtnutí.

Hosnedl Jakub rolník,
Chotěšov čp. 32
p. Velhartice.

V Chotěšově, 21.12.1953.

Titl.

Okresní národní výbor, resp.
Okresnímu výboru KSČ v S u š i c i.

Byl jsem označen vesnickým boháčem - kulakem. Domníval jsem se, že tento veřejný omyl bude brzy objeven a spravedlnosti bude dán průchod odvoláním tohoto označení.

Nyní však vím, že bez dalšího šetření neboprokázání opodstatnění tohoto nařčení vedete proti mně třídní boj a proto žádám o znovu prozkoumání mého případu s tím, aby bylo mé označení vesnickým boháčem zrušeno jako neopodstatněné a na osobní zášti založené.

Obdělávám 15 ha zemědělské půdy. Prohlašuji, že jsem své pozemky vždy vlastnoručně obdělával, jen na špičkové práce a nebo na dobu oslabení pracovní schopnosti mé rodiny pro nemoc a nebo podobné dočasné důvody.

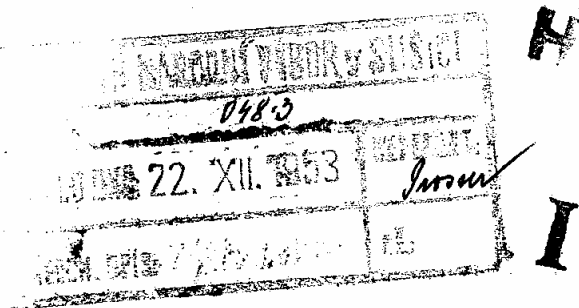
Nikdy jsem však přijednané pomocníky neutiskoval, ale každého jsem vždy odměnil za práce řádně a spravedlivě.

Kromě toho? Jakého já představuji boháče, když jsem sedřený od těžké práce, kterou od nejtěžšího mládí denně vykonávám a která je mi jediným zdrojem denního chleba.

Žádné jiné příjmy kromě z práce nemám. Nyní se vrátil můj syn Josef z vojny, kde sloužil od 1.11.1951 do 27.10.1953, a ten zejména těžce nese tuto křivdu vůči mé rodině, neboť na vojně se učili o spravedlnosti lidovědemokratického zřízení vůči pracujícím, kteří si práci vlastními rukou vydělávají denní chléb.

Své povinnosti vůči státu a lidově demokratickému zřízení jsem vždy řádně plnil, dodávky dodávám stoprocentně a kde třeba, ochotně vycházím vstříc obci a společnému prospěchu jako v poslední době při stavbě spojovací cesty Chotěšov - Račvanice.

Proto doufám, že po tomto upozornění a osvětlení našeho případu a po novém uvážení všech skutečností, po případě hlubším přezetření dojdete k poznání, že naše rodina se neprovinila, abych byl označen boháčem - kulakem.

Jakub Hosnedl.

Obr. 5 Odvolání Jakuba Hosnedla, rolníka z Velhartic, proti označení za vesnického boháče

3.července 1953.

Krajský národní výbor
referát IX/5
k rukám s. Schreinerera.

P l z e ň .

Věc: vesnický boháč Anderle Jul .Sušice.

Podáváme Vám vysvětlení k opisu dopisu Julia Anderleho Sušice čp.39/II., který si podal odvolání k prezidentské kanceláři, z důvodu že byl radou ONV v Sušici navrhnut a schválen jako vesnický boháč.

Vesnický boháč Anderle Jul. byl právem označen radou ONV z těchto důvodů:

- 1/ Jmenovaný, je největším zemědělcem v našem městě, je postavou Sušických zemědělců, jeho otec, býval agráříkem, i nyní je majitel t.j. syn není lepší.
- 2/ O výměře půdy je přiloženo vyjádření MNV v Sušici, jako příloha. Dále jak uvádí, že používal zahradu na krmivo, jedná se o zahradu vytrnořena s orné půdy, kterou měl na zapřené, na kterou neměl po celou dobu státní dodávky, neb ještě v r. 1952, měl vyměřeny státní a dodávkové výměry 14.71 ha, a při tom správně měl 17.28 ha, při provádění štítkové akce se přišlo na to, že měl 3.33ha půdy zapřené. Což mohl snadno plnit státní dodávky, a při tom byl ještě, min. roku jako člen rozpisové zeměděl. komise, při MNV v Sušici, na kterou si malý zemědělci na schůzi, stěžovali, že prováděla rozpisy jak se jim to hodilo t.j. rozpisové komisi, toto stěžování bylo oprávněné, neb kulak svým vlivem na komisi, a při zatajené půdě, snadno plnil.
- 3/ Ve svém odvolání uvádí, že nyní pracuje se svou manželkou a se starými rodiči sám. Je pravda, že dnes, kdy mu není dána možnost jako měl jako otec, aby mohl mít pracovní síly, měl by zajiště tatež jako otec, který mýval většinou zaměstnání l. kočce ke koním a služebnou. a po většině to bývali služebné z části služebně zatižené, s kterými si mohl dělati a vydřítí je jak chtěl. Jeho otec, tež býval postavou Sušických větších zemědělců, a dělníky měl tak rád, že jim nepřál ani trávu pro kočku". Neb jak prohlásil v době okupace na schůzi zemědělců, aby žádný nepronajmal "kozičkářům" žádný jetel na stojatě ani žádnou mez. tak měl rád pracující a jeho syn který byl označen za kulaka není o nic lepší, Toto bylo vše získáno v informacích o něm.
- 4/ Jak jeho otec tak i syn nemají kladný poměr k dnešnímu zřízení a jeho charakteristické znaky kulaka má a to: jako největší zemědělec v městě, vlastnil všechny hospodářské stroje a kaně, pěkně vybavené stavení a svým vlivem zaměstnával třebaže jeho otec pracovní síly, nepřítel JZD, a rodina agrárně založena, postava zemědělců, svým vlivem, je brzdou vytvoření v Sušici JZD, Přesto, že měl zatajenou půdu, měl dosti úměrné dodávky takže je snadno mohl plnit a státní dodávky patřící na zapřených 3.33 ha, okrádl stát .

Obr. 6 Dokument podávající „vysvětlení“ k odvolání (ve věci označení za vesnického boháče) Julia Anderleho a jeho žádost zasláná prezidentské kanceláři

menovaný činí všemožné kroky, aby byl vyškrtnut se seznamu kulaků. Psal též dopis na redakci zemědělských novin a ti následující odepsali: Opis.

Praha dne 26. II. 1953

ne-302.

Julius Anderle, rolník Sušice 39/Ilínám napsal, že jste ho určili za vesnického boháče, ačkoliv má 7.-ha vlastní orné půdy a 10.-ha pronajate. Dodávky prý plní přes 100%. Žádal nás, abychom se vyjádřili, mohl být pokládán za kulaka nebo ne.

Jeho dopis jsme postoupili našemu krajskému redaktoru, který nám sdělil, že p. Jul. Anderle, má všechny znaky vesnického boháče, že je tedy za kulaka právem nazván.

Domníváme se, že Vám naše šetření bude zajímat a proto Vám je dáváme na vědomí.

Podpis: zeměděl. noviny

Praha.

podpis! Tunovský/ neb jak

Zde je jasně vyděti, že tyčický kulaci dělají vše proto, aby byli vyškrtnuti se seznamů kulaků, a měli tak větší možnost narušovat naše hospodářství.

1: přílha.

Okresní národní výbor
v Sušici
za referát I.

Prosser, Eron

O P I S I

44

Sušice, dne 18. května 1953.

Vážený pane soudruhu předsedte,

Odvolávám se na Vás s tímto dopisem a prosil bych Vás o Vaše rozhodnutí, zda je možné, když odevzdávám kontingent přes 100 % být jmenován a zároveň vyhlášen za vesnického boháče.

Do roku 1950 jsem hospodařil na výměře 14.71 ha a v roce 1951 jsem si našel z mouze o krmivo zahradu, kterou jsem používal jako pastvinu ve výměře 2.72 ha, která mi byla roku 1952 ve štitkové akci připsána za louku, přesto, že jsem jí již nepotřeboval a tím mi výměra stoupla na 17.43 ha. Tak hospodařím na 6 ha vlastních a 11.43 ha pachtovaných pozemků. Za to jsem byl v měsíci lednu 1953 uznán vesnickým boháčem, přesto, jak se již zmiňuji, odvádím vše správně.

Podal jsem odvolání Místnímu národnímu výboru a ten to postoupil O.N.V. z toho důvodu, že to nenavrhl. Žádost však mi nebyla dosud vyřízena. Šel jsem tedy sám osobně na ONV a tam mi bylo řečeno, soudruhem Prosserem, že jsem byl jmenován proto, že jsme zaměstnávali koče, což bylo kdysi, když ještě hospodařil můj otec. Nyní na hospodářství pracuji já s manželkou /dvě malé děti do 6 ti let/ a moje rodiče, kteří jsou již staří.

Těž si myslím, že kdybychom se proti něčemu jinému provinili, že by bylo proti ně dávat zakročeno.

Proto Vás prosím, pane předsedte, aby mi byla žádost kladně vyřízena, abychom mohl v práci klidně pokračovat.

Julius Anderle, v.r.

Sušice na Hrázi č. 39 .

Razítko:

Kancelář presidenta republiky

21. V. 53 6 1 9 1 8 8 / 5 3

Přílohy: 1   Ref. W

Výsledek šetření zaslat na KNV v Plzni k rukám s. Schreimera, ref. IX/5.

Okresní národní výbor v ..... Sušici .....

Zn.: 616/II/7-50/IX

Dne 17.května 1950.

v ý m e r .

pan Břejcha Václav .....

v Soběšicích .....

věc: výkup základního zemědělského mechanizačního prostředku.

Okresní národní výbor v Sušici rozhodl ve smyslu ustanovení §u 6, odst.1 zák.č.27/1949 Sb. o mechanisaci zemědělství a §u 4 vyhlášky ministerstva zemědělství č.612 /úř.list I-částka 88 z r. 1949/ o výkupu základních zemědělských mechanizačních prostředků od některých fyzických osob ve znění vyhlášky téhož ministerstva č.1048 /úř.list I - částka 176 z r.1949/ jakož i na podkladě návrhu Ústředí pro mechanisaci zemědělství /státní strojní stanice/, že bude vykopen.. váš /vaše/ traktor Svoboda 12, kára 4 kolová /vleč.vůz/ .....

.....
a to z důvodu, že ve smyslu §u 1, odst.1 cit.vyhl. č.612 zavineně neplníte smlouvy o výrobě nebo o výkupu a dodávce zemědělských výrobků - u vás tohoto mechanizačního prostředku - těchto mechanizačních prostředků.není využito.

Na základě ustanovení §u 4 uvedené vyhl.č.612 jste povinen shora uveden .. základní mechanizační prostředek .. prodat za kupní cenu, která se rovná jeho /jejich/ skutečné hodnotě s přihlédnutím k jeho /jejich/ opotřebení a odevzdat dne ..... **ihned po doručení...** .. **výměru** .....

Z tohoto rozhodnutí lze se odvolat do 15 dnů po dotučení ke krajskému národnímu výboru v Plzni, odvolání nutno však podat v téže lhůtě u okresního národního výboru v Sušici.

Případnému odvolání odnímá se však odkladný účinek, ježto okamžitý výkon tohoto rozhodnutí jest ve smyslu ustanovení §u 77, odst.2 vlád.nař.č.8/1928 Sb. odůvodněn naléhavým zájmem veřejným.

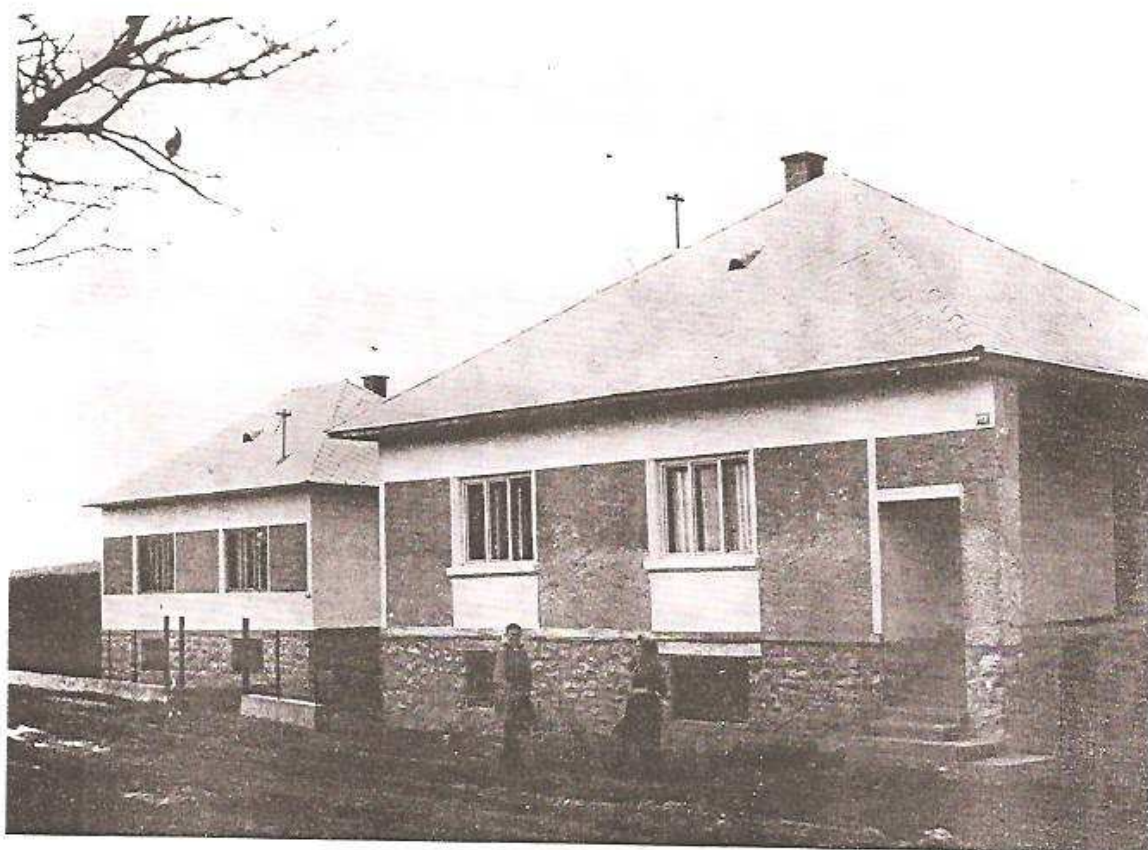

.....
.....

Obr. 7 Nucený výkup mechanizace provedený u Václava Břejchy

Za predmnichovské republiky jen zřídka kdy si někdo vzpomenu na obyvatele dědiny Silice na Slovensku, kteří žili bez autobusového spojení s městem, bez elektrického osvětlení a bez kulturního života. Odprodat svoje hospodářské výrobky chodili pěšky 13 km do Rožnavy.

Obr. 8 Jedna z možných proměn tváře vesnice